

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

8 - 14 mai 2002
(Anul XXXV)

18

literatură

paginile

16 LUCIA
17 DEMETRIUS
O nuvelă inedită

literatură

pagina

9 Semn de carte
Despre NAE
IONESCU

literatură

pagina

14 Bicențenar
I. HELIADE-
RĂDULESCU

Premiile de debut ale „României literare“:

- ADRIAN BUZ
- DANIEL CRISTEA-ENACHE
- ANA-STANCA TĂBĂRAȘI

A doua *Întâlnire a* „României literare“:

„Cultura oficială și oficialitatea culturală“
(pag. 19)

TONITZA LA BALCIC

(pag. 22-23)

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

Etică și profesionalism

De fapt, voi vorbi despre *lipsa* uneia sau a celeilalte dintre noțiunile din titlu. Mai exact, despre reducția, care se face în mod curent, la etică a unor erori care țin, cred eu, și de profesionalism; și despre necesara lor reciprocitate.

Dar, mai întâi, câteva exemple. Ziarele ne-au informat în săptămânile din urmă că bricul Mircea, istorica navă-școală, a fost relansat la apă, după ce, vreme de opt ani, a suferit reparații capitale la Șantierul Naval din Brăila. În prezența Ministrului Apărării, a șefului de Stat Major al Forțelor Navale și a numeroși ziariști, ceremonia reabilitării acestui simbol al flotei românești, a trezit numai cuvinte de laudă la adresa celor care au izbutit performanța de a fi cheltuit cu 40% mai puțin decât solicitase un Șantier Naval din Germania pentru aceeași operație. Problema este că, ajuns abia la mila 25, între Tulcea și Sulina, bricul Mircea s-a oprit: i-a cedat motorul.

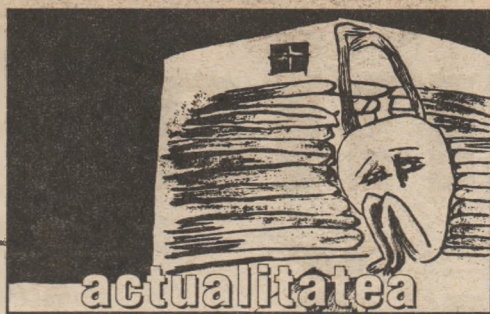
Aflăm, cam în același timp, că a fost inaugurată Galeria de Artă Medievală Românească, expoziție permanentă din cadrul Muzeului Național. Peste 900 de lucrări din secolele XIV-XVIII (între care frescele renumite de la Curtea de Argeș) au fost restaurate rapid și bine de către specialiștii români. Lucru interesant, dar tocmai aceștia n-au fost la ceremonia inaugurală, la care s-au aflat în schimb oficialități politice și culturale. Să fi ghicit oare restauratorii că munca lor riscă să se dovedească zadarnică în condițiile în care sistemul de climatizare ales de conducerea Muzeului este neperformant, iar vitrinele sînt menite să apere, bunăoară, *Tetraevgheliarul* lui Gavriil Uric doar de muște, neavînd climatizare proprie?

Doi ditamai profesori universitari au fost prinși recent cu studii plagiate. Șefii catedrei de istorie de la o mare universitate românească au pus în circulație un manual care nu doar îl relua pe acela scris de altcineva decît scria pe copertă, dar mai era și plin de citate din Ceaușescu. Luați la întrebări, au răspuns candid că n-au profesor propriu la specialitatea cu pricina. Iar coordonatorii unui tratat academic de istorie a României consideră că prezența sursei în bibliografie ne scutește de ghilimelele citatului.

Și un ultim exemplu. Dispar, unul după altul, din funcții profesioniști valoroși, înlocuiți de niscăi nulități profesionale, propuse, la rîndul lor, de alte nulități (politice, acestea). O oarecare doamnă cu nume predestinat care conduce Direcția de Cultură din Primăria Capitalei îl dă afară pe directorul Teatrului „Bulandra” (un teatru care a cunoscut cîteva din succesele stagiunii trecute), fără să fie măcar capabilă să explice presei de ce. Ambasadori, atașai culturali, consuli generali, directori de Institute românești aflate peste graniță sînt rechemăți înainte de termen și, cum se întîmplă cu d-na Elena Ștefoi de la Montreal ori cu dl Vasile Popovici de la Marsilia, nici măcar înlocuiți luni bune după rechemare.

De obicei se spune că de aceste măsuri greșite ori arbitrare răspunde lipsa de etică a diriguitorilor, preocupați exclusiv de satisfacerea clientelei politice proprii. Cauza e, cu siguranță, reală. Dar nu cred că la ea se reduce totul. E la mijloc și un flagrant neprofesionalism. Cot la cot cu incompetenții ingineri și muncitori de la Șantierul Naval din Brăila, destui dascăli cu pretenții ori șefi ai culturii bucureștene și naționale își arată nepriecerea în domeniul din care trăiesc sau pe care îl păstoresc. Directorii culturali succesivi din Primăria Capitalei (aparținînd de partide diferite) au fost scriitori sau oameni de teatru ratați (și asta în cel mai bun caz, unii n-oratîndu-și decît lipsa de talent). Cum te poți aștepta de la ei să gîndească ori să acționeze altfel decît o fac? Altoru nu le pasă nici cît negru sub unghie de un patrimoniu, în definitiv, irecuperabil dacă e neglijat la nesfîrșit. Preferă să construiască Dracula Land (ce stupiditate!) în loc să refacă Sighișoara ori Sibiu, cu monumente medievale ce stau să se prăbușească. Le lipsește doar etica? În mod cert le lipsește și profesionalismul. Au fost puși în funcții pentru care n-au cultura necesară. La fel ca pomeniții profesori plagiatori. Ei sînt cîrpati, nu meseriași, ca aceia care au reparat bricul Mircea. Meseriașul adevărat își are nu doar etica, dar și cultura lui. De aceea meseria era numită popular „brățară de aur”. Dacă nu e profesionalism, nu poate fi nici o etică a meseriei, o deontologie, cum se spune astăzi. Și, probabil, nici invers. Această obligatorie reciprocitate este, în definitiv, tema editorialului de față. ■

actualitatea

IN CELE din urmă l-au găsit: el poartă vina pentru prăbușirea economiei, el e fruntașul corupției, el împoașcă imaginea țării cu gunoi, el vinde străinătății secretele de stat, el șantajează, el doarme pe banii boborului în fotoliile parlamentare. Și tot el e responsabil pentru devalorizarea leului, pentru apariția unei rubrici noi în nomenclatorul meseriilor — „câpșunar” —, pentru menținerea securiștilor în funcții importante, pentru nivelul draconic al fiscalității. Cam așa ți-l imaginezi, după enorma zarvă legată de el și de isprăvile lui. Dacă va imaginați că aceste date corespund vreunui din mai-marii țării, ați greșit. Dihania care a înghețat sângele în venele nației e câinele pitbull.

Zeci de talk-showuri, sute de articole de ziar au tratat subiectul câinelui ucigaș cu o frenezie pe care n-am descoperit-o niciodată când a fost vorba de polițaii ucigași, de judecătorii-ucigași, de politicienii-ucigași. De regulă, incidentele sângeroase avându-i eroi pe purtătorii de uniforme sau pe aleșii nației sunt tratate cu toată discreția. Ba chiar cu un soi de deferență față de metoda crimei: orișicâtuși, una e să sfârțeci un copil cu colții, alta e să faci pilaf cinci, instalat confortabil la volanului bolidului ultimul răcnet!

Dacă s-a înțeles din cuvintele de mai sus c-aș fi împotriva legii care interzice importul de câini ucigași, precum și reglementarea comportamentului altor animale primejdioase, vă înșelați. Sunt cu totul în favoarea lor. Sunt șocat doar că astfel de legi n-au existat până acum. După cum n-au existat legi care să oblige la prevenirea poluărilor mortale, a revărsărilor de ape, a incendiilor. La noi, e musai ca mai întâi să se producă dezastrul pentru ca înaltele minți politice să se gândească la prevenirea lui.

Obişnuința improvizației, tehnica autohtonă a tragerii mâței de coadă, filozofia supraviețuirii de pe azi pe mâine, absența proiectelor naționale coerente ne-au adus unde suntem. Politicienii români sunt într-o continuă goană după imagine, obsedați de-un singur lucru: propria îmbuibare. Cunosc destui reprezentanți ai lui *zoon politikon* care s-ar lăsa sfâșiați și de-un pitbull, numai

contrafort

de Mircea Mihăieș

O botniță pentru Pit-Bullă

s-ajungă pe pagina întâi a ziarelor. Complot dezumanizați, respingătoare bestii pe două picioare, majoritatea politicienilor români ar trebui puși în lesă alături de cele mai fioroase exemplare canine.

Mobilizarea fără precedent întru stârpirea (sau măcar izolarea) câinilor ucigași dovedește că suntem un popor ce n-a ieșit încă din epoca gândirii magice. Sunt sigur că pitbull-ul băntuie deja subconștientul multora dintre români. Ei văd în anihilarea dihaniei agresive o victorie simbolică asupra forțelor răului. Dar, ca în atâtea alte cazuri, uită că nu câinele e principalul culpabil. Marii vinovați sunt stăpânii, fiarele odioase care plimbă cu aroganța pe străzile orașelor rudele bestiale ale lui Colț-Alb. Vă asigur că, analizându-i, nu observi o mare diferență între privirile ucigașe ale animalului și acelea, egal de înspăimântătoare, ale stăpânului.

VICTIME ale pedagogiilor mincinoase — de la „codul eticii și echității socialiste” la „political correctness” — uităm că există oameni buni și oameni răi. Oferim cu ușurință *cartes blanches* la tot felul de indivizi în ochii cărora citești răutatea, cruzimea și violența și ne trezim doar când e prea târziu. Cine a urmărit, de pildă, viteza înspăimântătoare de rotire a ochilor unui lider extremist român în momentele de panică, își dă seama că, odată ajuns la putere, el își va executa fără nici o remușcare, pe stadioane, adversarii, ba

chiar va face din linșaj un pretext de sărbătoare populară.

La fel, ne încapățânăm să nu observăm că oamenii care au schingiuit (nu neapărat cu cleștele sau cu cizma spaniolă) în beciurile securității continuă să paraziteze bine-mersi, statul ba chiar au dobândit grade din ce în ce mai mari. Am ajuns să trăim narcotizați de indiferență. Nu observăm că pentru calăii de ieri aceste vremuri tulburi sunt doar un interval de acalmie până la restaurarea limbajului pe care-l cunosc cel mai bine: bocancul în capul suspectului, bătaia cu creionul la testicule, smulgerea dinților, izbitorul cu săculețul de nisip. Astfel de oameni există, dar nimeni nu s-a gândit să-i lege în lanțuri sau să le pună botnițe.

FAPTUL că una dintre măsurile luate de guvern îl constituie aplicarea botniței nu e neapărat dovada tratamentului ferm al chestiunii canine. Din contră, e reflexul dobândit în lungii ani de exercitare a puterii: a reușit el, guvernul, să pună botnița acestui Bulă colectiv, numit poporul român, cum să nu-i pună unui pitbull?! Dacă au reușit să facă din oamenii de la TVR niște instrumente docile ale paranoiei de partid și de stat, dacă își permit să demită conducerea radioului doar pentru a înșcauna o slugă cu mustață, evident că punerea botniței la câini e gestul logic următor.

Într-adevăr, după ce au închis gura presei scrise, prin legea aberantă a dreptului la replică, după ce demonstrează,

aproape în fiecare județ, că mafioți fără scrupule pot face exact ceea ce mușchii lor cerebrali vor, ultima chestiune nerezolvată în țară e aceea a caninilor... cu canini ascuțiți. Nu de alta, dar marii corupți, marii infractori, marii asasini își rezolvă problemele singuri. Botnițele sunt pentru alții — pentru ziariști, pentru muncitori, pentru profesori —, nu pentru ei. Botnițele sunt pentru eternii fraieri, pentru amărății care ajung să se comporte în fața rafturilor din *supermarket*-uri așa cum se comportau țăraniii lui Zaharia Stancu în scena culesului de struguri. Tehnica auto-botniței a devenit, de altfel, o marcă a actualei guvernării. Tupilați îndărătul „problemelor economice”, stăpânii se comportă ca în țara lui Papură-Vodă: acordă reeșalonări ale datoriilor sau, din contră, îi execută pe cei „dezagreabili” cât ai zice pește. Astfel încât, strângând sau lărgind șurubul după cum o cer înaltele entere de partid, țara merge înainte iar românul se înfrățește cu fălcile pitbull-ului.

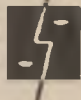
MĂ ÎNGRIJOREAZĂ în recenta Ordonanță de urgență mai ales un paragraf: cel în care se spune că, spre deosebire de cetățeanul de rând, forțele represive au dreptul să dețină câini ucigași, ba chiar să-i folosească în scopurile așa-zis „legale”. E un alt fel de-a legitima asasinatul prin instituirea dublului standard: dacă ucide câinele unui particular omul e trimis la pușcărie, dacă omoară câinele polițistului, purtătorul de bulan e premiat. Se va spune, probabil, că nici un câine polițist nu omoară oameni nevinovați. Așa o fi, însă până la condamnarea definitivă nimeni nu e culpabil. Nici măcar automobilele 4x4 din care destui polițiști și-au făcut o armă de exterminare în masă.

Aș aduce un amendament legii anti-pitbull: dacă tot se pun botnițe — o măsură la îndemâna PSD-ului, după cum am văzut —, ce-ar fi să-i oblige pe stăpânii dulcilor câini de apartament să folosească măcar măturița și lopățița atunci când își însoțesc, pe străzi sau în parcuri, odraselele în plimbările cu scop fiziologic? Nu de alta, dar ar însemna să-i discriminați pe pitbulli. Și nu se face, tocmai din partea noastră, părinții simpaticului Bubico! ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată cu sprijinul Fundației ANONIMUL

Redacția: GABRIEL DIMISIANU - director adjunct, ALEX. ȘTEFANESCU - redactor-șef, MIHAI PASCU - secretar general de redacție. ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA, MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU. Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU, CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ. Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 8, 10, 11, 14, 16, 17, 21), SIMONA GALAȚCHI (pag. 4, 5, 19, 20, 22, 23, 29, 31), ECATERINA IONESCU (pag. 1, 9, 24, 26, 27, 28, 30, 32), NINA PRUTEANU (pag. 3, 6, 7, 12, 13, 15, 18, 25). Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU. Tehnoredactare computerizată: ANCA FIRESCU, MIHAELA IVAN, IONELA STANCIU. Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei

133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vladan (difuzare, tel. 212.79.81). Secretariat: Sofia Vladan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuse Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare

Cum protejăm limba română ?

STIINȚELE, fie ele pozitive, sociale sau umaniste, sînt menite să *constate* și să *sistematizeze* domeniul la care se referă. Ele nu sînt menite să *impună* legi, ci să le *identifice*. Obiectele aflate în proximitatea unei planete nu sînt atrase de aceasta pentru că așa a vrut Isaac Newton. Tot astfel, dacă în română, spre deosebire de engleză, adjectivele se acordă cu substantivele pe care le determină, aceasta nu este urmarea deciziei vreunei Academii.

În ceea ce privește științele pozitive, lucrurile sînt limpezi și nu există dispute, căci se referă la o realitate neschimbătoare în datele ei esențiale (crește procentul de CO din atmosferă, dar formula moleculei nu se modifică). Mai mult, trebuie remarcat că nu există teorii contradictorii: geometria lui Lobacevski, în care paralele se întîlnesc, nu *dezmente*, ci *completează* geometria lui Euclid, întrucît vorbește despre altceva.

Cu umanioarele lucrurile stau ceva mai complicat. Nu numai că există teorii și comentarii contradictorii asupra aceleiași entități (o operă de artă, un fenomen social, un curent artistic), dar fenomenele studiate sunt schimbătoare în timp și variabile în spațiu. Care este, în aceste condiții, obligația și dreptul unui specialist? Să țină cu dinții de ce-a învățat el cu zece, treizeci ori cincizeci de ani în urmă? În nici un caz! Datoria lui este să amintească, iar și iar, care sînt regulile consacrate, atenționîndu-i pe cei care nu se înscriu în acestea. Dar, *din momentul în care regula se schimbă, prin uzanța majorității, specialistul este obligat să consenuneze acest lucru ca pe un fapt împlinit*, nu să i se opună. În domeniile prin definiție subiective ale științelor umaniste guvernează convențiile, consensul. Iar acestea nu se pot impune cu forța, în numele niciunei „corectitudini”, căci corectitudinea însăși este definită prin consens.

Poate că în nici un alt domeniu aceste lucruri nu sînt mai evidente decît în cel lingvistic. Limba este un fenomen viu, iar funcționarea și regulile ei sînt stabilite, în mod natural, de către majoritatea vorbitorilor – iar nu prin edicte. Din păcate, nu toată lumea înțelege asta.

George Pruteanu, senator PSD, fost PNȚCD (!! - cît va trăi, aceste senne de exclamare

îl vor însoți), a reușit, după ani de lupte, să aducă pe ordinea de zi a parlamentarilor proiectul Legii privind protecția limbii române. Această lege, care s-ar vrea a fi patriotică, este *periculoasă în idee, aberantă în detalii și inaplicabilă în practică*.

PERICULOASĂ în idee. Limba națională este una dintre pietrele de temelie ale unui popor. Ea definește mai mult decît orice altceva (cetățenie, domiciliu, declarații, activitate etc.) apartenența la o națiune și trebuie să fie prețuită ca atare. În particular, cu toții trebuie să fim preocupați de utilizarea corectă a regulilor de orice fel ale limbii române. Acesta este, de altfel, unul dintre motivele principale pentru care copiii merg la școală! Firește, la eforturile dascălilor trebuie să se adauge cele ale familiei, ale instituțiilor de cultură, ale presei, ale întregii societăți. Însă existența unei legi care să pedepsească un dezaconcord gramatical sau așezarea greșită a unui accent ar crea un precedent extrem de periculos, și iată de ce.

NTR-O țară civilizată, la fel de important ca a vorbi corect este a te purta politicos. Și atunci, pe când o lege care să-i sancționeze cu amenzi usturătoare pe cei care nu bat la ușă înainte de a intra? De-aici, nu va mai fi decît un pas pînă la *Normele eticii și echității socialiste*. De altfel, cel puțin la nivel declarativ, dacă nu și legislativ, PSD, ca și FSN-ul din care se trage, a încercat în repetate rînduri să impună norme de conduită, dintre care unele îi sînt cu siguranță dragi dlui Pruteanu. De pildă, proscierea gestului unei minorități naționale de a arbora, la diferite ocazii, drapelul țării respective și de a intona public imnul - în ciuda faptului că promotorii acestei interdicții sînt foarte încîntați cînd gesturile respective sînt făcute de românii de peste hotare! Recent, PSD, avînd nevoie de sprijinul parlamentar al UDMR, a revenit asupra ilegalității întonării imnului maghiar, argumentînd, penibil, că e vorba de un cîntec care a fost psalm înainte de a fi simbol național. De parcă ar fi aflat asta abia acum și de parcă informația ar schimba cu ceva esența problemei!

Așadar, nu este nejustificată teama față de riscul extinderii, ca o molimă, a Legii Pruteanu. Aceasta rimează foarte bine, de

pildă, cu o eventuală lege privind dragostea de țară: cum se măsoară, cum se constată abaterile și cum se pedepesc.*

ABERANTĂ în detalii. Fiind un act normativ contra naturii, încercînd să impună principiile Codului Penal într-un domeniu spiritual, era inevitabil ca Legea Pruteanu, ca și comentariile autorului ei, să conțină aberații. Artificialul nu poate fi justificat natural. Vom menționa doar cîteva dintre ele.

Pretenția documentului ca toate textele publice în limbi străine să fie traduse în română este normală cîtă vreme vorbim despre instrucțiunile de folosire ale unui produs (lucru stipulat de mult printr-un act normativ), dar devine absurdă atunci cînd e vorba de numele unei firme sau de un logo publicitar. Proprietarul unei firme are dreptul s-o boteze oricum, inclusiv într-o limbă care nu există! George Pruteanu vrea ca numele discotecii *Why Not?* să aibă dedesubt traducerea *De ce nu?* („uitînd”, în paranteză fie spus, că există expresii intraductibile, traductibile derutant - *Prendre la lune au dent* înseamnă *A încerca marea cu degetul* - sau care, prin traducere, pierd „sunet” original). Dar ce va face domnia sa cu o firmă numită *Olo Molo?*

Senatorul PSD (fost PNȚCD) s-a arătat indignat și uimit totodată de faptul că un *provider* (oh!, voi fi amendat!) de Internet își face reclama, în mijlocul Bucureștiului, în limba engleză. „Cîți români știu engleză!”, se lamentează, aparent cu îndreptățire, Pruteanu. Răspunsul este însă: toți cei care vor să acceseze Internetul, unde aproape orice este în engleză! Oricum, într-o economie capitalistă, *o firmă are dreptul să-și aleagă cum crede publicul-țintă, de exemplu doar vorbitorii de malgașă, în vîrstă de 15-20 de ani*.

Cît despre afirmația că „nea Gheorghe” se simte frustrat trecînd prin Piața Unirii, înconjurată de reclame în engleză, aceasta este o susținere fără nici un argument. A făcut dl Pruteanu un sondaj de opinie? Poate o fi domnia-sa frustrat... Ce dacă pe un magazin scrie „*Shopping Center*”? Și mie mi se pare bizar că nu există și varianta în română, dar mă îndoiesc profund că vreun cumpărător intră sau nu în magazin în funcție de ce scrie pe el. El intră pentru că: a. vede în vitrină ce se vinde; b. i-a spus

cineva că va găsi acolo ce caută; c. recunoaște numele unei firme producătoare, implicit știe ce poate cumpăra; d. a mai fost acolo.

NAPLICABILĂ în practică. În mai multe apariții TV, senatorul PSD a fost întrebant de ziariști: „Și cum, dacă eu fac o greșală, o să fiu amendat?”, la care domnia-sa a răspuns că nu, nu se pune problema să se vîneze micile greșeli inevitabile, ci doar nerespectările flagrante ale legii.

Două observații se impun aici. Mai întîi, legea e lege și, în chiar primul său articol, face vorbire despre pedepse. Ar fi cel puțin ciudat să punem în aplicare o lege despre care spunem a priori că se va aplica numai cu... simțul măsurii!? Odată publicată în Monitorul Oficial, o lege poate fi aplicată oricît de drastic prevede litera ei. Cine garantează contrariul?

În al doilea rînd, cine ar ur-

ma să decidă dacă o greșală este scuzabilă sau nu? Poate un Consiliu Național al Limbii, similar cu CNA? (sper că nu i-am dat inițiatorului o idee!) Cine și cum ar monitoriza toate exprimările publice, de la afișe și firme pînă la zecile de mii de cărți, miile de publicații, sutele de posturi de radio, dar și discursurile oficialităților (de pildă, la inaugurarea unei clădiri)? În mod evident, legea ar urma să se aplice la nimereală, după bunul plac al „factorilor chemați să...” Sau poate că se va utiliza delatțiunea! „L-am auzit pe Băsescu, la Revelionul de la Circ, spunînd *«Thank you!»* fără să traducă!”

Tudor Călin Zarojanu
(Urmare în pag. 18)

Cîntecul de disperare al lui Daniel Bănulescu

I.
Mă chemi și cărăm împreună pe stradă o galeată cu clor.
Disperarea bate veselă pasul peste fețele tuturor!

Înmuiem bidineaua și-o strivim de nasul oricărui lucru impur.
Disperarea flutură fericită peste chipurile cele din jur!

Tu să nu mori. Fiindcă eu la mine numai pe tine te am.
Așa murdară cum ești de carne pe suflet. Cum e de abureală un geam.

II.
Te rog frumos să nu mori. Să nu carecumva să uiți și s-o faci.
Ajungînd aidoma celor ce sar de pe blocuri. Ca o carne oferită la draci.

Te clatini. Îndurerată și suferinzii se zvârcolesc. Stai jos.
Lumea în care trăim pare luminată de la intestinul meu gros.

Aprind un chibrit. Facem un pas. Mai scaldăm locul într-o băltoacă de clor.
Murdăria fuge ca o șopărlă. Și se cațără pe inima tuturor.

III.
Tu să nu suferi că la tot ce facem lucrăm în zadar.
Poate Dumnezeu meu ne va ridica către el. Într-o a lui hîrtie de ziar.

Și atunci în tot împrejurul meu va fi dragoste. Desăvârșire. Text sfânt.
Numai în stînga. Încleștată de mîna-mi. Tu. Dezîmbolnăvită de tot de pămînt.

Așa că nu te grăbi. Haide. Nu putrezește-te. Mai rabdă un strop.
Disperarea își bate pasul ei de disperare... Hei. Hop!

Daniel Bănulescu

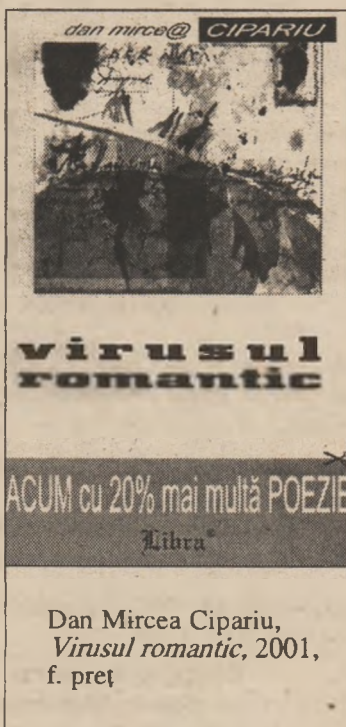

Virusi romantici și cibernetici

DESPRE Dan Mircea Cipariu subsemnata a mai scris acum vreo doi ani, atunci când poetului i-a apărut un volum împreună cu Traian T. Coșovei. Îmi plăceau poeziile lui Cipariu și atunci, îmi plac și acum. Plin de energie și de „activism” literar, realizator de emisiuni culturale la televiziune într-o vreme, implicat teribil în tot soiul de evenimente, seri de poezie și, mai nou, în tot ceea ce derivă din activitatea de membru al Uniunii Scriitorilor, Dan Cipariu face figură bună într-un câmp literar destul de confuz și uneori inert cum este cel de azi din România.

Poetul se declară pentru o revenire la lirism și romantism într-un peisaj poetic suprasaturat de sexualitate și pornografie versificată. Obişnuți să ne iubim rece și virtual în această realitate suntem injectați acum cu virusul dulce-găriei, cu șerbet și alte droguri romantice și ni se strigă în urechi: „sunt cel care se scaldă în răul deziluziilor/ mere-pere cine te vinde cine te cere/ scrie în fișa de observație: atenție, virusul romantic!/ nu te pune cu cel ce așteaptă să numere/ contul gras al vedeniei!”. Recuperarea acestui sentimentalism, valturile și temenelile cu parfum de Văcărești, scanări și scoși la imprimantă sunt în cel mai pur spirit postmodern, cu toate acestea, fără scepticism oțios, ci cu duh autentic. Bogăția de imagini și danteluțele stilistice fac din poetul Dan

Mircea Cipariu un eclectic și un baroc. El e un balcanic senzual și ludic și complicat de tot soiul de artificii postmoderne (în ultima carte, sunt, de fapt două, cea de-a doua, decupată în subsol, este exclusiv citat, intertext, arhitext, autoreferențialitate și ce mai vreți). Dan Cipariu se joacă de-a literatura în cel mai pur spirit levantin și se joacă frumos, pe jumătate grav, cu o voluptate și ușurință teribilă de a face rime cu poantă, cu umor, ironie și cadență de cimilitură cu substantive abstracte: „oh, pe piața de curcubeie/ sub tejghea,/ o jupâneasă/ îi ferecă într-o idee/ viețuirea cea aleasă/ scrie și-i suflată cu eter/ jupâneasa de mister.” (*Jupâneasa din piața de curcubeie*).

Într-un volum anterior numit *Hai să ne-nțâlnim pe site sâmbătă seara*, Dan Cipariu făcea cyberpoeme cu aer de Villon, stănescian sau optzecist (ah, poezia străzii!), parodice și interesante teribil pentru recuzita metaforică pendulând între spațiul virtual și sentimentalismul edulcorat și antonpannesc: „Hai să ne-nțâlnim pe site sâmbătă seara/ într-o cărciumioară la șosea/ unde cântă ram-ul și vioara/ unde-i fantazia mea”, cu talentul bine crescut (și temperat) meritând reclamă. Va mai citez, spre convingere, și alte poeme la fel de bune: „în grădinile sfârșitului sunt robinete/ cu holograme senzuale și defecte/ înmugurind din cosmogonice marionete/ ce viețuiesc în seva alternativelor curente,/ baroc cu tehnica uzurpatoare/ nisipul ce un vierme mușcă luceferi din galaxie/ orașele cu pompe și cu extinctoare,/ sărbătoresc văzuta erezie.” (*Grădinile sfârșitului*).

În alte poeme balcanismul reciclat de *Isarlic* cibernetice și sentimentalismul de baladă curtenească îți oferă imagini de poetese rele și infidele. Sentimentele se țes complicat, declarațiile sunt metafore abstracte și totuși poemele au patetism de cântec de lume, eufonie și umor. În acest bălci cu neoane și desertăciuni, iubiturile sunt „accesate total, fișier după fișier, voal după voal”, romantismul are alte noțiuni, femeile fac „muncă voluntară la societatea de contraceptive”.

Poemele de iubire au o „arie de acoperire” sentimentală extrem de largă. De la melodrama de mahala, cu ducii superbe sau femei de plastic până la cele mai rafi-

lecturi la zi

nate „japonezării” lirice, totul într-un limbaj poetic adaptat milimetric, cu infinitive lungi arhaizante și eufonice (*balada lui dan cipariu cuprins la grea îndrăgostire povestită de el însuși cu izmeneală parodică și umor*): „și nu-și găsea-n cuvânt cermeala/ nici în trupul lui sminteala/ era-nalt suferitor/ de dalila iubitor, (...toți făcea literatură/ toți făcea literatură, despre autodicteu/ despre ce-o da Dumnezeu/ și-n aceste repartiții/ era vremea-n interstiții/ când a-nceput dan cipariu ca să-și izmenească traiu”). Din celălalt registru al poemelor de amor, cel grav, să zicem, mi-a plăcut *www.Dalila.ro*: „iute, mă iubește eu o iubesc vine și toamna, cu legarea de inimi/ de mâini cu nuntirea pentru povestași/ dar timpul se dilată prăpăstios fără ea, dar zilele se topesc halucinant în vene/ cu mâna pe inimă și urechea pe eternitate/ ea e prima pagină web a dragostei/ *www.Dalila.ro*.” Citez pentru dumneavoastră alt poem frumos din *Virusul romantic*, intitulat *cântec pentru dalila*: „un butic de margarete – un botic/ pistil al interiorului/ imaginar exploziv/ de tine-ți sunt avid/ îți caut ochii și buzele/ în rețeaua inimii la bariere/ dalila iubito/ cu nume de operă/ marș triumfal al senzorilor al poemului eliberator/ dragostea mea lasă urme/ grafitti pe genunchi/ dragostea mea lasă semne/ firele din lăuntru te cuprind.” Interesante sunt cărțile lui Dan Mircea Cipariu și din alte motive: grafica, disponerea „cu șmecherie” a versurilor, „hologramele” și abstracția-ilustrațiilor lui Mihai Zgondoiu se amestecă într-un soi de gest avangardist cu destulă substanță și putere de influență posibilă: cyberpoezia, imaterializarea imaginilor, nu sub imperiul metaforei abstractizante, ci al neantului cibernetice, amurgul sentimentelor și apocalipsa colorată țipător a noii dezordini amoroase.

Iulia Alexa

Un roman al ratării

CAȘI în precedentul volum de proză, acela din 1999, intitulat *Calătorie spre murchia de cușit*, Mihai Dragolea manifestă și în romanul recent apărut o evidentă predilecție către banalul coti-

De departe spre aproape

MIHAI DRAGOLEA

PROZA CONTEMPORANĂ

Mihai Dragolea – *De departe spre aproape*, Editura Paralela 45, 2001, 170 de pagini, preț nementionat.

dian, către ceea ce este prozatic, umil sau de-a dreptul meschin în existența de zi cu zi. *De departe spre aproape* încearcă să îmbine, într-un discurs prin excelență realist, construit contrapunctic și mișcând pe convențiile autenticității, radiografia exactă a unui sentiment extrem de puternic (la limita obsesiei) cu aceea a societății românești ante- și postdecembriste. Proiectul este, fără doar și poate, ambițios, dar resursele de inventivitate epică se dovedesc, nu de puține ori sărace, iar personajele și evenimentele nu reușesc întotdeauna să capete relief (în parte și din cauza lipsei de inventivitate stilistică); nu este însă mai puțin adevărat că, uneori, tocmai acest tip de scriitură monotona, lipsită de relief, poate să pară un artificiu inspirat, în măsura în care, pe porțiuni, cadrează foarte bine cu derizoriul existenței cotidiene.

Am putea afirma că romanul de acum este povestea unui cuplu cu nimic ieșit din comun: el trecut de prima tinerețe, căsătorit, cu doi copii, (își detestă, evident nevasta și socrii), ea, Ema, soția unui medic, la rîndul ei cu doi copii; întâlniri clandestine, stringeri de miini prin restaurante obscure, mîngieri pătimașe, reprize de sex pe apucate și tot tacimul. Cu toate acestea, în fapt, *De departe*

spre aproape, înainte de a fi romanul unui cuplu, este odiseea unui singur personaj (narratorul), care, fie lucid pînă la masochism, fie, dimpotrivă, cuprins de candori adolescente, ajunge să proiecteze idealul feminității asupra Emei (nume cu evidente rezonanțe livrești), femeia iubită devenind unicul reper într-o existență ternă, lipsită de sens. Printr-un du-te-vino între trecut și prezent, naratorul-personaj recrează totodată și secvențe ce țin de *background*-ul social: episoadele navetei în diverse comune ale țării, în perioada ceașistă (la acest capitol unele pasaje amintesc de atmosfera romanului șaptezecist, de pildă de *Refugiile* lui Augustin Buzura), conflictele cu superiorii, confuzia din zilele revoluției din decembrie, apoi meschinăria șefilor și a unor colegi, rutina sufocantă a orelor de serviciu (ca și a vieții de familie) ș.a.m.d. Deși relatează la persoana a treia, toate aceste episoade nu se diferențiază, la prima vedere, aproape cu nimic de secvențele diaristice propriu-zise, pagini extrase din jurnalul elvețian al protagonistului: recunoaștem aceeași voce, aceeași tonalitate chiar, și mai cu seamă aceeași unică obsesie (Ema), cu deosebirea că uneori, prin *flash-back*-urile inspirate și mai cu seamă prin ritmul alert, pe alocuri chiar antrenant, paginile scrise la persoana a treia trezesc într-o mai mare măsură interesul cititorilor. În schimb, extrasele din jurnal, în loc să intensifice senzația de autenticitate (căci acest lucru pare să fie aspirația autorului), mai curînd o diminuează: „Duminică, 1 iunie / Meteorologie incertă. Scriu puțin, merg după țigări, mă întorc să-i telefoniez ei. Da, acum plecarea este o certitudine! Va sta o săptămână la Washington, apoi la Universitatea Connecticut (...) Nu-mi pare rău că am propus-o (e cel mai bun lucru pe care l-am făcut ca «șef»), că am insistat să încerce, că am susținut-o cînd ezita. Pînă la urmă de victoria ei pot să mă bucur și eu, în parte am luptat și eu alături de ea. Va vedea un alt continent, o altă lume! Voi fi cu ea înaintea plecării trei nopți și două zile; am s-o aștept apoi să se întoarcă, cum-acum-mă așteaptă ea (...)”.

Ema nu este totuși singura prezentă feminină din roman, chiar dacă se impune, detașat; sînt evocate, pe rînd, Bianca,

lecturi la zi

Mihaela, Carina (soția) și o mulțime de aventuri mai mult sau mai puțin pasagere, căci naratorul, așa cum mărturișește, urmasse multă vreme exemplul fluturului mascul "care se plimbă de la o floare la alta, stă inert pe petale; femela îl urmărește, ea îl alege, ea îl cucerește; (...) convingerea aceasta l-a costat destul de mult în timp. De fapt alesese hotărât de foarte puține ori."

În ansamblu, *De departe spre aproape* este în primul rând un roman despre rată ("se socotea un campion al eșecurilor de tot felul, nu mai vroia să mai deranjeze pe nimeni cu amănuntele incurcate ale vieții lui", notează la un moment dat autorul), un roman despre rutină și (in)satisfacții cotidiene, interesant, mai cu seamă prin ceea ce ratează...

Catrinel Popa

Despre începuturile literaturii românești

ARTEA lui Ion Istrate se deschide cu o privire de ansamblu asupra contextului politico-cultural de la sfârșitul secolului al XV-lea marcat de căderea Bizanțului. Fără influența centrului cultural bizantin se constată nevoia de a se traduce textele sacre, scrierile canonice, hagiografia și lucrările marilor părinți ai ortodoxiei, fapt care duce în curând la o "autohtonizare prin provincializare" a culturii bizantine și care o obligă să își caute în spiritualitatea occidentală "multe din resursele proprii modernizării". Fenomenul de descoperire, de receptare și de asimilare a valorilor creștinismului occidental va dura câteva secole. Pe acest fundal, Ion Istrate remarcă "specificitatea creativității românești [care] constă în capacitatea de a îmbina cufundarea în sine, ca năzuință de a atinge orizontul profund al unui model de civilizație despre care pre-există conștiința alterității, în sens occidental."

Ion Istrate identifică repede începuturile poeziei în cultura română în poemul *Viața lumii* (1673) al lui Miron Costin și în *Psalterul în versuri* (1693) a Mitropolitului Dosoftei (autor și al unei traduceri a prologului tragediei cretane *Erofile*, versiune care prezintă câteva – prea puține și neconcludente, așa zice – similitudini de text cu

poemul cronicarului).

Ne vom opri însă asupra părții a IV-a a studiului, *Întâiul dramaturg român: Ion Budai-Deleanu*, reproducă cu mici modificări după capitolul *O ciudățenie literară din teza de doctorat a cercetătorului Barocul literar românesc* (Minerva, 1982).

Piesa *Occisio Gregorii în Moldavia Vodae tragedice expressa* a fost scrisă în 1780 în colegiul românesc de la Blaj, discuțiile pentru stabilirea autorului ei stârnindu-se o dată cu articolul lui L. Drimba din 1963 în care acesta o prezenta pentru prima oară drept "cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută" și stabilea definitiv locul unde fusese scrisă. Multe discuții s-au purtat și în jurul stabilirii genului. S-a crezut inițial că piesa ar urma exemplul dramelor maghiare de liceu sau că ar ilustra genul de teatru popular provenind din comedia italiană a secolului al XVI-lea. Ion Istrate găsește corectă teoria lui A. Marino conform căreia scrierea piesei e strâns legată de influențele iezuit-baroce din epocă și continuă: "dezvoltarea artei dramatice [...] fiind strâns legată de spiritul conciliului tridentin, mai precis de directiva formării, inclusiv prin școli, a unei noi culturi, dominată de un puternic sentiment religios, menită să consolideze și să propage ideea universalității catolice."

dēschideri
CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

Ion Istrate

primul occident
începuturile poeziei și teatrului în cultura română

Ion Istrate – *Primul Occident - începuturile poeziei și teatrului în cultura română*, colecția "Deschideri", seria Critică și Istorie literară, Ed. Paralela 45, Pitești, 154 p., 36.000 lei.

Elementele care-l fac pe cercetător să atribuie piesa lui Budai-Deleanu (aflat încă din 1778 la colegiul Sf. Barbara) sunt destul de "subțiri", deși convingătoare: piesa are un aspect de farsă, evenimentele sunt relatate cu cruzime și ironie ("atitudinea auctorială este chiar ireverențioasă"), piesa prezintă două planuri și numeroase intermedii, o oarecare bogăție și invenție lingvistică (comic de limbaj, elemente de argou țigănesc etc.)... în fine, piesa este "dominată de un puternic spirit parodic; din ea străbate, nealterat, un enorm apetit pentru viață, maximalizând o năzuință spre libertate în gândire similară aceleia pe care o regăsim și în *Țiganiada* sau *Trei viteji*".

Ion Istrate face și o minuțioasă analiză a particularităților lingvistice ajungând la concluzia că acestea nu pot fi atribuite unui grup, ci unui singur autor.

Cercetătorii care au respins paternitatea scriitorului ardelean au făcut-o motivând exclusiv prin realizarea artistică precară a piesei. Deși recunoaște că multe aspecte "amintesc de aproape *Țiganiada*", Lucia Protopopescu crede că, totuși, piesa ar fi fost scrisă în colaborare, părere împărtășită și de Elvira Sorohan. Ioana Em. Petrescu însă, invocând "calitatea cu totul rudimentară a piesei" se arată circumspectă că măcar unul din autorii ei ar fi poetul ardelean. Aceeași părere o are și Mircea Vaida pentru care piesa "fără virtuți artistice", chiar "excrabilă", nu poate fi atribuită integral lui Budai-Deleanu, dar acceptă posibilitatea participării poetului măcar la crearea eroilor țigani cum ar fi, de pildă, Pipirig Iștoc.

Ion Istrate este de acord că *Occisio Gregorii...* e doar un "crochiu" și că nu trebuie pierdut simțul proporțiilor, dar că "alături de anticlericalism, antifeudalism și raționalism, trăsăturile limbii și stilului din *Occisio...* aduc cea mai sigură și puternică dovadă în sprijinul paternității operei" (p. 92) cu atât mai mult cu cât piesa trasează, măcar în linii mari, tipul de literatură pe care-l va realiza mai târziu în *Țiganiada*.

Cum această controversată piesă n-a cunoscut decât o singură ediție (în 1983 la Editura Dacia, seria "Restituiri"), încheiem cu un savuros "jură-

mânt de credință": "Pă noao țari, pă trei mâncări, pă ziua de ieri, pă spatele vântului, pă fata juciului, pă coada măgarului, pă ciurma pădurii, pă apa vinerii, pă spuma Dunării, pă picioare de porc ce ești, cu coaste cu șold cu tot, perire-ai cu tot, pă oală, pă boală, pă pistoale, pă p... toți în iale, pă luni, pă macavei, pă marțoale cu fasolea [...], pă fus și pă toți cei, dacă vei fi credincios. Așa ziua de azi să te bata."

Marius Chivu

O premieră editorială

AȘA cum s-a afirmat, adesea, prea variatele-i preocupări – filosofice, matematice, științifice, teologice, istorice, juridice și diplomatice – constituie fără doar și poate una dintre cauzele substanțiale pentru care Leibniz nu a putut oferi posterității o operă majoră în care să-și expună, cu o detaliere suficientă, propriul sistem filosofic. Ideile sale importante rămân dispersate – și nici titluri de primă referință precum *Noi eseuri asupra intelectului omenesc* (1705) ori *Teodiceea* (1710) nu reușesc să-și apropie mulțumitor un asemenea deziderat. E necesar prin urmare ca fiecare cititor să-și întocmească o listă esențială a acestor scrieri, spre a putea înțelege într-o manieră complementară evoluția uneia dintre cele mai strălucite minți ale epocii moderne.

Dintr-o atare listă nu poate lipsi corespondența purtată cu unele dintre personalitățile timpului. Utilă și oportună pentru decantarea unor poziții teoretice, ea a fost foarte puțin tradusă până acum în limba română.

Este cazul epistolelor schimbate cu Malebranche în discutarea unor concepte precum cel cartezian de *întindere*, sau teza conservării cantității totale de mișcare din Univers etc. În volumul de *Scrieri filosofice* alcătuit la Editura All de Adrian Nița (care semnează, în afara traducerii, și un studiu introductiv și alcătuiește totodată aparatul de note), acestea sunt grupate în patru secțiuni, dintre care cea dintâi trimite la fecunda și interesan-

ta perioada pariziană a lui Leibniz. Un al doilea grupaj epistolar îl constituie corespondența purtată cu principesa Sophie de Hanovra și cu Sophie Charlotte, principesa de Brandenburg și regină a Prusiei, în probleme precum cele circumscrise teoriei lui Leibniz despre suflet, ori despre substanța simplă. Volumul se structurează mai departe în alte șase secțiuni, uneori con-

G.W. LEIBNIZ

SCRIERI FILOSOFICE

G. W. Leibniz, *Scrieri filosofice*, traducere, studiu introductiv, notițe introductive și note de Adrian Nița, Editura All, București, 2001, 247 p.

vențional numite, subsumând de regulă mai multe scrieri leibniziene: *Lămurirea dificultăților ridicate de Pierre Bayle, Despre ceea ce este independent de simțuri și de materie, Discurs cu privire la metoda certitudinii și arta de a inventa pentru a încheia disputele și pentru a progresa în timp scurt, Considerații despre teoria unui spirit universal unic, Considerații despre principiile de viață și despre naturile plastice, Principiile naturii și grației întemeiate pe rațiune.*

Trebuie remarcat că toate aceste texte (numite ori doar subsumate prin aceste titluri) sunt traduse și publicate în premieră în limba română. Munca traducătorului și a îngrijitorului ediției este, din acest punct de vedere, întru totul de luat în seamă, cu atât mai mult cu cât ea se exercită pe un teren încă nedestelenit în cea mai mare parte la noi, deși în mod cu totul fals pare deja în întregime explorat.

Dorin-Liviu Bîțfoi

ZONE FRIENDLY. Iași. Reconfigurări literare - încă o antologie pe piața literară

românească. Nimic nou. Este cunoscută febra postdecembristă a "găștilor" literare. Antologia a însemnat după 1990 o formă de rezistență a literaturii noi sau chiar o formă de critică literară, de recuperare a unor autori, a unor "generații". Spun "gașcă" și "rezistență" pentru că realmente avem de-a face cu o întoarcere la stadiul grupului organizat, o modalitate extrem de eficientă de a ataca nucleul dur dintr-un câmp literar.

Anul 1990 a însemnat de altfel trezirea literaturii române extrem-contemporane în fața unui canon rigid care necesita un asemenea tip de atac organizat. Listele de autori se dovedesc eficiente în astfel de cazuri. Însă discuția nu poate rămâne la nivelul unei polemici de tipul "sînt sau nu pe

semn de oboseală a genului, de coborîre a lui în *underground* pare să fie antologia zonală. Spre o astfel de antologie s-a orientat O. Nimigean, în cazul de față.

Nu este însă o simplă culegere de poeți locali, uniți doar de hazardul geografic. Cei antologați aici sînt ieșeni și moldoveni atipici, sînt oameni care vor să spargă clișeele și prejudecățile care intervin cînd trebuie să definim Iașiul - un oraș calm, cuib al tradiționalismului aproape agresiv. Gestul antologatorului pare unul exasperat de inerțiile tîrgului de pe Bahlui, dar și de inerțiile celor care privesc acest tîrg într-un anume fel.

Probabil cel mai bun text al antologiei este prefața lui Dan Lungu, în care este cuprins și manifestul unui grup de scriitori ieșeni, publicat în fostul supliment al *Dilemei*, *Vineri*, în anul 1998. Se știu și luptele "politice" duse de scriitorii ieșeni în ultimii ani, conflicte în U.S. etc. - lucruri pe care le-am putut urmări cu toții, dar nu știu cîți dintre noi au înțeles ceva. Literatura vine, paradoxal, să limpezească lucrurile. Un grup de scriitori au o trăsătură comună: sînt puși pe nebunii, pe experiment, sînt "vii". Li unește un dispreț comun față de tot ce înseamnă *establishment* ieșean. Această frondă în grup nu aduce automat valoare, bineînțeles. Dar e interesant că se încearcă configurarea unui grup prin disprețuirea unui spirit regional.

Dan Lungu afirmă: "Pentru apariția acestei antologii nu trebuie să mulțumim Primăriei municipiului Iași, Consiliului local, Consiliului județean Iași și nici măcar Inspectoratului pentru Cultură al Județului Iași. Este un fapt îmbucurător și trist totodată. Antologia de față, ca orice idee de alternativă în spațiul bahluvian, s-a născut în pofida atmosferei birocratico-muzeale și binevoitor indiferente ce-și flutură steagurile cu mîndrie patriotică locală; ea s-a cristalizat în dinamica mai puțin vizibilă a curenților de adîncime, în forța cosmopolită și nebugetară a unei ordini culturale pe cale de a se legitima."

Mai întîi, nu este nimic trist în faptul că toate instituțiile enumerate nu au sprijinit antologia. Este exclusiv un motiv de bucurie. Al doilea punct esențial ar fi spiritul "alternativ": o situație adecvată în spațiul literar de astăzi. Manifestul pe care Dan Lungu îl citează în prefață poartă o mîndrețe de titlu: "*De ce un mon-guz vorbitor să fie mai prejos decît o pisică sau ciorna unui Manifest*". Găsim aici spirit ludic amestecat cu o acidă critică a politicilor de tot soiul

(mai ales culturale). Clasică revoltă împotriva puterii culturale. Un limbaj care își are puternice rădăcini în discursul lui Luca Pițu. Singurul element nou și demn de luat în serios este afirmarea agresivă a computerului personal, ca nealță vitală pentru noua generație: "Nu le vei mai oferi cititorilor șastisiți pachetul de celuloză; pagina înțepenită, configuratul definitiv, precipitatul fatal. Aruncă-ți discheta! Dă-le prilejul să se aventureze în geografia vie, pulsatorie a poeziei! [...] Codifică apoi opțiunile de traseu, ca tot aștepta posibilități stilistice. Nu mai rămîne omul unei singure cărți, unei singure direcții, unei singure limbi, unui singur trup. Vei deveni, în schimb, omul unui singur creier, CYBERBIOS, al tău și al tuturor." Un puternic spirit Matrix în acest manifest ieșean care totuși, iată, și-a găsit sfîrșitul într-un pachet de celuloză. Oricum, aici apare și o posibilă definiție a antologiei: ieșirea dintr-o singură limbă, dintr-un singur trup, legarea în rețea a cîtorva literați.

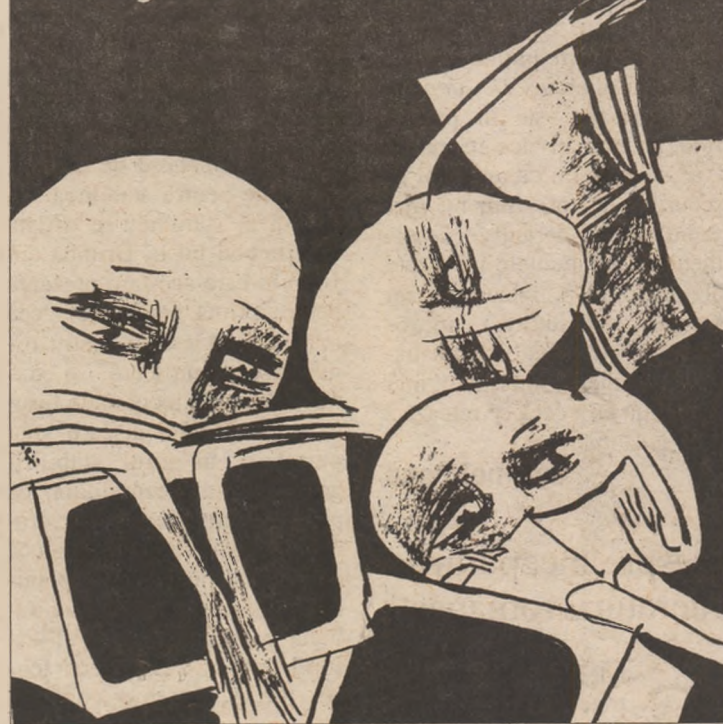
Criteriile alcătuirii antologiei sînt foarte puține, foarte vagi. Principiul "conectării" la rețea a funcționează și aici - totul e să ai "upgrade"-urile necesare... O. Nimigean ne anunță că vom găsi aici "autori foarte tineri, tineri și mereu tineri". Alături de autori necunoscuți apar nume foarte mari. Și ar fi trebuit să apară și alte nume mari dacă n-ar fi existat "rațiunile de copyright": Ioanid Romanescu, Aurel Dumitrașcu, Mihai Ursachi, Emil Brumaru. În schimb, apar: Liviu Antonesei, Vasile Baghiu sau Nichita Danilov. Eterogenitate maximă: nu mai funcționează criteriul vîrstei, criteriul valorii estetice (cei "mari"

cronica literară

de
C. Rogozanu

Iașiul subteran

amintiți mai sus sînt amestecați cu poeți mult mai puțin cunoscuți, unii dintre ei debutanți) sau criteriul genurilor literare (găsim poezie, proză și alte genuri "incerte"). Nici criteriul zonal nu este pur - avem de-a face mai degrabă cu un criteriu al prieteniei, care seamănă și acesta cu spiritul Matrix sensibil în manifest... O. Nimigean își avertizează cititorii: "Un alt obiectiv îmi cerea, la clătina amicitțiilor, în pragul inevitabilelor despărțiri

și lîngă peretele invizibil prin care, unul cîte unul, sîntem aspirați de sistem, să ne adunăm pentru prima și - poate - pentru ultima oară într-un portret de grup. Grup în care singurătățile ireductibile ale fiecăruia se vor fi descoperind, cîndva, survolate de o aură comună". Aura comună pare a fi prietenia, nu zona. Cu un spirit aproape hip-hop, cîțiva scriitori din Iași și-au adunat prietenii, celebri sau nu, valoroși sau nu, și au purces la întocmirea unui

Volum coordonat de
O. Nimigean

oZONE FRIENDLY

Iași. Reconfigurări literare. O antologie

Editura T

oZone friendly. Iași. Reconfigurări literare. O antologie, volum coordonat de O. Nimigean, prefață de Dan Lungu, Editura T, 2002, 330 p., f.p.

listă". Glumind, acest mod de a vedea lucrurile aduce puțin cu listele care se făceau la cozile pentru carne sau lapte, în alte vremuri. Nu conta foarte mult "ce se dădea", important era să fii pe listă, la coadă. Cuprinsul unei cărți ajunge să fie citit cu mai mare interes decît conținutul. În mod normal, fiecare listă canonică intră într-o luptă liberă cu alte și alte "pomelnice".

Antologiile de după '90 au propus mai ales grupuri sau generații. Au fost antologii care au funcționat după clasice criterii estetice. Au fost și antologii tematice. În această efervescentă antologatoare, un

de la București la festivalul de la Cannes,
din 14 pînă la 26 mai 2002,

descoperiți la TV5

"les Enfants de Cannes"

pe parcursul a 13 filme prezentate
de Frédéric Mitterrand.

TV5
www.tv5.org/cannes

soi de matrice literară. Cei tineri sînt promovați prin intermediul celor deja consacrați, spiritul de frondă se micșorează considerabil, implicit - pentru că riscul e implicit. Nu doar marii autori ar fi trebuit să se

gîndească de două ori înainte să intre într-o astfel de antologie. Și tinerii ar fi trebuit să știe că riscă mult dacă intră în așa "cîrdășie canonică".

Este inutil să-i comentez aici pe cei "mari". De obicei, antologiile sînt ale celor care vor să iasă în față, care vor să atace "listele"... De aceea mă voi opri puțin asupra celor "mici".

Dan Sociu este unul dintre cei mai tineri semnatari (născut în 1978) și este unul dintre cei mai promițători poeți din "zonă". El contribuie, de altfel, și cu titlul: "Ozone Friendly". Poemele sale sînt tot atîtea povești de studenție cu ingredientele cunoscute: cămine sordide, amintiri din copilăria de scriitor, băuturi ieftine etc. Place mai ales opțiunea fermă pentru un prozaim calm, dur, antisemnificație. Și, în plus, este un autor care te face să rîzi - practică un umor (mai ales "negru"); se adresează simplu, imaginile sînt puternice: "trec printre tîrtanii de pe copou ca/ tipul de la the verve nepăsător/ agățîndu-i cu umărul (adevărul/ radule că așa vrea să mă ia cu ei la o ciomăgeală la o bă/ ută la un tun la un viol în grup) trec/ pe lîngă țate și gardieni publici și/ mă simt stupid whitmanian."

Un poet foarte bun este Constantin Acosmei. Poemele-experiment pe care le propune conțin cîteva invenții poetice pentru care i s-ar putea acorda brevet... O poezie foarte inteligentă și, iarăși trebuie precizat, amuzantă. *Entertainment*,

iață un cuvînt cheie pentru cîțiva dintre poeții tineri ai Iașiului. Radu Andriescu și Dan Ursachi semnează împreună un lung poem rezultat dintr-o corespondență poetico-electronică. Ei sînt singurii care riscă și respectă acea mistică a PC-ului enunțată în Manifest. Riscul e maxim pentru că poemul moare sufocat de celuloză...

RITERIUL "zonei" ar fi putut fi interesant dacă ar fi avut un efect de coagulare. Antologia sînt însă mult prea diferiți între ei. Oricum, demn de toată atenția e *Manifestul* și importanța a fost șansa acordată unor tineri talentați. În rest, m-aș fi așteptat la mai multă agresivitate și mai puțină "prietenie" de la zona ieșeană a poeziei. La sfîrșitul volumului se pot găsi adrese de e-mail, telefoane în dreptul fiecărui autor. În cazul în care cititorul va fi impresionat sau enervat, el poate intra imediat în "rețeaua" poezilor ieșeni pentru a-și exprima opiniile. ■

am primit la redacție

Cărți

- Ion Vinea, *Opere, IV. Publicistica*. Ediție critică, note și comentarii de Elena Zaharia-Filipaș, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Academia Română, Institutul de Istorie și Teorie Literară "G. Calinescu", 2001 (cupr. articole din per. 1913-1919). 406 pag.
- Sergiu Grossu, *Aparînd adevărul. Gînduri vechi la început de nou mileniu*, București, Ed. Duh și Adevăr, col. "Repere spirituale", 2002. 240 pag.
- Gh. Jurgea-Negriștești, *Troica amintirilor. Sub patru regi, memorialistică*, prefață de Constantin Ţoiu, postfață de D. Jurgea-Negriștești, Ed. Cartea Românească, 2002. 436 pag.
- Aurel Mihale, *Argus*, roman-trilogie, vol. I, *Dublă rocadă în munți*, 330 pag., vol. II, *Noaptea Sarmizei*, 300 pag., vol. III, *Blestemul îngerului negru*, 332 pag, București, Ed. Semne, 2002.
- Ioana Nicolaie, *Nordul*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2002 (versuri; prezentare pe ultima copertă de Ion Bogdan Lefter). 112 pag.
- Veronica A. Cara, *Baba Lina*, proză, București, Ed. Cartea Românească, 2002. 302 pag.
- Mihai Munteanu, *Tipare de vînt*, poezii, Botoșani, Ed. Quadrata, 2001. 138 pag.
- Costel Procopie, *Neliniștea florilor de nuc*, "fabule prefăcute", Botoșani, Ed. Quadrata, 2001. 218 pag.
- Dumitru Ivan, *Popas în Valea Miletinului*, povestiri, Botoșani, Ed. Quadrata, 2001. 138 pag.
- Raul Constantinescu, *Aventurare în marele refuz*, 111 poeme, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2001. 84 pag.
- Raul Constantinescu, *Neantia*, poeme, Timișoara, Ed. Signata, col. "Liliput", 2002. 128 pag.
- Ionel Ciupureanu, *Krampack*, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 2002 (versuri). 120 pag.
- Constantin Virgil Bănescu, *Căinele, femeia și ocheada*, Iași, Ed. Timpul, 2000 (versuri). 68 pag.

Reviste

- *Antares*. Anul V, Galați, nr. 46-47-48 (ian., feb., mar.). Director Corneliu Antoniu. Redactor-șef Andrei Grigor. În acest număr: cronică literară de Andrei Grigor, un eseu despre Caragiale de Dumitru Tiutiuca, poezii de Ion Panait, proză de Cathy Buburuz, poezii de Dan Laurențiu traduse în engleză de Petru Iamandi.
- *Provincia Corvina*, revistă de literatură și artă a Hunedoarei, apare trimestrial, redactor-șef Eugen Evu, dec. 2001, nr. 21. *Radu Igna - un mare prozator și cartea memoriei intacte* de Eugen Evu, *Govăjdie - un monument de arhitectură industrială părăsit într-o zonă cu un potențial turistic remarcabil* de prof. ing. Ioan Romulus, *Arta plastică hunedoreană la un moment jubiliar* de Ion Urda etc.

cerșetorul de cafea

de Emil Brumaru

Nu vă lăsați momiți de orologii

Interpretează Mircea Rusu

E ZIMȚI zănatici au roțițele din ceasornice! De prunc tot desfăceam ceasuri. Precoce fap-tura, veți exclama increduli. Ei, uite că aveam, am meșteșugul asta înnăscut de-a demonta mașinării de timp. La început, maică-mea, lăsîndu-mă, oarecum neglijentă, lîngă un ditamai obiect ticăitor, rotund, burtos, cu două emisfere goale deasupra, protejînd un ciocănel de alarmă... alăturîndu-mă minunației cu minutar, secundar și-ncă o limbă, lentă, orar... uitîndu-mă neînfașat, m-a regăsit borfăind viscerele delicate, gîngurînd fericit că am reușit să rup arcul, să zmulg niște pîrghii vinovate, să despart în tîtîreze de mărîmi varii întreaga ferecătură a drămuirii clipelor. Urlam de plăcere. Fui alăptat și dojenit blind pentru ispravă. Se părea că obiceiul jîmi va dispărea. Da' de unde! ■

(va urma nu se știe cînd)

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

Comandați aceste cărți și alte aparții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe postale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ: Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București; tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

Ofertă specială!!!

Expediați acest talon de comandă pe adresa Editura Humanitas - C.P.P., Piața Presei Libere 1, 79734, București, și veți primi prin poștă, cu plata ramburs, cu 10% reducere și cu autograf din partea autoarei volamul *România, țară de frontieră a Europei* de Lucian Boia (112 500 lei).

Relații suplimentare la telefon 01 / 223 15 01.

Nume ..... Prenume .....

Adresa .....

Telefon .....

Nr. exemplare comandate .....

Numele persoanei/persoanelor pentru care doriți autograful .....

asa vine tinerețea și lasă în urmă un crater

mă pierduse de mult mama într-o gară așa s-a rupt
cordonul ombilical dintre noi și singură mi-am ales drumul până la
biroul de informații nu știți pe unde să o iau pentru a ajunge la
capătul lumii, dar scurt, cât mai scurt cu putință? după ce
am stat eu acolo o vreme cu nasul lipit de geamul murdar și tot n-am
aflat nimic despre liberul arbitru, m-am aciuat pe lângă o femeie care
colecționa servituți însă tot n-am simțit nimic, atâta doar că
începusem să atârnam mai greu de mine însămi ziua în care iapa
vecinei mele de nelegiuită meditație a fâtat un mânz de cuc a avut un rol
decisiv asupra modului meu de auto-definire și am căzut bolnavă într-un arc
de beznă mi s-a spus că așa vine tinerețea și lasă în
inimă un crater ca după sărutul cu meteoriții dar am scăpat
și din asta cu imunizare pe viață și am început să câștig bani frumoși
mergând pe o sârmă întinsă deasupra oamenilor care plăteau bine
doar ca să fie excitați astfel plutind, te-am găsit pe tine, lângă
un birou de informații te pierduse mama cu ceva vreme în urmă
într-un aeroport și așa s-a rupt un alt cordon ombilical luând
în calcul compatibilitatea evidentă dintre noi, am devenit complici
stăm laolaltă de relativ puțin timp și facem economie de charismă
dimineța eu te ciupec de cot iar tu îmi iei fesele în
palme susținând că aceste valori civice te-au scos din primitivism
apoi fiecare aleargă să ia primul tren până la gardul de sârmă ghimpată
al civilizației secolului XXI și totul în mare viteză, iubitele

fiecare ceas de vrajă

nu mai vine vara ca, odinioară, luminozitatea magică a revederii
noastre pe plaja de la 2 Mai ne îngropam solzii amiezilor
în nisip și cultivăm retorica autoironiei când aripile
unui albatros se desfășurau cu reverberații sonore, tu strigai
uuuuuuu s-au deschis porțile paradisiului la douăse fix și trebuie
să convocăm de urgență o sesiune internațională despre hermeneutica
pacatului mă ridicai spre tine cuprins de genele lungi ale
somnolenței eram cântecul necunoscut strălucirea intensă
care nu trece departe în larg se răsturna o barcă plină cu îndrăgostiți
și țipătul înfiorat al femeilor umplea cerul cu mirese
deflorate în piramida zilei fiecare ceas de vrajă se înfășura
în valuri de pânză albă precum odinioară mumiile din acești coconi
luminiscenti am scris cu răbdare un kaddish pentru tine
în granulația înspăimântătoare a halucinației
că sunt bobul de sare din briliantul cu care m-ai inițiat în durere

ca pe o serpentină de vid desăvârșit

sâmbăta morților îmi dă târcoale cu mustațile ei de pisică paștună
lingându-mi din talpă linia vieții ca pe o serpentină de vid desăvârșit
dincolo de zidurile cetății s-au prins săltând în joc ochii fosforescenți
cu care bărbații mei își încep monologul lipsită de sens
acum se infiripă în carnea mea o sărbătoare cu fanfare cu mic cu mare
toți cei ce o ascultă simt detenta revelată a unui gând de acută
râvnire să mă aștepte când nu vin de nicăieri să mă înceapă
căci eu nu încep cu mine însămi să-mi dea un număr
pentru că nu eu sunt prima să-mi bea cenușa de ostatic
pentru că nu sunt eu ultima lumea îmi dă un brânci și
îmi repet că n-are sens să dau târcoale lumii eu mă ridic din
așternutul sâmbetei morților și poruncesc să bată tobele
o clipă am crezut că așa îmi voi petrece blânde clipe de acum încolo
ascunzându-mă în privirea ta, iubite, ca-ntr-o rază ce crește repede în vid

de-acuma știi și tu calea

degeaba m-am temut că întunericul din podul bunicii din Anvers
nu e decât un tuș pentru tatuaje suprarealiste ceva care
adăugat pleoapelor dilată subconștientul cum pe un submarin
al dorinței când ne-am despărțit de podul cu
hârtii desangvinate tu mă țineai de mână și linișteai înainte-mi
hohotele mării ca să pot pași mi-ai spus la telefon
după zece ani cum că trebuie să ocolesc la timp cuvintele ce închid
masculinitatea într-un trup acoperit cu piei de muflon și să aștept
cu masa întinsă personajul principal al iconoclastiei ca pe un bărbat obosit
de-acuma știi și tu calea prin care forma noastră se diluează
în aburul constelațiilor

deschise-s ferestrele și fiara e acolo

în firea lucrurilor este să plutesc pe interfața cu care tu mă opui echilibrului
stăm în cumpăna neatingerii de prezent și uităm ferestrele deschise spre râu
de fiecare dată când ne jurăm credință unul altuia, despărțirea de corporare
se așterne pe puntea vaporului ca o pată de ulei apoi, răstigniți
cu fața la cer, privim regatele norilor cum apar și dispar de pe hartă în timp ce
fiara e acolo unele cuvinte pe care mi le aduci ofrandă mă fac
să gâfâi și atunci te agăți de traheea mea ca de un arcuș ce scoate note solitare
atent la ritualurile inițiatice, îmi scuturi pământul de pe buze cu palmele
deschise în evatai apoi îmi măsori cu aceleași palme aromate
pânțele ca un țaran ogorul dimineța în fiecare zi el crește
cu încă o cuantă, luminos și ascuns printre bărcile de santal
valuri ușoare de iederă îmi înlănțuiesc mâinile din care picură strop cu strop
trupul tău de apă abisală deschise-s ferestrele și fiara e acolo

asa începe veșnica pribegie a muntelui ce urcă un abis

nici eu nu știu ce să-ți mai spun atunci când prinzi de veste că
eu nu sunt eu te scuturi de trupul meu cum de picăturile de
ploaie un câine vagabond gravitația te moleșește privindu-mi mâinile
cum întind un fir subțire peste arcul mlădios cum slobozesc
săgeata către inima tunetului din care plesnesc apoi goarcele albatroșilor

în jurul nostru femeile culeg nuiiele unduioase iar bărbații umplu repede
cârutele cu pește în timp ce copiii lor poartă mustați din spice de grâu
lumea ne întrebă de ce stăm prea aproape unul de altul încât nu
mai auzim roata carului cu care se întoarce soarele din ochii condorului
vânat de mine pentru cina ta nu răzbate până la noi
plânsul învinsului când prinzi de veste că eu nu sunt eu gemând
tu mă vezi în flacăra ce încălzește Peștera Lie Ren Zhi și știi că așa
începe veșnica pribegie a muntelui ce urcă un abis

semn de carte

de
Gheorghe Grigurcu

Despre Nae Ionescu

FIGURA, să admitem, măcar aparent contradictorie, a lui Nae Ionescu scindează încă, dramatic, conștiința critică românească. Pe de o parte, se vorbește despre "escrocul de catedră", "cabotinul", "vîndutul", ba chiar "imbecilul" (*sic!*) Nae Ionescu, așadar despre un ins profund nociv, un soi de Rasputin al intelighenței noastre, care n-ar fi ezitat a recurge chiar la plagiat (ca și cum ar fi fost vorba de cărți scrise cu propria mîină și destinate tiparului, iar nu de niște cursuri rostite, pe care alții le-au transcris și editat!). O umoare neagra cum smoala îi acoperă orice merit. Pe de alta, stăruie (și nu vedem cum ar putea dispărea!) imaginea carismatică a personajului "transfigurată în mit", cum spunea Mircea Eliade, a singurului contemporan ce i-a dat lui Noica "sentimentul legendarului", admirat de Mircea Vulcănescu, Cioran, Cella Delavrancea, Mihail Sebastian, Octav Onicescu, Mihai Șora etc. Între cele două accepții pare a se căsca un abis. Abis care are și o factură istorică, în înțelesul că multă vreme nu s-a putut vorbi despre autorul *Rozei vînturilor* decît vehement negativ, într-o unilateralitate politică pecetluită de cele trei dictaturi: a lui Carol al II-lea, a lui Ion Antonescu, a comuniștilor. Prin urmare "patronul totalitarismelor" s-a văzut dezavuat tocmai de cei ce ar fi trebuit să aibă cultul său! Liberalizații noștri actuali, unii abia coboriți de la catedra indoctrinării marxist-leniniste (sau încă rămași cu un picior pe podiumul acesteia), sînt și ei antinaiști nu o dată cu o suspectă inversunare, impropriu distingerii nuanțelor. Firește, Nae Ionescu a fost un om complex (de tip renescentist, nota cineva): "Rînd pe rînd: filosof de catedră, soț și tată, cap de școală, director de bancă, negustor, ziarist, căpitan de industrie, om politic, curtean, filosof de casă, îndrumător spiritual, amant, eminentă cenușe, victimă politică, martir, totdeauna curios, totdeauna în curs de așezare" (Mircea Vulcănescu). Dar nu contează, mai presus de aceste deconcertante ipostaze, o rezultantă a lor, o semnificație generală? Nu se cuvine, să trasăm epura spirituală a personalității în cauză, atît de frămîntată, de diversificată (*id est* vulnerabilă!), însă cu atît mai fecundă în pedalarea sa, cum zice Nae Ionescu însuși, într-un comentariu închinat lui Faust, între "polul propriu-zis metafizic și anexa sa, contrapunctul lumesc"? Cit de actual ar mai putea fi "paseistul", "anacronicul", "reacționarul" Nae Ionescu, integrat, ori-

ce s-ar spune, unei viziuni ce-l cuprinde în bună măsură pe Eminescu, N. Iorga, Lucian Blaga, ca și pe tradiționaliști și pe ortodocși?

La aceste interogații încearcă a da un răspuns Dan Ciachir, în paginile intrunite sub titlul *Gînduri despre Nae Ionescu*. D-sa pornește de la raportarea celebrului profesor la "generația interbelică" sau "criterionistă", care a reprezentat rodul său cel mai de seamă. E o generație a aspirației spirituale prin excelență, deoarece, prin înfăptuirea idealului întregirii naționale, simțea "a nu mai avea datorii politice față de neam", precum cele precedente, socotindu-se "liberă să descopere noi orizonturi, noi culturi, să se avînte spre zările deschise". E drept că "lichidarea conturilor istorice" a constituit doar un *intermezzo*, căci, în scurt timp, dictatura regelui Carol al II-lea va însemna o "readucere în istorie", mai puțin brutală inițial, pentru a fi urmată de cîteva decenii catastrofale. Dar, în răgazul îngăduit, "frunțașii acestei generații deveniseră una cu gustul libertății depline". Ei își permiteau a nu mai adopta *ad litteram* modelul tradițional al culturii europene, cel raționalist. De unde raporturile de reciprocă antipatie cu E. Lovinescu, un clasicist și un fervent al culturii franceze, un sorbonard, ca și cu G. Călinescu, un italienizant și un crocean, ambii legați de cultura perimetrului neolatîn în care s-au format. Mentorul "noii generații" este Nae Ionescu. Reîntors în țară, după un stagiul de studii în Germania, acesta se vedește inițiat, între altele, în "desubturile" doctrinei catolice și

ale protestantismului, înclinat însă a face apologia ortodoxiei, înrudit lăuntric cu cea Europă de după război, în care se impune un interes intrinsec pentru problemele spiritului (neotomismul, Gide, Papini, Klages, *Action française*, teologii și gînditorii ruși exilați, descoperirea lui Milarepa și a misticii budiste etc.). Are loc o deschidere a culturii occidentale spre cea orientală, ducînd la evidenta îmbogățire, chiar reconfigurare a celei din urmă. Fenomenul e astfel înfățișat de Mircea Eliade, în *Proba labirintului*: "M-am simțit descendentul și moștenitorul unei culturi demne de interes, intrucît e așezată între două lumi: cea occidentală, complet europeană, și cea răsăriteană. Am luat parte la cele două universuri. Occidentul prin limba latină și prin moștenirea Romei, în obiceiuri. Însă am luat parte și la o cultură influențată de Orient și împămîntenită în neolitic. Am înțeles asta ca român, dar cred că înseamnă același lucru pentru un bulgar, un sirbo-croat, în concluzie pentru Balcani, Europa de sud-est și pentru o parte a Rusiei. Iar în această tensiune Orient-Occident, tradiționalism-modernism, mistică, religie, contemplație, pe de o parte, și spirit critic, raționalism, dorința de a crea concret, pe de alta, această polaritate o găsim în toate culturile. Între Dante și Petrarca, de pildă, sau, cum zicea Papini, între poezia pietrei și poezia mierii". Se produce în felul acesta o universalizare a culturii, prin considerabilă relaxare a eurocentrismului. La noi, înregistrăm o deplasare a accentului de pe estetic (Măiorescu, Lovinescu, Călinescu)

pe spiritual. Sub egida lui Nae Ionescu, actul cultural devine la "criterionisti" în speță experiență, autenticitate, inițiere, surclasînd construcția migăloasă, sistemul rigid, limitativ. Exponenții "noii generații" "preferă tencuielii raționaliste flacăra lirică. Formularea spontană și neînflorată ia locul *potrivelii* de cuvinte". Ei vor să ia cunoștință de viață "nu prin mediere livrescă, ci, conform principiului năist, *la sursă*". Ar fi de observat, în marginea aserțiunilor d-lui Dan Ciachir, că, în fond, "autonomia esteticului" a lui E. Lovinescu și a emulilor săi apare mai curînd dublată decît negată *de plano*, printr-o autonomie a funcției speculative, frecvent interferentă cu arta literară. Profesorul și gazetarul Nae Ionescu n-ar fi putut fi considerat la rigoare un soi de estetic al ideilor? Măcar atît pentru cei reticenti față de sfera spiritualității! Discipolii săi au ilustrat modul înalt al libertății de gîndire propus de magistrul, într-o frenezie a disocierilor și asocierilor, într-un joc superior ce tînde a se desprinde de ordinea practică, luată drept pretext, fapt ce constituie în esență un antidot al discursului totalitar, irecuperabil în univocitatea sa despotică, al limbii de lemn, precum o expresie a facultății creatoare... Cuvîntul lor de ordine este libertatea. Din care pricină și îndepărtarea de Nichifor Crainic, resimțit de Nae Ionescu și de învățăceii săi, după cum remarcă Dan Ciachir, drept "un post-eminescian și un neo-sămănătorist" și chiar (aci credem că intervine, în actualizare, un exces de asprime!), "un Ioan Alexandru al zilelor sale" sau (*horribile dictu!*) un Adrian Păunescu *avant la lettre*. Învinuirea, adusă, între alții, de Alexandru George, cum că Nae Ionescu și generația criterionistă ar fi "demolat" pur și simplu democrația liberală, i se pare eseistului injustă: "e ca și cum ai atribui unei școli literare înfăptuirea unei lovituri de stat". Cu toate că trebuie să recunoaștem că nu erau adepții democrației de tip occidental, decepționați de racilele ei, cei numiți aveau o audiență publică foarte restrînsă. Crainic specifică în *Memorii* că tirajul ziarului *Cuvîntul* nu depășea 6000 de exemplare, ceea ce e cu atît mai grăitor pentru statutul unor publicații ca și confidențiale precum *Criterion*, *Predania*, *Vremea*. Într-o epocă în care erau în vogă discursurile populiste ale unor Goga sau A.C. Cuza, exponenți ai unei drepte joase (vulgata drepte), Nae Ionescu, Cioran, Eliade, Eugen Ionescu, în pofida faptului că pe ultimii trei îi percepem azi prin prisma faimei dobîndite peste hotare, "constituiau un fenomen de elită și poate chiar de laborator; inițial, Nae Ionescu mergea la palat - pină în 1934 - sau în mediile aristocratice ori ale puterii economice (Malaxa), dar renumele său, pină în 1938, n-a

depășit universitatea, ziaristica, high-life-ul și serele snobilor; el însuși prefera culisele agorei și arenei. La fel, sînt convinși că e mult mai cunoscut azi Mircea Cartărescu decît erau în anii '30 Eliade, Vulcănescu ori Cioran. Eliade, în confesiuni și memorii, susține cu gingășie că a fost în România interbelică un romancier de mare succes. A fost notoriu în aceleași medii, dar se poate compara succesul său cu acela al romancierilor Liviu Rebreanu și Cezar Petrescu, pentru a nu mai vorbi de Sadoveanu?!...". Considerații demne de luat în seamă cînd se exagerează impactul social al unei literaturi de cabinet, al unui fenomen elită, ceea ce am relevat noi înșine nu o dată.

DAR "școala" lui Nae Ionescu nu și-a închis porțile, arată Dan Ciachir, o dată cu al doilea război mondial, care a dus la risipirea, reducerea la tăcere ori moartea prematură a reprezentanților săi. Eliade, Cioran, Eugen Ionescu, Vintilă Horia se transmută în străinătate, luînd, într-un fel, existența de la capăt. Mihail Polihroniade este executat, Haig Acterian cade răpus pe front, Mircea Vulcănescu moare în temnițele comuniste, Petru Manoliu se cufundă definitiv în tăcere, iar Constantin Noica pentru un lung răstimp, acestuia, rămas unul singur, "de sămîntă", fiindu-i dat a reconstitui puntea. Noica, însă și socraticul Petre Țuțea, transmit, sub acolada lui Nae Ionescu, ștăfeta criterionistă. La Păltiniș, prin apariția unor Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu ca și a altora, Criterionul reînvie din propria-i cenușă, precum mitologica pasăre: "Nu voi înceta să spun, scrie Dan Ciachir, că rolul de ferment, rodul sacerdotal de mărturisitor al tovarășilor săi de idei, valorează mai mult decît opera scrisă a lui Noica. Iar filosoful nu s-a limitat la atît: și-a pus ucenicii în legătură directă cu Cioran și cu Eliade (dovadă *Epistolarul*). Căci, în cele din urmă, nu programul lui Noica utopic și incilcit a triumfat - mă refer la antrenori și la... «cultura de performanță» -, ci refacerea punții și regăsirea sursei originare. Cartea lui G. Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*, este, pe lîngă frumusețea intrinsecă a textului, un document în acest sens". Prin urmare triumfă, într-un fel, oralitatea năistă ca mărturisire intelectuală, salutară spontaneitate, hotărîtoare acțiune formativă. Deloc întîmplător, acești Castor și Pollux ai zilelor noastre care sînt Liiceanu și Pleșu s-au implicat într-o activitate publică, au plonjat aidoma faimosului profesor de filosofie în istorie și, așijderea o particularitate *à la Nae*, nu fără meandre și prestații controversabile. ■

(Va urma)

Dan Ciachir - *Gînduri despre Nae Ionescu*, ediția a II-a, Ed. Dacia, Cluj, 2001, 152 pag., preț neprecizat.

(urmare din numărul trecut)

“Insigne prinse la reverele operelor”...

In E. Lovinescu - scepticul mântuit apare unda de ironie care va străbate de acum înainte toate cărțile lui E. Simion. Este o ironie greu de definit, exprimând o admirație distantă, dar și o blazare de cititor experimentat, pe care nimic nu-l mai surprinde. Oricum, cititorul și-l imaginează pe critic *surâzând discret, aproape insesizabil* în timp ce îndeplinește ceremonialul austere sale profesii.

Vasta panoramă critică *Scriitori români de azi*, compusă din patru volume masive apărute în intervalul 1974-1989, stă în întregime sub semnul acestui surâs abia schițat, interpretabil în numeroase feluri: ca o respingere a comentariilor critice ale altora, care tind să se substituie textelor literare propriu-zise, ca o promisiune că, la timpul potrivit și în ordinea cuvenită, aceste comentarii vor fi luate totuși în considerare, ca o expresie a convingerii că aproape totul se repetă în istoria literaturii, ca o vioșie binevoitoare de matur care judecă isprăvile unor copii, ca o bucurie, reținută cu eleganță, a omului de bibliotecă de a-și lăsa fața scaldată în lumina literaturii, ca o permanentă asigurare dată “spectatorilor” că ridicarea de la podea a halterei scrisului se realizează firesc, fără efort...

Este greu de identificat vreo metodă în critica profesată acum de Eugen Simion. Analizele și evaluările, clasificările și referințele sunt armonios integrate în discursul critic, care, deși pare că se desfășoară liber, în afara oricărui plan, cuprinde tot ce trebuie să cuprindă și care, deși creează impresia că îl lasă pe cititor să-și formeze singur o opinie, *impune* un punct de vedere.

“Insigne prinse la reverele operelor” (expresia îi aparține chiar lui Eugen Simion) parcă în joacă, dintr-o fantezie de moment, nu mai pot fi desprinse de acolo:

“Eugen Jebeleanu este, pe scurt, un poet al amplitudinii. Ca să izbească bine cu lancea în capul balaurului mitic, el începe prin a-i mări de o sută de ori proporțiile. Căci spiritul acestui Sfânt Gheorghe al poeziei noastre, iritat, iritabil, justițiar, poartă otdeauna o lance. Cu ea vânează monștrii existenței, de la dragonii mari ai istoriei până la reptele marunte din viața de toate zilele: inerta, lașitatea, plictisul.”;

“Ion Caraion zice: *bălos, gălci, scâlâmb, beteag, terci, bălăie, topăie, chiup, țârloaie,*

leoarcă, fistichie, fonfaie, ghionț, costeliv etc., în așa chip încât, dacă ar trebui să găsim pentru poemul său un echivalent în lumea animală, n-am ezita să alegem ariciul. Poemele lui au țepi, se deschid pentru o clipă, apoi la cea mai mică atingere se transformă într-un ghem de ace veninoase.”;

“Fugind de orice tehnică, romanul lui Paul Georgescu cade în cele din urmă victima lipsei de stil. [...] Un demon frivol și inventiv se interpune, la tot pasul, în *Coborând*, între idee și expresie, împiedicând prozatorul să-și scrie cartea până la capăt, iar pe noi să vedem profunzimile dramei de care, altfel, luăm cunoștință de la primele rânduri.”

Scriitorii ca personaje

VOLUMUL I din *Scriitori români de azi* (1974; ediția a doua, revăzută și completată, 1978, 760 pag.) aduce

în prim-plan, calm, maiestuos, pe aproape toți reprezentanții generației '60: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ion Gheorghe, Ana Blandiana, Constanța Buzzea, Ioan Alexandru, Emil Brumaru, Mircea Ivănescu, Mihai Ursachi, Adrian Păunescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Al. Ivăsiuc, Fănuș Neagu, Ștefan Banulescu, Nicolae Velea, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, G. Dimisianu, Valeriu Cristea, Mihai Ungheanu, Mircea Martin ș.a.m.d. Autorul nu are nevoie, pentru a-și promova propria generație, să se lanseze în pledoarii patetice sau să-i neghe violent pe predecesori (ceea ce, de altfel, nici n-ar fi în stilul său). Simpla trecere în revistă a zeci de autori și a sute de cărți dă o impresie de forță și de impetuoșitate. Eugen Simion se bucură să constate relansarea literaturii române după o perioadă de involuție forțată. El are aerul unui șef de stat care urmărește de la tribună o paradă militară.

Puțini sunt criticii de azi capabili să se simtă astfel răspunzători de soarta literaturii române și să ia act cu satisfacție de succesele ei. Cei mai mulți doar *vizitează* această literatură.

În carte există și profiluri ale unor scriitori afirmați încă dinainte de război (Zaharia Stancu, Miron Radu Paraschivescu, Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, Emil Botta), ca și ale poezilor care au fost protagoniști ai momentului '45-'46 (Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Ion Caraion, Geo Dumitrescu, Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș). De asemenea, este prezentat Nicolae Labiș, ca anticipator al generației lui Nichita Stănescu (*Buzduganul unei generații: N. Labiș*).

Gruparea scriitorilor în capitole este improvizată și are o valoare doar orientativă: “*Poezia socială și cosmică. Expresionism țărănesc* - Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Gheorghe Pituț, George Alboiu”, “*Poezia politică. Un spirit macedonskian* - Adrian Păunescu”, “*Lirica feminină. Spiritualizarea emoției* - Ana Blandiana, Constanța Buzzea” etc. Structura deschisă a volumului permite inserarea ulterioară și a altor capitole sau, în cadrul capitolelor existente, a altor nume.

Volumul II (1976, 472 pag.) a constituit în momentul apariției o surpriză, fiind consacrat unor scriitori mari din perioada interbelică, al căror “amurg” s-a consumat după instaurarea comunismului în România și a influențat literatura “nouă”. Este vorba de Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Al. Philippide, Camil Petrescu, G. Călinescu, Ion Marin Sadoveanu, Ion Vinea, V. Voiculescu, Mircea Eliade, Perpessicius, M. Ralea, Tudor Vianu, Constantin Noica și Petre Pandrea. Unii dintre ei au intrat în litigiu cu autoritățile comuniste și au fost temporar interziși, alții au încercat să se adapteze sau au simulat adaptarea, pentru a fi lăsați să se exprime. Eugen Simion îi privește pe toți cu mare respect, fără să se erijeze în judecător al lor. Aceasta nu înseamnă că trece sub tăcere abdicările sau convertirile suspecte.

Evaluând, de pildă, scrierile postbelice ale lui Mihail Sadoveanu, criticul înregistrează schimbarea survenită în atitudinea scriitorului față de progresul tehnic:

“*Caleidoscop* (1946) este o culegere de articole în legătură, cele mai multe dintre ele, cu o vizită în Uniunea Sovietică. [...] Notele de călătorie n-au culoare și, recitate azi, nu mai spun aproape nimic. Articolele pot interesa într-un singur fel: arată schimbarea de atitudine a celui ce luase până atunci apărarea *omului pastoral* față de agresiunea civilizației. Sadoveanu este acum pentru înnoirea structurilor.”

De asemenea, remarcă valoarea exclusiv propagandistică a romanului *Mitrea Cocor*, care nu prezintă interes ca literatură:

“Romanul este, în ansamblu, deconcertant prin lipsa de substanță estetică.”

În ceea ce privește scriitorii aflați un timp în dizgrația regimului comunist, Eugen Simion nu se sfiște să le evidențieze valoarea. Pentru prima dată este adusă în prim-plan personalitatea proteică și spectaculoasă a lui Petre Pandrea:

“Evoluția lui spirituală este de la «trăirism» la marxism, cu multe ocoluri și încercări teore-

tice desperate de a împăca doctrine ce se unesc ca apa cu focul.”;

“Petre Pandrea este, nu mai încapă vorba, o personalitate bogată, cu înspăimântătoare cunoștințe în filosofie, istoria vieții politice, drept și sociologie, spirit iritabil și, de cele mai multe ori, intratabil, simpativ încăpățânat, bavard, speculativ. În cultura română, locul lui este în familia lui Hașdeu și Pârvan, erudiți cu aplicații spre științele oculte.”

Fiecare scriitor este trans-

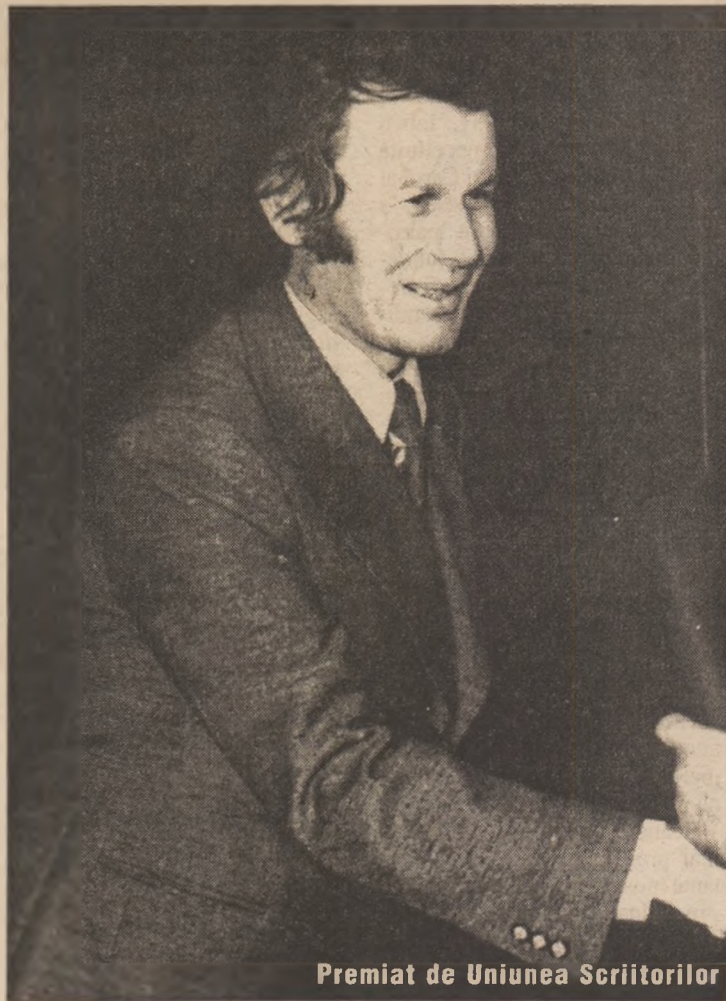
tole: “*O nouă poetică a simplității. Grupul de la Steaua* - A.E. Baconsky, Victor Felea, Aurel Gurghianu, Aurel Rău, Petre Stoica”, “*Poezia barochistă. Onirismul estetic* - Leonid Dimov, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea” etc. Dar sunt incluși și noi scriitori în capitole înființate încă din volumul I: Cezar Baltag, Florin Mugur, Horia Zilieru, Ioanid Romanescu, Florența Albu în capitolul *Poezia anilor '60*, Al. Paleologu, N. Steinhart, Vasile Lovinescu, Livius Ciocârlie, Ov. S.

la o nouă lectură

de Alex. Ștefănescu

Eugen SIMION

Premiat de Uniunea Scriitorilor

format într-un personaj, dar într-un personaj de *roman critic*. Ceea ce contează este aventura conștiinței sale scriitoricești, nu biografia propriu-zisă.

Valul de nume noi

VOLUMUL III din *Scriitori români de azi* (1984, 632 pag.) poate fi considerat o *completare* a volumelor anterioare. Sunt adăugate capi-

Crohmlniceanu, Mircea Zăciu, Mircea Iorgulescu în capitolul *Critici și esești* etc.

Devine tot mai evident faptul că noile texte ar trebui intercalate între cele vechi, cu ocazia unei reeditări simultane a celor trei volume. Ar fi o operație simplă (ca introducerea cărților de joc primate la un moment dat de un jucător printre cele care stau deja răsfricate în mâna lui), dar ar conduce la o sistematizare a

întregului material și la configurarea unei imagini de ansamblu a literaturii române contemporane. Iată însă că tocmai când se pune problema unei asemenea reorganizări, Eugen Simion publică un nou volum, IV, din *Scritori români de azi* (1989, 728 pag.), care reprezintă nu numai o completare, ci și o *actualizare* a tabloului literaturii române contemporane. În acest volum, în afară de diferite *addenda* la capitole din volumele precedente, pot fi citite prezentări ale

Petri, Magdalena Ghica, Marta Petreu, Elena Ștefoi, Mircea Nedelciu, Alexandru Vlad, Gheorghe Crăciun, Cristian Teodorescu, Nicolae Iliescu, George Cușnarencu, Ioan Groșan, Hanibal Stănculescu, Ioan Lăcustă ș.a.). Cu o promptitudine care trădează grija de a nu intra în conflict cu nerăbdătorii nou-veniți, Eugen Simion preia caracterizarea pe care ei înșiși și-au făcut-o (aceea de reprezentanți în România ai "postmodernismului") și adoptă și preferința

O supratemă urmărită cu atenție

NTREPRINDEREA critică în care s-a angajat Eugen Simion la începutul anilor '70 părea imposibil de dus la bun sfârșit. Și totuși ea s-a încheiat, în linii mari. (O putem contempla ca pe o operă terminată dacă așezăm anexele din fiecare nou volum la locurile lor, în sumarul general al lucrării. Această operație trebuie să o facem,

feriți autori. Iar Eugen Simion era omul potrivit pentru o muncă grea și riscantă. Suflul lui de alergător de cursă lungă, ca și o anumită diplomație în formularea observațiilor critice îi asigurau succesul. Părea însă imposibil de depășit dificultatea de a înregistra riguros un fenomen în plină desfășurare. Dacă istoricul literar ar putea să citească 2500000 de pagini și să mai scrie 2500 *într-o secundă*, problema ar fi rezolvată. Dar, practic, obturatorul aparatului său de fotografiat stă deschis ani la rând și nu are cum să ia instantaneul unei realități cuprinse de o continuă efervescență.

Chiar și pe atât de stăpânitul Eugen Simion a ajuns să-l obsezeze, la un moment dat, gândul că în timp ce încheie un capitol despre un autor, autorul în cauză scrie de zor la o nouă carte. Numai Sisif trebuie să mai fi avut un sentiment asemănător de zădărnici.

Dar aceasta încă n-ar fi nimic, pentru că Eugen Simion dispune de resemnarea filosofică necesară pentru a accepta ideea că nu va atinge nicicând absolutul. Și mai descurajantă trebuie să fi fost înțelegerea faptului că asupra unei literaturi în curs de constituire nimeni nu poate avea o perspectivă clară. Cu oricâtă onestitate și clarviziune s-ar schița o ierarhie a valorilor, această ierarhie va fi în scurt timp contrazisă prin evoluția firească a scriitorilor, prin schimbări imperceptibile sau adevărate lovituri de teatru survenite în competiția inevitabilă de care este animată literatura oricărei epoci.

Pentru a surmonta acest obstacol, Eugen Simion a adoptat perspectiva personajului lui Stendhal din *Mănăstirea din Parma*, care încearcă să înțeleagă desfășurarea unei bătălii nu contemplând-o de undeva, de sus, de pe o colină, ci amestecându-se printre combatanți. Este adevărat că prin această soluție se renunță deliberat la realizarea unei imagini de ansamblu, dar se asigură un grad înalt de autenticitate a reprezentării. Se pierde, cu alte cuvinte, ceea ce oricum nu s-ar fi putut înfăptui pe deplin și se câștigă ceea ce de obicei lipsește în istoriile literare.

Vestea bună este că o imagine de ansamblu începem, totuși, să întrevădem încă de pe acum. Deși a procedat ca un comentator direct implicat în desfășurarea fenomenului literar, descriindu-l *din interior*, criticul a reușit să fie și istoric (sau, mai exact, să rămână istoric, pentru că aceasta este vocația sa) printr-o discretă, dar decisă plasare a fiecărui scriitor pe coordonatele unei virtuale hărți a literaturii române contemporane.

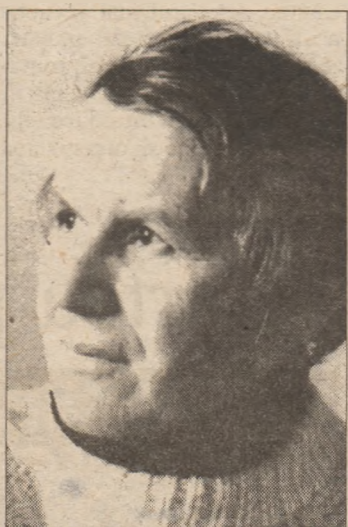
Pretinzând că scrie de fiecare dată doar despre opera scriitorului luat în considerare, el a sesizat în stilul acestuia elemente de apartenență la un curent literar, influențe ale mediului, reacții la realitatea istorică, reminiscențe ale lecturilor etc. În felul acesta scriitorul a devenit și un reper dintr-o configurație mai amplă, o funcție într-o structură. Iată, ca exemplu, cum este *situat* Mircea Ivănescu.

"Procesul de disoluție a schemelor poeziei tradiționale atinge, probabil, punctul extrem în versurile lui Mircea Ivănescu (n. 26 III 1931), cu obstinație prozaice, fără culoare și fără muzicalitate. Nimic din ceea ce știm despre lirică nu aflăm aici. Marile mituri, patetismul subiectivității, în fine, toate atitudinile specifice poeziei de totdeauna sunt excluse. Într-un volum de versuri (*Alte poezii*, 1976), dacă întâlnim două-trei metafore, și acelea folosite până la banalizare de alții: «păianjenii gândurilor», «elefantul alb al unei dorințe». Imagismul, procedul obișnuit de contestație a literaturii vechi în avangarda noastră literară, este, prin urmare, îndepărtat de Mircea Ivănescu ca fiind lesnicios. Poezia rămâne, atunci, cu toate coastele goale», cum zice T.S. Eliot, o vorbire interioară, monotona și fragmentară ca experiența pe care o exprimă."

Romanul critic scris de Eugen Simion nu are ca personaj principal literatura română. Citindu-l nu aflăm în primul rând "ce face" ea. După cum indica și titlul, personajele principale sunt scriitorii români de azi. Ei sunt aduși în prim-plan. Lor li se reconstituie devenirea. Și totuși, evoluția literaturii române contemporane este o supratemă urmărită cu atenție. Deplasând atenția asupra scriitorilor ca individualități, compunându-și sinteza într-un mod aparent dezordonat, criticul a reușit, printre altele, și să înșele vigilența nefastă a oficialității care, dacă i s-ar fi oferit un tablou într-o formă definitivă a literaturii române contemporane, ar fi sesizat imediat absențele sau prezențele neconvenabile din punctul ei de vedere.

(fragment dintr-un studiu mai amplu)

P.S. Dintr-o regretabilă eroare de culegere la computer, în comentariul din nr. 16 consacrat lui Ștefan Aug. Doinaș, în caseta cu titlul *Biografie*, a apărut formularea aberantă "face și publicistică politică, de pe o poziție comunistă intransigentă". Cititorii și-au dat, fără îndoială, seama că formularea corectă, din textul original, este "...de pe o poziție anticomunistă intransigentă".

Cu Marin Sorescu și Octavian Pafer, în 1981, la Athénée Palace

FOTOGRAFII DE ION CUCU

unor scriitori afirmați în deceniul opt (Adrian Popescu, Ion Mircea, Vasile Igna, Horia Bădescu, Șerban Foarță, Eugen Uricaru Mihai Sin, Gabriela Adameșteanu) și, mai ales, ale unor autori tineri din deceniul nouă, parașutați pe scena vieții publice de diverși strategii ai literaturii și înarmați până în dinți cu sofisme necesare pentru luarea cu asalt a ierarhiei literare existente (Mircea Cărtărescu, Ion Stratan, Florin Iaru, Ion Bogdan Lefter, Lucian Vasiliu, Nichita Danilov, Ion Mureșan, Alexandru Mușina, Ioan Morar, Romulus Bucur, Domnița

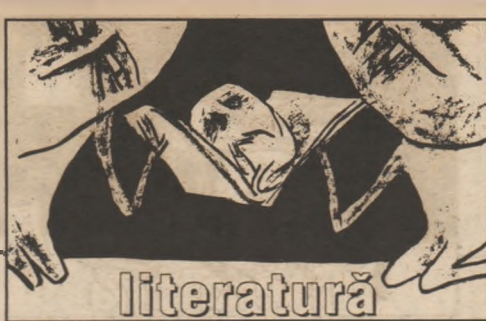
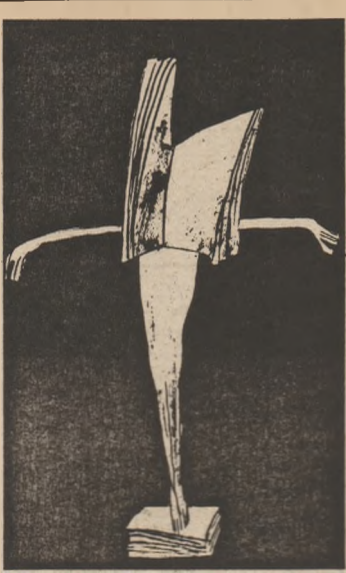
lor pentru literatura livrescă a unor scriitori din generațiile anterioare, ca Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu și Tudor Țopa.

Având o distincție înnăscută, o cultură însușită deplin, transformată într-o a doua natură și o vocație a contemplației solitare, lui Eugen Simion nu-i stă bine să-i curteze pe tineri, intimidat de aplombul lor. Mulți dintre "optzeciștii" pe care îi ia în considerare sunt insignifianți ca valoare și nu merită să figureze într-o lucrare monumentală ca *Scritori români de azi*.

bineînțeles, în imaginație, pentru că altfel ar însemna să dezmembrăm volumele și să efectuăm o muncă de legătorie. Să sperăm că autorul însuși va trece la redistribuirea celor peste 2500 de pagini de comentarii critice, realizând o nouă ediție, definitivă, a lor.)

De ce părea imposibilă realizarea acestei opere? Numai din cauza anvergurii ei? Numai pentru că pretindea un considerabil volum de muncă? Nu. S-au mai scris și se vor mai scrie lucrări de sinteză de mare cuprindere, bineînțeles, cu eforturi istovitoare și cu asumarea riscului de a-i nemulțumi pe di-

literatură

perante uneori, mini "recenzii", de un paragraph sau două. Efectul este cel al unui blitzkrieg naucitor declanșat de o supraputere (intelectuală) care și permite să facă risipă de mijloace. Încolțit din toate direcțiile, "omul recent" se prăbușește din șaua postmodernității sale. Întors cu fața în țărână, mâncat de corbii timpului nimicitor, stă să putrezească în propria-i armură...

RAR, foarte rar, spațiul cultural al unei țări este afectat structural de apariția unei singure cărți. În ciuda adversitaților de tot felul, prin ea însăși și dintr-o singură mișcare, cartea-eveniment schimbă termenii dezbaterilor intelectuale, felul în care sunt formulate "problemele", bulversează modul de gândire al unei întregi generații. Cartea-eveniment este o explozie, o dinamitare a status-quo-ului intelectual, o spargere a monopolului instituit asupra ideilor, o spulberare a paradigmele etimizante. Un act de luciditate dureroasă.

Nu cred că exagerez afirmând: *Om recent* de H.-R. Patapieviți este cartea-eveniment a perioadei postcomuniste. Desigur, *Om recent* nu este singura operă de valoare pe care a produs-o cultura română în perioada postdecembristă. Există cărți care, "orbitoare" fiind, au împlinit paradigmele. Câte cărți însă au torpilat orizontul de așteptări confortabile al cititorilor? Câte opere admirate, adulate, premiate "s-au pus cruciș" în numele unor adevăruri fundamentale? Nici un roman, nici un eseu, nici un poem n-a aruncat în aer conformismul gândirii actuale, n-a blocat cu adevărat mecanismele producătoare de iluzii.

Cartea lui H.-R. Patapieviți este un atac împotriva postmodernității și a "omului recent" care cu onor o reprezintă. Potrivit tezei autorului, "postmodernitatea nu este decât o formă exacerbată de modernitate" iar "oamenii pe care îi produce într-un ritm industrial modernitatea, care și-a ieșit din propria ne-măsură nu sunt cu adevărat nici noi, nici înnoiți: sunt asemeni conservelor cu data de expirare doar recentă". Împotriva omenirii recente, Horia Patapieviți lansează atacuri devastatoare pe toate fronturile gândirii filozofice. Aruncă în luptă divizii de citate, folosește armamentul cel mai performant în materie de argumentare logică. Se deplasează rapid, razant, lansează nimicitoare rachete sol-sol din elicopterele sale de atac. "Tehnică fragmentului" îi permite să nu zăbovească mult (și plictisitor) asupra unei demonstrații. Idei extraordinare sunt amestecate cu (aparente) banalități și, exas-

nism, care nu este alta decât *mistificarea tehnologică*, constă în investirea "tehnicilor" (instrumentelor, mijloacelor) cu atributele tari ale ființei.

LUMEA veche manifesta o suspiciune profundă față de tehnică. De pildă, Grecia antică, la care se referă Patapieviți, respingea în mod deliberat tehnica, nu din primitivism, ci dintr-o înaltă concepție asupra lumii. Grecii antici asociau tehnica forței brute și lipsei de echilibru. Căutau Adevărul, dar se abțineau să-l exploateze practic. Spre deosebire de greci, romanii erau însă oamenii tehnicii. Imperiul Roman introduce tehnicile judiciare și organizarea

tragerea atributelor tari ale ființei în lumea tehnicii și a instrumentalizării, după cum observă cu multă acuratețe autorul *Omului recent*. "Când apare modernitatea?... când cantitatea de concepte temporalizate a devenit suficient de mare pentru a da tonul gândirii.", ne spune Patapieviți. Trecute din registrul filozofic în registrul istoriei, afirmațiile de mai sus ar indica faptul că Occidentul devine cu adevărat tehnologic când cantitatea de tehnici ("conceptele temporalizate") din registrul filozofic devine suficient de mare pentru a da tonul istoriei, pentru a mobiliza timpul (potrivit unor autori, începând cu Revoluția industrială).

În opinia mea, cheia înțe-

ce". Este ceea ce ne spune și Patapieviți, adresându-ni-se, ca totdeauna, *en philosophe*: "Modernitatea nu doar că acceptă temporalitatea (sub forma voinței de temporalitate), dar o transformă sistematic (sublinierea mea) în substanță a tuturor reprezentărilor sale. Istoria acestei aduceri-la-unitate prin temporalitate nu este recentă. Recentă este numai aducerea întregii realități la numărul comun al temporalității (sublinierea mea) și, firește, nouă este și capcana psihologică" (și multe alte capcane, așa adăuga eu).

Această aducere-la-unitate a realității explică întreaga evoluție ulterioară a Occidentului. Aducerea la unitate este ea în-

Ecouri

Cartea pe care o așteptam

societății pe baza eficienței utilitare. Primii creștini vădesc un total dezinteres față de activitatea practică și problemele statului. Nu-i de mirare că adevăratul creștinism, cel de până în secolul al XIV-lea, a fost total "a-tehnic". Creștinii acelor timpuri nu erau "înapoiți", ci le lipsea doar o stare de spirit tehnică. Încet-încet, Occidentul se "retehnicizează" prin re-

legerii post/modernității stă nu numai în această "cădere în timp" a Occidentului, ci mai ales în *maniera* de a mobiliza timpul. Puzderia de tehnici se îmbucă într-un "angrenaj" eficient al cărui *raison d'être* este propria sa dezvoltare, nu mai trimite la nimic în afara sa. Atotputernic, angrenajul tehnologic se propune pe el însuși ca singura realitate posibilă. Enormă sa pozitivitate devine termenul tare, o transcendență, indiscutabilă dar perfect accesibilă. (Romanii erau și ei utilitariști eficienți dar "tehnicile" lor nu formau un angrenaj autosuficient). Începând cu Revoluția industrială, postmodernitatea nu este, într-adevăr, decât o exacerbare a modernității, în sensul angrenării din ce în ce mai accentuate în "sistem" a tuturor elementelor "netehni-

săși o tehnică. Este vorba de *tehnica banalizării, relativizării, de reducere a zestrei ontologice a realității la o schemă evidentă, catalogabilă*. Nu este vorba de o operațiune de "eradicare", ci de "asimilare" (sau "integrare", un termen la modă în zilele noastre) prin uniformizare. "Bogăția necenzurată a vieții" – tot ceea ce este spontan, neconform, a-normal (valoarea a-normală, nu?) – devine explicită, rezonabilă, pozitivă. Amenajată, cum o spune Patapieviți.

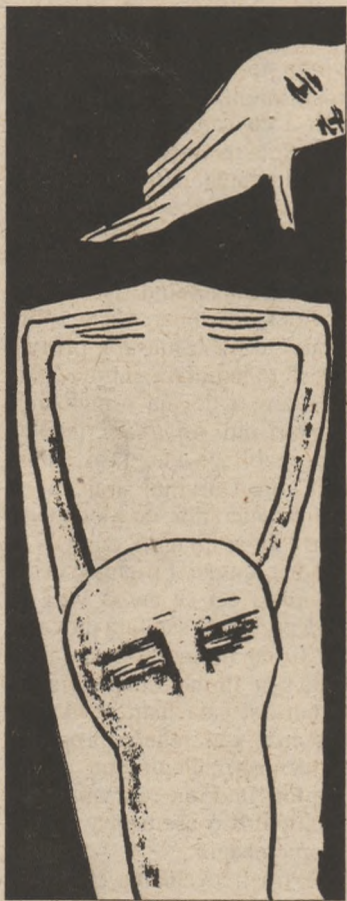
Amenajarea nu este altceva decât organizarea vieții la un nivel "clar" și eficient (raționalizat). Viața amenajată nu tolerează decât "lucrurile serioase" – "afacerile, puterea, posesia de bunuri materiale" – orice altceva (religia, imaginația artistică, omul a-tehnic) ține de

domeniul superfluului "Omul serios vorbește numai de lucrurile palpabile, despre corpuri, despre lucrurile care pot fi prinse, cuprinse, apucate - despre apucături".

Cine este oare acest "om serios"? Gândirea mea "politic incorectă" ar tinde să vadă în "omul serios", pe care ni-l descrie Patapievi, varianta recentă a "burghezului". Ba chiar aş plasa *Omul recent* în acea tradiție intelectuală europeană care denunță triumful mediocrității datorat generalizării "spiritului burghez" (Bloy, Leontiev, Berdiaev, Ellul pentru a aminti doar câțiva dintre criticii "burghezului" ca tip uman). Patapievi completează în

mod remarcabil portretul clasic al "burghezului" cu imaginea acestuia în epoca tehnologismului și a "societăților masificate".

Dacă "omul recent" este o ființă proteică (cum afirmă Patapievi) se datorează faptului că "burghezul" din care se trage, este el însuși un Proteu: ("c'est un imbécile et un grand organisateur, c'est un Coeur impitoyable et un fondateur d'oeuvres, c'est un pantoufflard et un aventurier, c'est l'homme de la famille et de la dissolution des mœurs... le bourgeois est Protée - Jacques Ellul, *Métamorphose du bourgeois*). Ca și burghezul tradițional, "omul recent" este "un mutant imprezvizibil și lipsit de lege internă; golit de substanță prin orice nouă prefacere, el este la fel de fără chip ca și actorul care se prefacă că a fost pre-

făcut în ceva anume de zei".

Omul recent este într-adevăr "un mutant", golit de substanță, promovând ca și "burghezul" tradițional, o "ideologie a neantului". Neavând, în fond, nimic esențial a spune, nu face decât să organizeze aparențele, și, prin aceasta, să camufleze singura realitate care contează: înlocuirea vieții de către un angrenaj tehnologic în care individul uman este integrat în chip de "instrument". Departe însă de a fi imprezvizibil, mutantul recent se dovedește consecvent direcțiilor paradigmatiche inaugurate de predecesorul său.

Care este ideologia prin care "mutantul" recent reușește să instituie neantul în chip de bază a întregii civilizații occidentale? Este aceeași ideologie a confortului inaugurată de "burghezul" din totdeauna, adaptată însă la cerințele sistemului tehnologic actual.

Patapievi recunoaște că "omul recent", ("mutantul", "omul serios", omul degradat) trăiește spiritual în și prin confortul oferit de "mecanismele modernității": "Conținutul spiritual al modernității este consecința directă a faptului că omul nu are de fapt nevoi mai înalte decât produsele puse la dispoziție de mecanismele modernității". O idee importantă ale cărei ramificații nu fac, din păcate, obiectul unei analize aprofundate din partea autorului *Omului recent*. Spun "din păcate", întrucât întreaga post/modernitate este construită pe "ideologia confortului". Omul recent, care în schema lui Patapievi, nu posedă nimic în sus, nimic în jos - ar fi fost demult uitat dacă nu ar fi avut în dotare o armă formidabilă: ideologia confortului. În postmodernitate, "confortul" (a nu se confunda cu "fericirea" care implică o trăire intensă a vieții sub semnul transcendenței) devine un drept juridic garantat de o instituție. De stat, cu alte cuvinte. De aici, etatismul, intervenționismul și toate celelalte bețele ale lumii recente. Patapievi ia în târbacă intervenționismul statal de pe poziții libertariene: Statul trebuie să stea de-o parte, singurul lucru bun pe care poate să-l facă e să nu se bage în afacerile individului, să nu-l îngrădească sau stânjenească în exercitarea drepturilor sale inalienabile. În această critică necruțătoare la adresa intervenționismului statal rezidă una dintre marile calități ale *Omului recent*.

Se pune însă întrebarea: Cine a dezlănțuit forțele intervenționiste ale statului? Cum s-a ajuns ca stânga antiliberală să facă legea în Occidentul postmodern? Problema este că "dreptul la confort", inaugurat

de "burghezul respectabil" al modernității a fost repede transformat în obligația statului postmodern și a angrenajului tehnologic de-a crea confortul material și spiritual necesar fiecărui individ în parte" (acest "necesar" fiind stabilit în mod arbitrar). Desigur, ideea transformării unui drept individual într-o "prestație" din partea statului este de sorginte stângistă. Cum totuși să nu observăm aici eroarea liberalismului clasic (al cărui spirit îl anima pe "burghezul" tradițional) care proclama sus și tare "dreptul la fericire"? În mod logic, spre deosebire de alte drepturi individuale, "dreptul la confort" nu se bazează pe ideea de libertate, ci pe cea de "dependență". Pentru a-mi exercita "dreptul la confort", cineva (statul, sistemul economic, tehnologia, tehnicile terapeutice, imaginile publicitare) are obligația să-mi asigure confortul necesar, altfel mă simt nefericit și nedreptățit. O victimă (revendicativă). Nu deschide oare "dreptul la confort" cutia Pandorei?

Multiculturalismul, "corectitudinea politică", victimismul sunt toate consecințe ale "ideologiei confortului". "Eroul" individualist și autonom al modernității clasice a fost înlocuit cu "victimă" dependentă de "sistem" a multiculturalismului din epoca tehnologismului și corporatismului transnațional; ambele personaje sunt animate însă de aceeași ideologie a confortului.

AU VOI insista asupra excelentei analize pe care Patapievi o dedică multiculturalismului și victimismului. Voi menționa doar concluzia sa care ar trebui să dea de gândit oricărui intelectual român: "Ros de masele majoritare în trecut, individul este dezagregat de minoritățile masificate, azi." Cine nu înțelege că "individul" este mort în Occident, azi, nu poate înțelege nimic din ceea ce se petrece cu adevărat în societatea occidentală. Patapievi radiografiază "moartea individului" cu o acuratețe pe care rar am întâlnit-o chiar la intelectualii occidentali. Deosebit de pertinentă

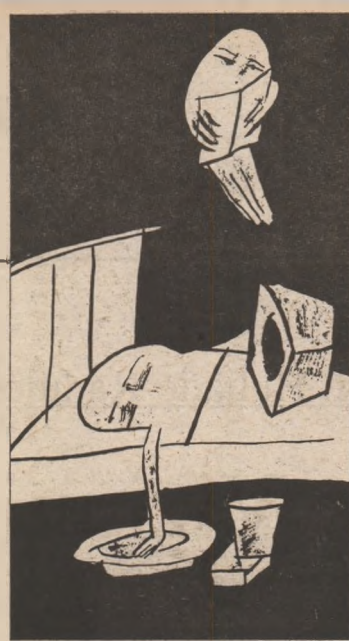

este descrierea "identității de grup" ca o "identitate colectivă de invenție", "identitate colectivă ca înrădăcinare la purtător", o mixtură între "voluntarismul" consumatorului de masă și reflexele colectiviste ale omului "integrat" în sistemul tehnologic. "Diminuarea suveranității personale" fusese trăită ca un dezastru de către "eroul" modernității întrucât autonomia personală era considerată un mijloc de dobândire a confortului material; în epoca postmodernă, confortul este însă conceput în termenii pasivi ai "siguranței", "suveranitatea personală" se goleşte de conținut, reducându-se la celebrul "freedom of choice" posibilitatea de a selecta entități intersanjabile (dilema falselor opțiuni este una dintre cheile înțelegerii postmodernității). Omul recent îmbracă identitatea de grup fără nici o reținere - alienarea este un concept depășit, ține de paradigma individualistă. Grupul oferă confort material și spiritual, risipește îndoilele, ascunde vidul de la baza existenței omului recent.

EA mai radicală concluzie a cărții lui Patapievi o găsim în următorul paragraf: "Individualismul nu poate fi consecvent justificat adoptând o filozofie atee. Singura consecință logică a filozofiilor atee este regimul politic colectivist. Implicându-se și justificându-se reciproc, ateismul și colectivismul sunt unul premisa consecințelor celuilalt."

Dacă traducem afirmațiile de mai sus într-un limbaj franc, fără menajamente "politic corecte", nu ne este greu să constatăm: Ateul îl regăsim în marionetele mânuite de păpușarii de ocazie ai postmodernității, în agenții teleghidai ai noii pensée unique, programați să se integreze cât mai vârtos în sistem. Cu alte cuvinte, ateul este "globalistul", tehnocratul, comunistul reformat, intelectualul umanitarist, fanaticul New Age, activistul drepturilor omului, multiculturalistul, feministul/feminista, consumatorul et tutti quanti. În fața acestor barbari mai mult sau mai puțin recentți, Patapievi propune "singura formă de raționalitate încă accesibilă: opoziție la cultura valorilor de unică folosință, opoziție la adorarea bigotă a modei, opoziție la naționalismul PIB-ului, opoziție la distrugerea tradiției, opoziție la iracionalismul etnic al multiculturalismului, opoziție la barbaria revoluționării perma-

nente a tuturor formelor de viață, opoziție la religia schimbării cu orice preț, opoziție la nihilismul proliferării indefinite a existențelor strict orizontale."

Este "opoziția" lui Patapievi însă răspicată, de nezdrunținat? Cu hotărâre, nu! Excelelentele sale analize se dovedesc deseori timide în formularea de concluzii fără echivocuri. De pildă, care este poziția sa față de sistemul economic și cultural al capitalismului actual? Mi se pare ridicol să afirmi că "sistemul de producție capitalist n-are nici o vină", toată vina o poartă "omul recent"! Cine l-o fi transformat pe "omul recent" într-o simplă funcție economică, monstrul "cool" cu două capete ("consumatorul" și "producătorul") care înghite tot ceea ce ține de VIAȚA NEÎNREGIMENTATĂ? A căzut omul recent din Lună? A arunca întreaga vină pe "stângism", a nu vedea noua alianță dintre stângism, tehnologism și corporatismul birocratic de astăzi, este, în ultima instanță, o concesie făcută corectitudinii politice, dovada lipsei de "discernământ". Corectitudinea politică, multiculturalismul, victimismul & co. sunt vehiculele ideologice ale "globalismului", noul sistem economic care s-a extins la scară planetară. Este un sistem tehnocratic care nu suportă nici un fel de "impurități", nici un fel de rezistență. Orice dezbateri intelectuale, oricât ar fi ea de abstract-filozofică, trebuie să țină seama de această nouă realitate, altfel ne învărtim în jurul cozii!

Oricum, *Omul recent* rămâne cartea pe care o așteptam de peste zece ani...

Ovidiu Hurduzeu

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Informații exhaustive pentru toate domeniile cunoașterii umane în **NOUA ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA**, ce poate fi sursa dumneavoastră de referință pentru secolul al XXI-lea: 32 de volume, 32.000 de pag., 44.000.000 de cuvinte. Bonus: Anuar Statistic Britannica 1 vol., Atlas Geografic Britannica 1 vol. și Dicționar M. Webster's 3 vol. Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28; 212.35.61; 211.89.57 e-mail: prior@dial.kappa.ro http://www.prior-books.ro

I. Heliade-Rădulescu – 200

Viziuni poetice

DACĂ soțietatea este un trup, simțimentul poeziei și al meșteșugurilor este sufletul care îl însuflește și îl innobilează. Afirmarea datează din 1832 și a fost făcută de I. Heliade-Rădulescu în articolul programatic *Pentru poezie*, publicat în "Curierul românesc". Clamarea unei relații de tip simbiotic între țesutul social și sensibilitatea poetică reprezintă una dintre numeroasele și fascinantele iluzii ale pașoptismului literar. Epoca respectivă se definește, de altfel, în contextul istoriei literaturii române, ca o perioadă a entuziasmului vizionar, necesarmente impus de avântul revoluționar ce caracteriza nu doar Țările Române, ci Europa întreagă. Mărturie certă a concordanței existente între crezul enunțat și acțiunea săvârșită devine, în cazul lui Heliade, rolul capital jucat de el atît pe scena istoriei ce-și accelera ritmul, cît și în conștiința culturală a secolului al XIX-lea. Și nu retoric ne referim la întregul secol, căci spiritul critic maiorescian, dar și lirismul eminescian au aflat în contribuția predecesorului un fundamental termen de comparație.

În descendența lui Platon din *Ion* ori a lui Pseudo-Longinus din *Tratatul despre sublim*, Franz von Baader, teoretician, în sens etimologic, al etapei romantice, întemeindu-se pe facultatea pneumatică a "simțului launtric"/"simțului universal" asocia indestructibil calitatea de poet/artist cu predispoziția vizionară. Exacerbînd, în manieră dualistă, complementaritatea firească minte/

inimă, tendința romantică a culturii, constant distribuită în spațiu și timp pretinde o fertilitate depășire a materiei constringătoare, iar unul dintre instrumentele preferate îl constituie tocmai viziunea poetică. Prin captarea sinergică a potențelor creatoare ale Logosului, dar și

prin exhibarea, generatoare de catharsis, a Turmului Babel reprezentat de imaginație, poetul se înfățișează umanității ca un Ales, chemat să aducă la lumina conștiinței, din magma obscură a inconștientului, proiecții fantasmatiche ale "unității cosmice originare" sau ale "sufletului universal". Riscul inevitabil presupus de un asemenea demers, într-o modernitate ce ocultează sistematic Invizibilul, Necunoscutul - în pofida alibiurilor numite psihanaliză, pop art etc. - constă în multitudinea de concepte conotate negativ și care însoțesc, invariabil, evaluarea operelor în cauză: incoerență, arbitrar, evazionism. Acestui risc principal i se atașează, augmentativ, pentru poezia heliadescă, limitele implacabile, în perspectiva istoriei interne a literaturii, pe care limbajul poetic de factură pașoptistă le presupune.

SĂ URMĂRIM, bunăoară, un text alcătuit *La moartea lui Cîrlova*: "Tu ai urît o țară unde puțin ascultă/ Sau unde-a ta cîntare cu ei nu însoțești;/ Încă trăind, tu viața o petreceai mai multă/ Sorbind în armonia a cetelor cerești,/ Unde, ostaș, d-ai cea acol-ai și grăbit". Fragmentul selectat conține două motive cu o frecvență semnificativă în lirica romantică: 1. motivul neînțelegerii și/ sau ingraturii contemporanilor/filistinilor față de poet; 2. motivul apartenenței poetului la patria celestă. Primul motiv confirmă structura dualistă, contradictorie a insului romantic, oscilînd perpetuu între a fi solitar și a fi solidar. Evocîndu-l pe Cîrlova, Heliade scrie, de fapt, despre sine, anticipînd profetic, în 1831, și propriul destin, de ființă condamnată la exil, în circumstanțele unei lumi ieșite din țîțini, a cărei evoluție întru progres se intensifica vizibil, în pofida anomaliilor conjuncturale. Al doilea motiv, posibil a fi coroborat cu acel "mal du siècle" trăit în serie de spiritele atinse de aripa geniului ilustrează o predispoziție nostalgică, de tip platonician și gnostic, conform căreia temeiul profund, autentic al existenței s-ar afla într-o lume a "vîrstei de aur", iar aspirația inconștientă către conținutul mitului în cauză ar, putea fi proba supremă a condiției blestemate pe care nu doar Poetul, ca un caz aparte, ci omul, în genere, o trăiește și o poartă stigmatizant cu sine. Compensația necesară față de o astfel de frustrare ontică o reprezintă proiectul utopic, pe de o parte, și *Santa Cetate* oferă un argument în această direcție, dar și vocația cosmogonică, pe de altă parte, concretizată la scriitorul nostru

prin faimoasele delte biblice ori, mai ales, prin redactarea celor cinci cînturi, din cele douăzeci imaginate inițial, ale *Anatolidei*, epopee verificînd propensiunea spre monumental și vizionar, respirația creatoare pe spații imense, ce-l determină pe G. Calinescu să-i asociază numele cu acela al lui Dan-

te. Imaginația debordantă a celor hărăziți poeziei construiește nestăvilite scenarii ale originilor mitice, ale metamorfozei eternității în temporalitate, fie ipoteze ale viitorului, în care variantele concordiei universale și apocalipsei sînt complementare.

ARĂTAM că limbajul poetic, depășit cu viteza luminii de performanțele eminesciene se constituie într-o limită implacabilă în calea unei receptări pozitive majore a liricii heliadescă. Cîtînd sintagme precum: "sufletu-mi s-aripează", "lumina eterului ceresc" (*O noapte pe ruinele Tirgoviștii*) ori "Subt degete-mi răsuna, liră, te-nfiorează" (*Destăinuirea*) ai, irepresibil, percepția unui "deja-vu" și nu poți să nu denunți convenția, masca, montajul inabil. Acolo, însă, unde intervin forța inspirației, reala inventivitate imagistică, rezultatul obținut nu doar că salvează versurile de la condiția precară, caducă, dar fumizează consistența persuasivă, absolut necesară, a viziunii poetice. Un exemplu, în acest sens aflăm în *Serafimul și heruvimul*: "Cînd marea se răscoală, volbură-ntăritată,/ Cînd undele-i muginde se nalță spumegînd,/ Ființa-mi ca o barcă de cuget spulberată/ Pe fieșicare stîncă te vede-amenințînd". Cu excepția fonetismului vetust din final, ne întîmpină o perspectivă alegorică a heruvimului, înger cu atribute ferm moralizatoare. Utilizarea adecvată a analogiei, ca instrument specific cunoașterii mistice, oculte, suprafirești, fragilitatea pioasă a ființei poetului - datorată, paradoxal, exercitării obiective a discernămintului -, precum și omni-

prezența acuzatoare a instanței cerești conturează un tablou memorabil.

DE ALTFEL, nemaivînd un acces direct, viu la formele complementare cunoașterii științifice - magică, mito-simbolică, mistică -, insul trăitor în al treilea mileniu ratează constant o lectură adecvată a Poeziei în genere. Ortografierea cu majusculă a unor substantive încărcate de seva memoriei istorice și culturale pare, în cel mai bun caz, o extravagantă, atunci cînd nu este taxată, de fapt, drept simptom "maniaco-depresiv". Viețuim în "vremuri sarace" ontologic, iar apelul la tradiția instituită prin moștenirea greco-romană și iudeo-creștină nu mai convinge aproape pe nimeni. Autosuficiența iresponsabil-jucașă cu care privim, nepăsători, spre trecut solicită imperativ stupefăcătoare, perplexitate. Într-un asemenea context, virtuțile terapeutice ale muzicii, teatrului sau poeziei devin mai actuale ca oricînd. Neliniștea, revolta, resemnarea sînt sublimare, în bună măsură, prin atmosfera familiară, intimă chiar, pe care o degajă următoarele versuri din *Anatolida*; înțelegi ireversibil că înaintașii au întîlit corect drumul străbătut de către generațiile ce i-au succedat: "Să-și imagine omul la ce grad ar ajunge/ Progresul în doi seculi și cei ce au să vie;/ Ci fără preștiință sau fără prevedere/ Ce-ar fi cînd atmosfera do-dată s-ar aprinde/ În general incendiu și cataclism de flăcări/ Ar arde ș-ar reduce progresul în cenușă?" Pentru un minim confort interior, refuzăm să ne închipuim o asemenea contra-utopie neagră...

Prin frecventarea clasicilor, putem obține, iată, o lucidă situație în prezentul imediat. Lirismul vizionar al lui I. Heliade-Rădulescu își afirmă viabilitatea, dincolo de logica internă a structurilor expresive. Să căutăm justa măsură între perfecțiunea atemporală a formelor și actualitatea coerentă a mesajului. Căci, în ultimă instanță, Orfeu mai cîntă și astăzi, chiar dacă noi nu mai avem răbdare să-l ascultăm...

Gabriel Onțeluș

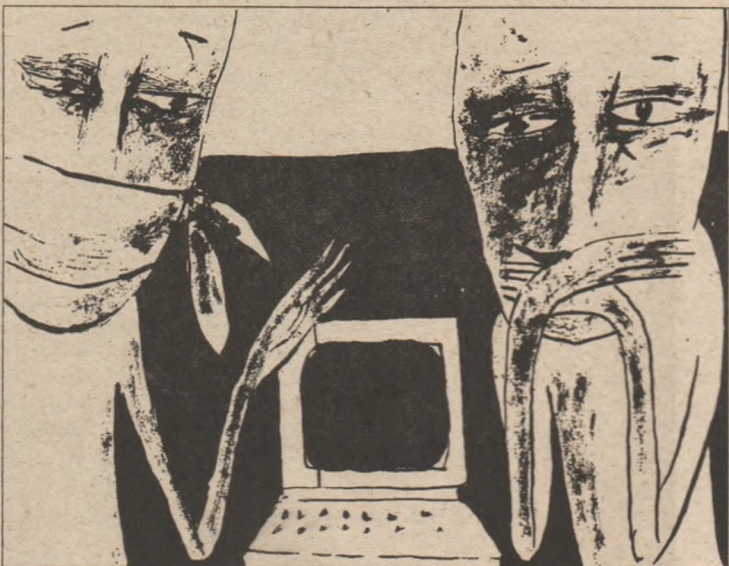

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

„TSII SHIUDA?”

REVIN asupra temei pe care am schițat-o în această rubrică săptămîna trecută, propunînd o trecere în revistă a cîtorva dintre trăsăturile caracteristice ale mesajelor din listele de discuții moldovenești (din Republica Moldova). În privința scrierii, este evidentă în aceste texte colocviale preocuparea de a nota prin grupuri de sunete (în absența diacriticelor) mai ales pronunțiile regionale. (Ca și altă dată, am completat, pentru ușurința lecturii, acele diacritice pur și simplu omise din cauza sistemului de comunicare electronică, nemodificînd însă transcrierile lor prin grupuri de litere). Tendința e normală: notarea pronunțiilor regionale riscă cel mai ușor să se confunde sau să nu fie deloc înțeleasă în absența unor mărci suplimentare. Sînt astfel înregistrate trăsături tipice ale graiului moldovenesc: palatalizarea labialelor (*bine - ghine*), reducerea africatelor la elementul lor fricativ (*cineva - shineva, posmagii - posmajii*), transformarea diftongului *ia* în *ie* (“moldovenii noștri cam s-o împrăștiat în lumea largă”; “*da muieti* îs posmajii?”), pronunțiile *tăt, tăți*, rostirile dure ale consoanelor *s, ț*, care modifică timbrul vocalelor succesive (“*da disară* venim”, “eu nu-*ts* dau salariu”) etc. Cele mai multe atestări le oferă categoria într-adevăr caracteristică a pronunțării secvențelor *ce, ci* ca *șe, șî. sheva, nishi*odată;

“*shi-o* mai rămas”; “să *zi-shem*”; “*nishi* nu știu”; “să *fashi sheva*”; “*shi-i* cu tine” etc.; unii utilizatori ai computerului transcriu (economic) cu *sh* doar acest *ș* dialectal, în vreme ce *ș* din limba literară rămîne nemarcat (*shi = și*, ca pronunție pentru *ce*, dar *si = și*): “*shi* baieti creativi moldovenii nostri, imbina modernul cu trecutul *si* incerca sa prinda doi iepuri dintr-o lovitura...”. Mai rar e notată în mesaje închiderea lui *e* la *i*, de altfel o trăsătură general populară (“*unile* bîrfe se adevaresc”), chiar dacă este fixată oarecum în stereotipurile despre vorbirea moldovenească (“*pi* moldovenește”). Unele fragmente cuprind acumulări ale mărcilor pronunției regionale - “*tăt* are să *shie* ghine...” - tinzînd să devină un fel de ghicitori, jocuri de perspicacitate în care trebuie reconstituită grafia sau intonația dezambiguizantă a oralității: “*tsii shiuda?*” (ți-e ciudă?); “*shi* mai vorba sa *shie*” (probabil: ce-i, măi? vorbă să fie...) etc.

NALTE cazuri, diferențele față de ortografia standard sînt comune cu cele care apar și în alte pagini de Internet românești: tendința de a nota constant, nu numai în cazurile de ambiguitate sau de formă regională, *ș* prin *sh* și *ț* prin *ts* apare de multe ori din dorința de a reflecta pronunția dar și sub influența unor grafii străine. Sistemul devine destul de greoi și excesiv de exotic în grupurile consonantice și când

are mai multe apariții în același cuvînt: *multsi, shtitsi, politshistilor, conshtiincioshi* etc. Folosirea literei *k* în loc de *c* (*iaka, kiar, adikă, keltuie, strashnik*) poate fi o influență a alfabetului rus (sau a transcrierilor sale în alfabet latin), dar e de gîsit uneori și în texte ne-moldovenești, pentru care explicația este influența engleză. De atribuit influenței transcrierilor din rusă e în schimb notarea lui *î* prin *y*: *inventynd, byrfele*). În privința alegerii între *î* și *â*, variația e totală. În plus, în ansamblu, mesajele moldovenești par să acorde mai puțină atenție folosirii cratimei.

Se observă în aceste texte și trunchierea frecventă a formei de prezent a verbului *a trebuî*: o tendință generală a limbii române vorbite, poate mai puțin în forma *trebu* - “*trebu* în sfârșit”; “*trebu* dați pe mîna lui”; “pentru progres *trebu* caracter și minte” - dar cu siguranță ca *tre*: “*tre* să mergem la Vadul lui Vodă”; “*tre* să știi să faci de toate”; “soacra nu *tre* sa se bage”.

UINTENȚIA de a reproduce graiul și registrul colocvial (care în acest caz, dacă nu se suprapun, oricum interferează puternic), apar și forme specifice ale unor elemente gramaticale: ale demonstrativului (*ista, aista, cela*): “de unde negativismul *ista?*”; “taman *aista* trebuia să ne oprească”; “*tinerii ceea*” (= ceia) etc.; ale auxiliarului de perfect compus (“*Ce-o muncit...?*”; “*s-o terminat* discuția”; “*s-o făcut* doctor în matematică”), ale verbului *a lua*: (“*să mă ieie* în considerație”). Ar mai merita să fie amintite poziția în frază a adverbului *mai* (“*ieri mai* nu m-a dat jos”; “*mai* nu am făcut-o imnul meu”; “*mai* n-am trimis”) și - evident - , unele preferințe lexicale: pentru adverbele *amu* (“*hoi amu* sîntem ocupați”; “*amu* editoru îmi scrie”), *oleacă* (“uneori *byrfim cyte oleacă...*”; “*mai dryngăi oleacă*”), interjecția *iaca* (“și *iaca* rămîne omu nostru să trăiască cu 200 de lei toată luna”), verbe ca *a șede*a (“*șed* toată ziua pe scaun”) sau *a se anina* (“*poliștii* nu au dreptul să *se anine* de asta”). Evident, unele dintre aceste trăsături au o tradiție de reprezentare literară (producînd în texte scrise nota dialectală stilizată, cu o respectabilă tradiție - Creangă, Sadoveanu ș.a.); altele au fost în schimb menținute în sfera oralității, fiind înregistrate cel mult în studii și culegeri dialectale. ■

PRIMA și cea mai frumoasă excursie am făcut-o cam pe la opt ani împreună cu prietenul meu greu, Garabet, și cu Mița lui, despre care am mai scris. Mița avea niște neamuri de-ale ei, la Speteni, sat măricel, cu oameni hamici și fete frumoase, la vreo trei kilometri după ce treci podul de peste Ialomița. Tot la Speteni, zece ani mai târziu, aveam să particip la

ta cu cotul în sus, cum făcea, masiv, Garabet. Era prin luna mai, de Sfîntul Constantin. Țin minte că Mița mă pupase cu foc, făcându-mi urări. În sat ajungînd, trăseseam la neamurile ei. Garabet, care le adusesese rahat și cafea într-o legăturică neagră de pulberea rășnită, mă prezentase tuturor zicînd ca de obicei despre mine că *ajungeam om mare* la imperfectul lui caraghios. Tot în ziua aceea, armeanul, plictisindu-se probabil de acei, totuși, țăranoi, mă luase la

prepeleac

de Constantin Toiu

La gârlă (variantă)

balul de pomină în întinericul sălii de școală, cu cei doi lăutari aduși din cătunul învecinat, cu potopul grozav, ploaia torențială ce ne prinsese pe câmp...

Drumul îl făcusem pe jos, - ideea lui Garabet. Deși, la greutatea lui, fusese un chin. Doctorul însă îl sfătuisese să mai iasă din prăvălie, și să se miște... Ialomița, n-o trecusem pe pod niciodată. Era un pod de vase bătrâne, smolite, pe care din când în când le luau și le duceau la vale spre Alexeni, Broșteni, inundațiile... Gârla, galbenă de praful băraganului, cu dăre negre de păcură de pe la rafinările prahovene, o trecusem deseori, cu bunul meu prieten, Lică. O treceam de obicei pe la vad. Rareori înot, verile, dacă apa era mai mică, fără vărtejuri. Adîncă, Ialomița rămănea doar la Cotul țiganilor. Mai era și un Cot al românilor, dar nu se compara... Aici, vedeam țigăncile... Vara, se scaldau goale și ne lăsam pe la fund după ele, duși de curent, iar fiicele Indiei țipau de frica noastră, măcar că eram băieți mici. De atunci privindu-le cum își săltau din apă trupurile șiroind în soarele sălbatic, știu, pot să spun cât de roșii sunt p. lor, - *roșii ca focul*...

Astfel că acum vedeam Ialomița, altfel, de sus în jos, cum treceam peste podul de vase legănându-se și scârțîind ușor... De văzut, nici păduri nu mai văzusem. Eram la doi pași de Speteni. Treceam printr-o pădurice deasă, ale cărei rămurele te izbeau în trecere peste față dacă nu înain-

plimbare prin sat, *discutând* între noi. Ajungînd în dreptul școlii, care nu se compara cu a noastră de la Urziceni, Garabet, tot laudându-mă, îmi promisese că într-o zi îmi va citi ceva din Coran. Ei, tocmai la școala asta avea să aibă loc balul faimos, peste zece ani...

Mă dusesem și eu cu Lică în satul cu fete bogate și frumoase. Nu știu cum se făcuse, dar ne treziserăm fără lăutari. Mă aleseseră pe mine să mă duc într-un satuc învecinat, să caut cățiva. Împrumutînd o șaretă, - tocimisem un violist și un țambalagiu. La întoarcere, ne prinsese ploaia aceea grozavă. Țiganii, de frică, să se apere, își pusese instrumentele în cap. Dogite de atîta apă, vioara, țambalul mai ales, nu mai puteau să scoată un sunet. La un moment dat, se terminase și gazul lampant. Așa că toată noaptea se dansase în beznă, la-nțămplare, și pe vocea Ileanuții care cânta cel mai tare și mai frumos. ■

LA ÎNCEPUTUL anului 1992, anul morții sale, Lucia Demetrius m-a invitat la ea acasă și mi-a vorbit despre proiectele ei literare. Deși trecuse de 80 de ani, lucra în fiecare dimineață și avea "pe șantier" un volum de memorii, relatând experiența ei ca tinără regizoare sau ca asistentă a lui Alice Voinescu, amintirile legate de debutul său literar, de succesul romanului *Tinerete*, distins cu premiul Uniunii Scriitorilor în anii '30, de apropierea de socialism, de anii dictaturii lui Gheorghiu-Dej și Ceaușescu, de uitarea în care se scufunda lent după 1980...

Paralel cu aceste memorii, lucra – am văzut! – un ciclu de proze inspirate din viața și patimile lui Iisus, reunite sub titlul *Stabat mater dolorosa*, dintre care trei erau deja dactilografiate. Un număr destul de mare de pagini (aproximativ 50) urma să fie trimise la dactilograf.

După moartea sa, survenită în vara anului 1992, l-am vizitat pe soțul ei, actorul Ion Cristel, și m-am interesat de soarta acelor scrieri în vederea publicării. Nu le-am mai găsit. Le încredințase unor editori particulari, care plecaseră cu ele și nu-i mai dăduseră nici un semn de viață. Dl. Cristel era disperat, uita tot ce i se spunea, nu se mai hrănea. A murit și el curînd. Nu am mai găsit la el decât o copie a celor trei proze, dintre care una, *Osînda*, o prezentăm acum cititorilor *României literare*.

Maria Graciov

ERA frig în noaptea aceea și în curtea marelui preot slugile făcuseră foc, să se încălzească. De afară, din drum, suită pe o

movilă, înconjurată de celelalte femei care îl urmaseră pe el din Betania la Ierusalim, înconjurată în întuneric de mulțime, de chipuri pe care abea le zărea și le cunoștea sau nu le cunoștea, mama încerca să vadă ceva peste zidul înalt. Ce se petrecea acolo? Ce voiau de la el? Unde se risipiseră ceilalți, ucenicii, mulțimea care îl urma zi de zi și-i asculta cuvintele, și-l cinstea, și-i cerea ajutorul, și-l iubea cu nesfârșită iubire? Intra înăuntru Simon Petru, numai el dintre toți ai lui, dar aveau să-l lase pe Petru în sala de judecată, unde era acum fiul ei, în fața marelui preot, a sinedriului întreg adunat acolo, ca să pună mărturie pentru el? Ce trecere avea Petru și cine îi va asculta cuvintele? Ar fi trebuit să între toți, să între gloată, să marturisească adevărul, să strige, să-l înconjure cu trupurile lor. Erau puternici preoții, îi înfrînsese de atâtea ori în cuvinte, avusese de atâtea ori dreptate mai multă decât ei, aveau să se răzbune acum sau, poate, cine știe, tot el avea să rostească adevăruri în fața cărora nu vor avea răspuns.

Nu, nu se zărea nimic peste zidul înalt decât lumina focului, și noaptea nu se mai sfîrșea. Frigul o pătrundea din ce în ce mai tare, îi tremurau mâinile, îi tremurau picioarele, îi clănțneau dinții. Pe poarta închisă nu ieșea nimeni, nu intra nimeni, uneori liniștea din jurul ei era înspăimîntătoare, alteori se naștea un zvon de glasuri multe care vorbeau încet și cu spaimă, apoi iar se așternea liniștea. Din cînd în cînd răzbăteau afară vocile slujitorilor adunați în jurul focului, sau un hohot de rîs, repede rețezat. Peseam că și ei vorbeau în șoaptă, se temeau să nu tulbure sfatul stăpînilor lor. Femeile se strîngeau în jurul ei, Maria din Magdala și Maria mama lui Iacob, și sora ei Elisabeta, dar și ele erau înghețate, n-aveau îndrăzneala să scoată un cuvînt. Le simțea spaima în întuneric.

Departe, spre răsărit, se ivea parcă o geană de lumină și cerul se albăstrea încet în jurul lor, tot rece, tot dușmănos. Un cocoș cîntă undeva prin vecini, cu glas răgușit, somnoros. Atunci se auzi scrișnetul cheii în broasca mare a porții și scrișnițul prelung al bala-malelor. Prin întredeschiderea mică, repede acoperită de poarta grea, un slujitor se strecură afară, o iscoadă poate, care voia să ducă știre înăuntru cîți oameni erau

adunați în jurul casei marelui preot, dacă erau potoliți, înfricoșați sau gata de răzmeriță. Văzu o mulțime tăcută, vînată de frig în viorul zorilor, istovită de așteptare și de nesomn. Un singur glas îndrăzni să întrebe în șoaptă:

- Îl judecă acolo, înăuntru, îl judecă?

- L-au judecat. A hulit și s-a dovedit vinovat. A spus că e fiul lui Dumnezeu, Christos. Marele preot și-a sfîșiat hainele și tot sinedriul l-a osîndit.

Mariei i se tăiară picioarele și se lăsă încet la pămînt. În mulțimea aceea strînsă și înghesuită ca o turmă, nimeni nu luă aminte. Cele trei femei care o întovărășeau erau ele inșele prea înspăimîntate ca s-o ridice de jos. Se uitau țintă la slujitorul care avea parcă și un început de rîs pe față.

- Sinteți de-ai lui?

- Noi? Nu! Nu! murmurară oamenii.

Și nici nu erau toți "ai lui", se aflau acolo și curioși, și gură-cască, și străini călători, oprîți în drum de întîmplarea asta care făcea vilvă în cetate, din pricina căreia unii se ascuseseră în casele lor, iar alții se adunaseră acolo, cu inima bătînd, plini de teamă și de nădejde.

- Așa a spus și unul care e înăuntru, la foc, că nu-l cunoaște, ba s-a și jurat, dar careva dintre noi l-a văzut, știe bine, în ceata care-l urma necurmat.

Petru! îi trecu prin minte mamei, el s-a lepădat de fiul meu! Tocmai Petru, că el e înăuntru, și eu credeam... și eu speram...

- Și acum, ce se întîmplă acum? mai cuteză să întrebe un glas.

Slujitorul rînji, apoi rise de-a binelea.

- Îl scuipă și-l palmuiesc. Îl bat!

Mama nu-l mai văzu pe slujitor strecurîndu-se înapoi în curte, nu mai văzu nimic în jurul ei, nici chipuri omenesti, nici bucuria dimineții care creștea, nici pe cei care se îndepărtau întii încet, apoi

Lucia DEMETRIUS:

OSÎNDA

în goană de partea marelui preot, nici pe cele trei femei care o ridicaseră în picioare și o sprijineau între ele. Îl bat! Pe copilul meu îl bat! Nu l-am bătut niciodată, nici cînd era prunc. Îl scuipă! Și el stă acolo, între ei, singur, singur, și ei îl palmuiesc. Pînă ieri îi spălau picioarele și-i turnau nard în plete. Pînă ieri... Nu e un voinic băiatul meu, e subțirel și gingaș.

Dacă îl bat, au să-l doborîndrăznesc să-l scuip! Pe el pe care și eu, mama lu de cutezam să-l mîngii, ați înțelept, de curat, de lu Da, ca o lumină mare e meu, atît e de bun și de n Nu le-a spus el acolo, la ju cuvinte care să-i încrem prin adevărul lor? Sute meni, ba poate mii l-au as s-au schimbat ascultîndu-devenit omenoși, și aștia, slujitorii lui Dumnezeu, chile astupate, și sufletul și venin în sînge? Nu-l i Nu vor să înțeleagă? Îl scu mă duc, să mă duc eu, m să le spun... N-au să mă intru. Și cine ascultă o fe mamă? De ce nu-mi vine în ajutor? Numai eu știu meu a îndemnat la bine rău? Mă string femeile z brațe și mă țin locului. P că m-am zbuciumat, că : să mă reped către poartă. ce am făcut și nu știu ce f ca se deschide poarta larș că îi dau drumul. S-au n să-l bată, oh, Doamne, l-a

acum îi dau drumul. Ba nu! E
gat! E înconjurat de pază. Vin
eoții și bătrînii și carturarii
pe el. Unde îl duc? Cineva
are: "La Pilat". N-am apucat
să vad bine. Avea fața plină de
ge. Mergea greu și ei îi dădeau
inci înainte. Mergea greu, el,
e abea călca pămîntul. Ca o
sare plutește fiul meu, așa
neam eu, ca o pasăre!

La Pilat? Poate acela va înțe-
ge, cu toate că nu e din neamul
stru, poate acela îi va face
eptate. E puternic Pilat. El n-
de ce-l urî pe fiul meu, care
s-a ridicat niciodată împotriva
pînirii romane. Dați Cezarului
i al Cezarului, a spus asta, mic
uc aminte bine. Preoții noștri îl
usc pentru că a grăit împotriva
bogăției, prefăcătoriei și lăco-
ei, pentru că mulțimea îl urma
slăvea, dar Pilat? Și nu ne
m apropia de pretoriu, nu ne
a sutașii. Au rămas puțini. Pe
care chip se citește groaza. De
Pilat îi poate veni un rău mai
re. Spuneți-mi, femei! Spu-
i-mi, oameni buni, de la Pilat
poate veni ceva mai cumplit?
ceți? Va întoarceți fețele? Îi
ute veni... mi-e frică și n-o ros-
... osînda la moarte? Îmi pot
ndi copilul? Dar e tînăr, n-are
ît treizeci și trei de ani, n-are
mortii, ar mai fi putut
ne atîtea cuvinte chibzuite, ar
fi putut vindeca atîția bol-
i, alina atîtea dureri. Și nu se
sfîrșește judecata! Au trecut
suri! Soarele e sus, arde,
olește. Ar trebui să vină aici
a Iudeea, să pună marturie.
de e Iair, căruia i-a înviat copi-
Unde e Iair, cel sculat din
? Să vină, să se arate lui
t și să-i povestească! Unde
leproșii cei tămăduiți, orbii
ora le-a dat vedere, muții
ora le-a dăruit glas, ologii pe
e i-a pus pe picioare? De ce nu
aici, să se arate întregi și
ri, dovadă de bunătatea lui,
puterea lui? Să-i spună careva
Pilat parabolele și pildele lui,
re să găsească greșeala în ele!
Pilat e acolo, în jilțul lui,
onjurat de sinedriul nostru
e urlă și învinovățește și pune
turie mincinoasă.

Cite o veste răzbește afară.
t nu-i găsește nici o vină.
ecuvîntat să fii, dreptule și
ernicule! Are să-i dea drumul,
r că are să-i dea drumul! Am
duc în prima casă de om
ios, să-i spal rănile, să-i sărut
oarele, să-l string la pieptul
e l-a alăptat. Ah! Cum am să-l
prășez pe copilul meu cel
uit, să-i simt inima alături
a mea, cum n-am mai simțit-o
mult, de cînd colinda drumu-
potolește suferința oame-

Cum? Preoții nu vor să fie

slobozit, îl cer pe Baraba, pe
tilhar în locul lui? Se aude de aici
cum strigă "Baraba! Baraba!"
Asta nu e cu puțință! Și strigă și
unii din gloata adunată în jurul
pretoriului: "Pe Baraba!" S-au
smintit oamenii, s-au smintit! Au
uitat de ieri pînă azi, și-au uitat
încrederea în el, dragostea pentru
el, drumurile nesfîrșite pe care le
faceau în urma lui, ca să-l mai
audă, să-l mai vadă! Ce hotărăște
Pilat? În clipa asta trebuie să ho-
tărăscă. Iahveh, nu mă părăsi! S-a
facut liniște. Te doare liniștea
asta, e ca o piatră pe inimă, îți
taie răsufllarea, îți oprește sîngele
în loc. Și un urlet: "Baraba!" Și
cîteva chiote de bucurie. Și cîteva
plîsete infundate. Femeile din
jurul ei o cuprind cu brațele,
plîng. Ce trebuie să înțeleagă? L-
au osîndit? L-au osîndit în adevăr
și au slobozit tilharul? Vrea să
vadă, s-o citească pe fețele celor
din jur, dar nu mai vede nimic
decît ceață, și pe urmă întuneric,
o moleșeală mare în trup, și alta
nimic, nu mai simte nimic, nu
mai aude nimic. Se trezește încet,
dintr-un bine nesfîrșit care e ni-

micul, în jurul ei se face treptat
lumină, și o dată cu lumina i se
deșteaptă în minte grozăvia și
scoate un țipăt neomenesc. Mîini
grăbite încearcă s-o mai țină pe
pat, e pe un pat, se află într-o
odaie răcoroasă, cineva se aplea-
că deasupra ei, altcineva îi stro-
pește fruntea cu apă rece, din-
tr-un ungher se aude un plîns
cu suspine.

- Unde e el? Unde-i copilul?

- Stai, stai liniștită!

- Liniștită? Nu l-au osîndit?

Nimeni nu răspunde nimic,
numai plînsul din ungher crește.

- Unde e?

- Îl duc spre Golgota.

Mama se ridică repede de pe
pat, își acoperă capul, părul des-
pletit, cu capătul pînzei în care îi
e înfășurat trupul peste rochia
lungă, și pornește spre ușă. Fe-
meile n-o opresc, ar fi zadarnic.
O urmează. Toate sînt palide,
plîns, istovite, toate se clatină pe
picioare, și Elisabeta, sora ei, și
Maria din Magdala, și Maria,
mama lui Iacob. Dar cum mama
merge repede, merg și ele repede
în jurul ei, în urma ei. Elisabeta,
sărmana, - gîndește o clipă ma-
ma -, și ei i-au ucis copilul, și ei.
Sărmana Elisabeta! Sărmana de
mine! Să mergem repede să-l
ajungem, să vedem, se va întim-
pla poate ceva, va fi o scăpare, o
minune.

Și uite-l, alaiul. Urcă încet
Golgota, urcă sub soarele arzător,
poticîndu-se, gîfînd, asudînd.
În frunte el, girbovit sub greuta-
tea crucii, îngenunchind, ridicîndu-
se, căzînd, ridicîndu-se iar. E
înconjurat de sutași înarmați,
care îl îmbrîncesc să înainteze și-l
împung cu mînerul sulitei să se
ridice cînd se prăbușește, iar în
urma lui vin norod, gloată, oa-
meni cu chipurile îndurerate, oa-
meni mînați de curiozitate, care
vor numai să vadă cum se suferă
și cum se moare, femei cernite,
copii galăgioși. Mama, care răz-
bate prin mulțime, îi vede fruntea
însîngerată și rănită, din care și

acum picură sînge, și ghicește că
i-au pus cunună de spini, îi vede
brațele vinete și obrazul cu dungi
de foc pe el, și înțelege că a fost
biciuit, îi vede picioarele care
tremură și nu mai pot sui.

Un om vine de la cîmp, Si-
mon din Cirene, nu mai e tînăr,
are doi fii mari, și sutașii îl silesc
pe el să ducă crucea copilului ei,
care, oricît ar fi de împins și de
lovit, nu mai răzbește s-o poarte,
să urce greul povîrniș cu ea. Si-
mon se apleacă și el sub greutate,
dar suie. Și mama înțelege că o
face fiindcă are copii și el, pentru
că în clipa asta se gîndește la co-
pii lui, și i-ar mulțumi lui Simon,
dar gîndul mulțumirii îi piere
repede din cap, pentru că uite, nu
mai e mult pînă la culme. Acolo
au să-l răstignească, în adevăr au
să-l răstignească, nu mai e nici o
scăpare. Și are să moară! Uite-l
cum a slăbit de ieri, de cînd îl
chinuiesc. Chipul lui parcă nu
mai e al lui, învinețit și plin de
sînge. Numai cînd ridică pleoa-
pele grele de sudoare și de arșiță,
ochii lui sînt tot atît de mari și de
blajini și de fierbinți, sînt ochii
lui dintotdeauna, înțelepți, știu-
tori, iertători.

N-ar putea el, cu tăria care e
în el, care a sculat morții din
morminte, să întepenească mina
care îi bate acum cuie în palme?
N-ar putea, el care a mers pe ape,
să facă să cadă trăsnet din cer pe
calăii lui și pe sutașii care ne țin
pe noi, pe mine, mama lui, pe
ucenicii lui, pe toți cei care îl
iubim, departe de el, cu sulitele
lor întoarse amenințător? Oh, ar
putea, ar putea, dar a sunat ceasul
de care vorbea, el vrea să moară
pentru noi, să moară ca un om, ca
să vedem limpede de care parte e
binele și de care răul.

Cum? De ce se lasă să moară?
Nu înțeleg. Sau am uitat. Adi-
neauri știam, nu mai știu. Îi curge
sînge din palme, degetele i se
zbuuciumă și se închircesc. Îl do-
are, îl doare cumplit. Mă dor mă-
runtaiele, parcă în ele s-ar bate

cuie. Cînd era copil, alerga pe pi-
ciorușele lui, alerga iute, și seara
i le spalăm de praf și le sărutăm.
Acum curge sînge din ele. Și pe
trupul gol i se vad urmele bicelor.
Să mă fi biciuit pe mine în locul
lui, nu, nu m-ar fi durut dacă aș fi
știut că pe el au să-l cruce. Cînd
au coborît îngerii deasupra ieslei,
am crezut... Era atît de mic și de
gingaș... și steaua care s-a oprit...
Și cînd a înmulțit pînile și peștii,
nu, asta a fost altădată, mai tîrziu.
A gemut? A strigat oare? Parcă a
strigat și eu n-am auzit ce. Cei
doi tilhari din dreapta și stînga lui
se jelesc mereu. El tace, adineauri
a strigat ceva sau mi s-a părut
mie. E cald, e cald, acolo, sus,
trebuie să-i fie și mai cald. Asudă
tot, asudă sînge. Trebuie să-i fi
ieșit brațele din umeri. Vai, ce
durere, ce durere simte copilul
meu! Ce frumoasă era fruntea lui
boltită, de pe care acum curge
sînge. Ce frumos era întreg bă-
iatul meu, copilul meu înalt și
subțire, cu plete aurii și ochi mi-
lostivi! Să moară, să moară mai
repede, să nu se mai chinuiescă!
Nu, să nu moară încă! Poate se
mai poate întîmpla ceva, poate se
va surpa crucea și se vor desprin-
de singure piroanele, trupul i se
va vindeca, toți vor cădea cu fața
la pămînt, și va trece printre ei
teafăr, cu pasul lui ușor. Ce e,
Ioane? De ce mă cuprinzi în bra-
țe? M-am prăbușit? Nu știu cînd.
Lasă, picioarele mele sînt sănă-
toase, sînt întregi: picioarele lui
sînt tînuite și îndurerate. Nimeni
nu poate face nimic, toți sîntem
nevrednici și neputincioși, nu-
mai ei sînt tari, puterea e a lor, ei
sînt rîi, ei sînt cruzi și fac tot ce
vor. ■

Cum protejăm limba română?

(Urmare din pag. 3)

ÎN CEEA ce privește împrumuturile străine, George Pruteanu susține că acelea dintre ele care nu au echivalent în română se vor stabili, în timp, la forma fonetică, aducând drept dovadă pulovăr, abajur, șezlong și altele. Mă tem că se înșală. „Împămintenirile“ trecute s-au petrecut la nivelul unei populații puțin instruite și în cvasi-absența variantelor scrise. Cine poate crede că se va scrie vreodată *pre-tapote* (și eventual se va citi cu accentul pe penultima silabă, specific limbii noastre!), *toçșou* sau *imeil*!? Numai domnul Pruteanu...

De altfel, în toate limbile există astfel de împrumuturi, chiar acolo unde funcționează orgoliul mult mai mare decât cel al românilor. De exemplu, în ciuda istoricei adversități franco-engleze, englezii spun și scriu la fel ca în franceză *fiancé* și *chargé d'affaires*! Și dacă francezii au ambiția să spună *souris la mouse*, în schimb se resemnează în fața multor altor anglicisme, precum *hard*, *soft* sau *rock'n roll*. Apropos, n-ar trebui traduse și numele de genuri muzicale, acolo unde se poate? Că aici s-ar putea: *piatră și rostogolire* sau *pietros și rostogolit*. Pe de altă parte, nu mă îndoiesc că vor trebui traduse toate maximele și sintagmele latine – care, de altfel, au echivalente în română, deci ar trebui interzise cu totul. *A priori/posteriori*, *post festum/mortem* ori *Sic transit gloria mundi* apar, fără traducere, în textele scriitorilor

români. Nu este scandalos? Oare nea Gheorghe, invocat de dl Pruteanu, nu se simte frustrat când îi citește pe marii filozofi români?

În fine, dacă tot ne luptăm pentru limba română, ar fi interesant de știut ce atitudine a luat senatorul PSD (fost PNTCD) față de următoarele două perle aflate în drumurile domniei-sale: a. Pe ușa Senatului (la fel, vai!, ca pe majoritatea intrărilor de instituții, firme și magazine din România) scrie „*Trage/Impinge*“, ceea ce presupune că ne tutuim cu toții; b. În holul Palatului Parlamentului se află o cutie poștală care „*Se videază zilnic*“!!

Tudor Călin Zorojanu

P.S. Înțeleg foarte bine dorința fierbinte a senatorului, ca pe lângă *Legea Ticu* și *Legea Lupu*, să existe și o *Lege Pruteanu*. Într-un fel, respect înverșunarea cu care s-a bătut pentru ea în două legislaturi și în tot atâtea partide. Dar sînt convins că limba română are nevoie de alt fel de protecție.

calendar

8.05.1923 - s-a născut Traian Iancu (m. 1997)	14.05.1937 - s-a născut Ion Segărceanu	18.05.1822 - s-a născut G. Sion (m. 1892)
8.05.1930 - s-a născut Florin Chirițescu (m. 1997)	14.05.1954 - s-a născut Klaus Hensel	18.05.1888 - s-a născut Eugeniu Speranția (m. 1972)
8.05.1933 - a murit Spiridon Popescu (n. 1864)	14.05.1957 - a murit Camil Petrescu (n. 1894)	18.05.1921 - s-a născut George Nestor
8.05.1937 - s-a născut Darie Novăceanu	15.05.1847 - s-a născut Ioniță Scipione-Bădescu (m. 1904)	18.05.1921 - s-a născut Horia Panaitescu (m. 1986)
8.05.1948 - s-a născut Vasile Dan	15.05.1881 - s-a născut Nicolae N.Beldiceanu (m. 1923)	18.05.1928 - s-a născut Domokos Géza
8.05.1950 - s-a născut Gheorghe Crăciun	15.05.1884 - s-a născut Octav Botez (m. 1943)	18.05.1937 - s-a născut Laszloffy Aladar
9.05.1895 - s-a născut Lucian Blaga (m. 1961)	15.05.1907 - s-a născut Emil Gulian (m. 1942)	18.05.1940 - s-a născut Eugen Seceleanu (m. 1979)
9.05.1918 - a murit George Coșbuc (n. 1866)	15.05.1912 - s-a născut Salamon Ernő (m. 1943)	18.05.1940 - s-a născut Francisca Stoienescu
9.05.1931 - s-a născut Victor Vântu	15.05.1920 - s-a născut Marosi Peter	18.05.1968 - a murit Oscar Lemnaru (n. 1907)
9.05.1943 - s-a născut Sterian Vicol	15.05.1925 - s-a născut Savin Bratu (m. 1977)	18.05.1976 - a murit George Boitor (n. 1934)
9.05.1946 - a murit Pompiliu Constantinescu (n. 1901)	15.05.1926 - s-a născut Venera Antonescu	18.05.1982 - a murit Șerban Nedelcu (n. 1911)
10.05.1858 - s-a născut D. Teleur (m. 1920)	15.05.1926 - s-a născut Aurel Martin (m. 1993)	18.05.1983 - a murit Alexandru Bădăuță (n. 1901)
10.05.1925 - s-a născut Nicolae Frânculescu (m. 1993)	15.05.1931 - s-a născut Sonia Larian	18.05.1991 - a murit Areta Șandru-Popa (n. 1952)
10.05.1928 - a murit Artur Stavri (n. 1868)	15.05.1933 - s-a născut Domnica Gârneață	18.05.1993 - a murit Aurel Covaci (n. 1932)
10.05.1929 - s-a născut Ion Horea	15.05.1938 - s-a născut Horia Patrașcu	19.05.1893 - s-a născut H. Bonciu (m. 1950)
10.05.1945 - s-a născut Șerban Codrin	15.05.1952 - a murit Paul Bujor (n. 1862)	19.05.1921 - s-a născut Vasile Dima
11.05.1903 - s-a născut Virgil Birou (m. 1968)	16.05.1864 - a murit Simion Bărnuțiu (n. 1808)	19.05.1939 - s-a născut Vasile Galaicu
11.05.1924 - s-a născut Aurel Gurghianu (m. 1987)	16.05.1887 - s-a născut Const. Ignătescu (m. 1968)	20.05.1920 - s-a născut Mara Giurgiua
11.05.1931 - s-a născut Laurențiu Cemeț	16.05.1905 - s-a născut George Boldea (m. 1934)	20.05.1926 - s-a născut Virgil Sorin
11.05.1940 - s-a născut Gheorghe Istrate	16.05.1912 - s-a născut Hans Mokka	20.05.1930 - s-a născut Geo Șerban
11.05.1941 - s-a născut Crișu Dascălu	16.05.1919 - s-a născut Vasile Iosif	20.05.1938 - s-a născut Dan Mănuță
11.05.1958 - a murit Ion Breazu (n. 1901)	16.05.1922 - s-a născut Gavril Scridon	20.05.1974 - a murit Ion Pas (n. 1895)
11.05.1984 - a murit Virgil Tempeanu (n. 1888)	16.05.1930 - s-a născut Titus Popovici (m. 1994)	20.05.1980 - a murit Nicolae H.Dimitriu (n. 1902)
11.05.1990 - a murit Theodor Mănescu (n. 1930)	16.05.1938 - s-a născut Florin Costinescu	21.05.1855 - s-a născut C. Dobrogeanu-Gherea (m. 1920)
12.05.1812 - s-a născut George Bariț (m. 1893)	16.05.1939 - s-a născut Constantin Cubleşan	21.05.1880 - s-a născut Tudor Arghezi (m. 1967)
12.05.1916 - s-a născut Constantin Ciopraga	16.05.1944 - a murit Aurel Marin (n. 1909)	21.05.1914 - s-a născut Franz Johannes Bulhardt (m. 1998)
12.05.1921 - s-a născut Marin Porumbescu (m. 1994)	16.05.1980 - a murit Marin Preda (n. 1922)	21.05.1932 - s-a născut Ileana Vulpescu
12.05.1933 - a murit Jean Bart (n. 1874)	17.05.1886 - s-a născut Emil Isac (m. 1954)	21.05.1932 - s-a născut Henri Zalis
12.05.1934 - s-a născut Lucian Raicu	17.05.1895 - s-a născut Constantin D.Ionescu (m. 1950)	21.05.1933 - s-a născut I.D. Șerban
13.05.1924 - s-a născut Iv Martinovici	17.05.1901 - s-a născut Pompiliu Constantinescu (m. 1946)	21.05.1933 - s-a născut Horia Zilicru
13.05.1927 - s-a născut Gheorghe Vlad (m. 1992)	17.05.1920 - s-a născut Geo Dumitrescu	21.05.1964 - a murit Tudor Vianu (n. 1897)
13.05.1931 - s-a născut Dan Grigorescu	17.05.1939 - a murit Ion Moldoveanu (n. 1913)	21.05.1985 - a murit Nicolae Barbu (n. 1921)
13.05.1940 - s-a născut Mircea Ciobanu (m. 1996)	17.05.1940 - s-a născut Valeriu Pantazi	21.05.1991 - a murit Ioan Petru Culianu (n. 1950)
13.05.1964 - a murit Tompa László (n. 1883)	17.05.1944 - s-a născut Efim Tarlapan	
13.05.1974 - a murit Gheorghe Dinu (n. 1903)		
14.05.1901 - s-a născut Mihail Maghiari (m. 1983)		
14.05.1915 - s-a născut Nicolae Corlateanu		
14.05.1920 - s-a născut Ursula Bedners		

Erată

În nr. 17 al revistei, au apărut două erori. La pagina 16, primul alineat trebuia cules ca *chapeau* la interviul luat de către dna Cristina Poenaru dlui Matei Călinescu. La pagina 19, au fost omise câteva rinduri din finalul fragmentului de proză *În așteptarea Ursulei* de Dora Scarlat (2 mai 1954 - 3 octombrie 2001) ceea ce făcea să pară fără sens titlul. Cerem scuze cititorilor. (Red.)

POLIROM

NOUTĂȚI
mai 2002

Zoltán Rostás

Chipurile orașului

Istории de viață în București. Secolul XX

Vasile Muscă, Alexander Baumgarten

Filosofia politică a lui Aristotel

John Fowles

Colectionarul

A.P. Cehov

Logodnica și alte povestiri

În pregătire:

Itineri în Europa Centrală
Culmi tobin

Gnozele dualiste ale Occidentului
Povestea nopții

Gomenzi Iași CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100, (032)214111, (032)217440
București Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978, Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

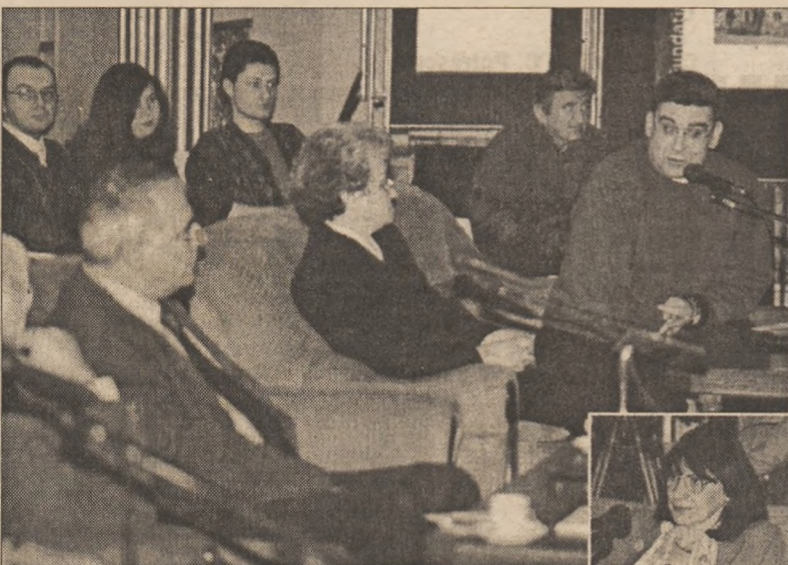
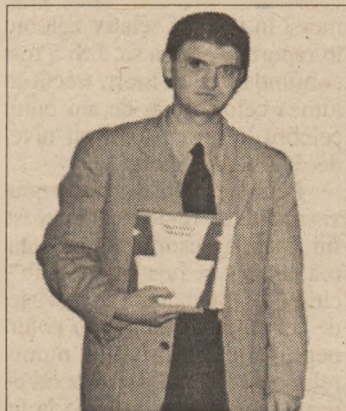
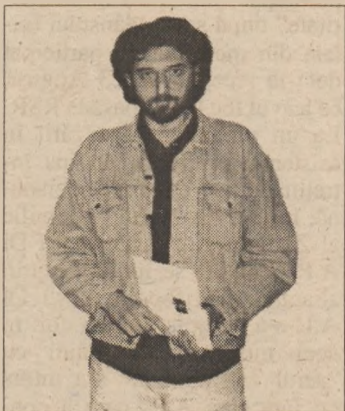
EVENTIMENT

Premiile "României literare"

MARȚI, 30 aprilie 2002, la ora 18, în sala de festivități a Fundației Culturale Române (gază generoasă și discretă a manifestării), în fața unei asistențe formate din personalități ale culturii române, ziaristi și studenți, sub atenta supraveghere a aparatelor de fotografiat și a camerelor video, a avut loc decernarea premiilor pentru debut ale "României literare". A fost nu numai o premieră, gala aflându-se la prima ediție (cea ce înseamnă că și "România literară" ar merita un premiu pentru debut). De acum înainte, în fiecare an, primăvara, revista noastră va atribui trei premii pentru debut, cărora li se vor adăuga, toamna, alte trei premii, pentru apariții remarcabile, plus marele premiu pentru cartea anului.

Încă din nr. 15 al revistei a fost publicată, după cum se știe, lista nominalizărilor la Premiile "României literare" pentru debut: George Ardeleanu, *Nicolae Steinhardt*, micromonografie, Ed. Aula, Brașov ■ Adrian Buz, *Ultimul capitol*, proză scurtă, Ed. Mașina de scris, București ■ Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, cronici literare, Ed. Fundației Culturale Române, București ■ Horia Poenar, *Cristian Popescu*, micromonografie, Ed. Aula, Brașov ■ Catrinel Popa, *Caietul oranj*, versuri, Ed. Cartea Românească, București ■ Simona Tache, *Împărțit la doi*, versuri, Ed. Crater, București ■ Ana-Stanca Tăbărași, *Romantismul colorat*, eseu, Ed. Cartea Românească, București ■ Răzvan Țupa, *Fetiș*, versuri, Ed. Semne, București ■ Tudorel Urian, *Proza românească a anilor '90*, cronici literare, Ed. Albatros, București ■ Ovidiu Verdeș, *Muzici și faze*, roman, Ed. Univers, București. Din aceste zece titluri, juriul, compus din redactorii de specialitate ai "României literare", trebuia să aleagă doar trei, pentru a fi premiate. Au urmat două săptămâni de discuții, de lobby, de recitiri ale cărților. Decizia a fost luată cu mai puțin de 24 de ore înainte de decernarea premiilor, pentru a se păstra secretul opțiunilor. Așa se explică *suspense-ul* din seara de 30 aprilie, când s-au anunțat, în sfârșit, și premiile.

- Adrian Buz, *Ultimul capitol*, proză scurtă, Ed. Mașina de scris, București.
- Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, cronici literare, Ed. Fundației Culturale Române, București.
- Ana-Stanca Tăbărași, *Romantismul colorat*, eseu, Ed. Cartea Românească, București.

Fotografii de Mihai Cucu

Festivitatea de atribuire a premiilor (constând, fiecare, într-o diplomă de onoare și suma de 10.000.000 de lei) a fost precedată de o nouă ediție (a doua) a *Întâlnirilor "României literare"*, având de data aceasta ca temă *Cultura oficială și oficialitatea culturală*.

La discuție - condusă de Nicolae Manolescu - au participat Ion Caramitru, Theodor Baconsky, Alex. Ștefănescu, Pavel Șușară, Daniel Cristea-Enache, Luminița Marcu, Costi Rogozanu, Iulian Băicuș, Tudorel Urian, Augustin Buzura, Angela Martin. N-au participat reprezentanții actuali ai Ministerului Culturii și Cultelor, ca și ai altor instituții de stat, deși fuseseră invitați. Printre posibili parteneri de dialog care au preferat, de data aceasta, să asculte s-au numărat Gabriel Dimisianu, Constanța Buzea, Ioana Pârvolescu, Mihai Pascu, Eugenia Vodă, Ion Zubașcu, Marius Tupan, Stelian Tăbărași ș.a.

Nicolae Manolescu a lansat o adevărată provocare, amintind efectul nefast al imixtiunii statului în producția de bunuri culturale, Ion Caramitru a făcut distincția între administrarea culturii, ca atribuție a instituțiilor de stat și tendința guvernanților de a controla viața culturală, în funcție de interesele lor politice, Pavel Șușară și-a exprimat, sarcastic, opinia că la noi nici măcar nu este vorba de o cultură oficială, ci de una clientelară, Alex. Ștefănescu a vorbit despre contaminarea funcționarilor din domeniul culturii de veleitatea de a fi ei înșiși scriitori și artiști, Theodor Baconsky a schimbat cursul discuției, cerând celor prezenți să nu mai trateze cu mefiență ideea de "stat și de politică în domeniul culturii", afirmând că în condițiile globalizării toate statele tind să-și elaboreze politici culturale pentru a-și păstra identitatea...

Iar acesta a fost doar începutul. Nicolae Manolescu a revenit cu distincții între cultura oficială și gustul dominant la un moment dat în societate, Theodor Baconsky a revenit la rândul său, a intervenit în discuție, de pe o poziție non-conformistă, și Luminița Marcu... Spiritele s-au aprins, discuția a fost pasionantă, la înălțimea foarte bune organizări. (Rep.)

ochiul magic

Lumea văzută din tramvai

DE CÎND mă știu mi-a plăcut să merg cu tramvaiul. La Sibiu, pe cînd eram elev, tramvaiele erau deschise la capete – pe platformă, cum i se spunea, stătea la aer – rudimentare și lente. Zăngăneau din toate încheieturile. Cum exista o singură linie, se așteptau în fiecare stație, unde se petreceau. De la Dumbravă la Rășinari, era o minune. Prin pădure, kilometri buni, apoi pe marginea riului Șteaza, puteai privi, cînd te apropiai de satul lui Goga și Cioran, munții. Proaspăt student, în toamna lui 1956, luam tramvaiul 4 sau 19 spre Uniri, Mămulari, Avram Goldfaben, Dudești. Locuiam pe Parfumului, vis-à-vis de Primăria de azi a Sectorului 3, unde este Intrarea cu același nume. Alt tramvai util era 18: cu el, de pe Dudești în sens invers decît spre centru, o luam peste Șos. Mihai Bravu (la colțul căreia cu Dudești este cea mai veche școală primară din Capitală), prin cartierul zarzavagiilor sîrbi, cu case mici coborînd spre Dimbovița, ca să ajung la Talcioac. Soarta a vrut să-mi cumpăr, peste ani, un apartament într-un bloc aflat chiar deasupra vechii groape unde era tirgul. Azi e acolo intersecția La Soldat. Din pricina unei statui, între bulevardele Ressler și Grigorescu. Cu tramvaiul 16 mergeam la Grădina Icoanei. Ieșea din Bulevardul Bălcescu pe la Scala și o lua spre Icoanei. Nu erau autobuze, nici troleibuze. Bucureștiul, mult mai "concis" decît astăzi, putea fi privit aproape în întregime din tramvai: în centru, blocurile interbelice știute, în spatele lor, case din secolele trecute, cu mici grădini sau curți, străzi pavate cu piatră, curate, luminate și pline de copaci. Tramvaiul trecea fâlos prin acest peisaj care astăzi mai poate fi văzut doar în filme. Mergea încet, oprea des, făcea stații lungi. Citeodată plin ochi, adesea gol, încît stătea pe banchete de lemn și te uitai în voie. Nimeni nu parea că se grăbește. Nu era nimeni

nervos. Vatmanul trăgea de minerele lui sau lovea bila sonoră a căreia muzică o am și acum în urechi. La "răscruți", cobora și schimba șina cu o tijă de fier. Dacă-i făceai semn, te lua și din mers. Patriarhal mijloc de transport! Patriarhală lume! (N.M.)

Posteritate kitsch

AM CITIT în *Cotidianul* o relatare despre o conferință de presă de la Teatrul Național din București. Cu ce prilej s-a organizat conferința de presă? Cu prilejul premierei unei piese a d-lui Mircea Radu Iacoban.

Di Mircea Radu Iacoban este, ne amintim, un emerit dramaturg al Epocii de Aur, nejuțat totuși, în Epocă, la Teatrul Național din București. Reparația a venit acum, sub directoratul luminat al d-lui Dinu Săraru, cînd distinsului dramaturg i s-a pus în scenă piesa *Biroul informații eterne*. O piesă "admirabil scrisă, o piesă a zilelor noastre", cum aflăm că "s-a spus" (de către cine?) la conferința de presă de la Teatrul Național.

Că ar fi "admirabil scrisă" piesa d-lui Iacoban noi nu putem confirma, căci nu am citit-o și nu am văzut spectacolul. Poate îl vom vedea. Altceva însă ne preocupă. La aceeași conferință de presă dl M.R. Iacoban a fost întrebat "dacă va scrie o piesă despre Nichita Stănescu", iar domnia-sa a răspuns sibilinic: "O piesă despre versurile lui Nichita Stănescu nu m-aș încumeta să scriu".

Ce să înțelegem? Că despre *versuri* nu s-ar încumeta să scrie o piesă, dar că s-ar încumeta să scrie una despre *autor*? Că poate a și scris-o? De unde nu e foc, fum nu iese.

Oricum, ideea a fost aruncată. N-a scris piesa dl Iacoban, să admitem, dar o vor scrie alții, de ce nu? Cum să piardă teatrul românesc o atât de generoasă idee, un atât de captivant subiect? Nichita suit pe scenă, cu alaiul de amici, cu nevestele, cu iubitele, cu muzele succesive, cu "leoaică tânără, iubirea", cu votcile, cu pupăturile, cu "măi bătrâne"... Toate acestea trebuiau să vadă luminile rampei și încă demult. Despre Eminescu nu s-au scris piese?

Într-adevăr, cum să lipsească piesa de teatru din posteritatea kitsch în care, ca și Eminescu, poetul *Necuvintelor* este tras cu atîta ardoare? Nu putea să lipsească și nici nu va lipsi, după cum sunt semnele. (G.D.)

voci din public

... În nr. 14 al revistei la pag. 27 ("Sărbători ale cărții") printre cele 6 fotografii ale autorilor avînd legătură cu textul articolului citat, apare o năzbătie de toată frumusețea și anume: deasupra numelui lui Jorge Semprun, despre care se vorbește în text, apare fotografia lui... André Malraux îmbătrînit și încrunțat: Malraux nu are legătură cu textul. Nu sunt în măsură să cunosc părerea pe care ar putea să o aibă Semprun în legătură cu această "regretabilă confuzie": oricum, aflat bine mersi în viață și relativ zglobiu în raport cu vârsta sa, J.S. a fost confundat cu un mort, trecut în lumea celor drepti de ani buni: celebru la un cu totul alt nivel decît J.S., dar mort.

Pentru că veni vorba de noul vestmînt al revistei, sincer să fiu, acest accesoriu improspătat mă lasă cît se poate de "senin": cititor "săptămînal" al revistei de cel puțin 25 de ani cu goluri neglijabile în privința numelor necitite în acest interval de timp; cred că i-aș rămîne la fel de "credincios", chiar dacă ar căpăta veșmîntul, *mutatis mutandis*, al unor instrucțiuni de folosire din domeniul electromanager-ului, cu sau fără imagini demonstrativo-ilustrative: evident, eu nu mă pot reprezenta decît pe un singur cititor, pe mine însumi, nemultiplicabil statistic.

Este adevărat pe de altă parte că, prefer la colțul de sus-dreapta al editorialului, imaginea tinerească, zămbitor stenică a D-lui Nicolae Manolescu imaginii D-sale îngîndurate, ușor

încrunțate, sugînd de cca 12 ani aceeași acadea neconsumabilă înfiptă la capătul brațului de ochelari, așa cum este reprezentat directorul revistei, în vechiul veșmînt al acesteia: pe cale de consecință atitudinea mea declarată senină față de noul veșmînt trebuie judecată *cum grano salis*....

Radu Marcu

P.C.: Dl Alexandru Paleologu povestește în *Alchimia existenței* că, aflîndu-se la Paris în timpul evenimentelor din august '68 din Cehoslovacia a participat "din spirit de solidaritate" după spusa dînsului (citată din memorie), a participat deci la recepția de 23 August, ce a avut loc la Ambasada RSR. La un moment dat a zărit în asistență din profil un ins întreținîndu-se cu o altă persoană: insul avea "aerul de familie al Zarifopolilor" precizează Dl A.P. (Dl A.P. se înruțește prin alianță cu Zarifopolii, n.m.). Dl A.P. s-a apropiat de cei doi: în acel moment personajul cu "aerul zarifopolian" s-a întors cu fața spre A.P., care a constatat pe loc, desigur, confuzia: se afla față în față cu... André Malraux: de unde rezultă că vă aflați în ocurență într-o companie cît se poate de selectă: doar obiectele confuziei diferă, referința rămîne aceeași.

P.S.: P.C. = pentru consolare.

...îți zămbește de cum ridici din sprîncene și faci o grimasă. Ba întinde și mânuțele spre tine; te inundă o căldură miraculoasă

și o stare de "îți vine să-l mîncînci".

Încurajat îți plimbi zămbetul la următorul bebeluș și, Doamne! ce s-a întîmplat? Se strîmbă, e speriat și plînge, țipă. Ai devenit un bau-bau. Cu greu îl liniștește mămica, dar tot speriat arată, și trebuie să te depărtezi.

Știu că recidivez, dar tot despre C.T.P. e vorba.

Revin la prima fază: după 31 de ani de citit *România literară*, cu aceeași nerăbdare întind mîinile după revistă cînd mi-o dă vânzătoarea de la chioșc. Toată admirația pentru noua *haină* și pentru conținutul revistei.

Sigur, dacă aș vrea să par original, o revistă ideală (pentru mine) ar fi: 93% *România literară* - 89% *Dilema* - 55% *Orizont* și 22 și 33% *Cațavencu*. Adăugate alte procente din ceva suplimente ar fi sută-la-suta.

Ca atare, dacă nu sperii, îmi propun să vă citesc și în 2022.

Un dilematic lugojean

Să nu întirzii cu judecata asupra deosebirilor căci te vei găsi prea deosebit și nici asupra asemănarilor căci prea asemănător te vei găsi identitatea e *secretul* grădini în care tot ce trebuie e să fii.

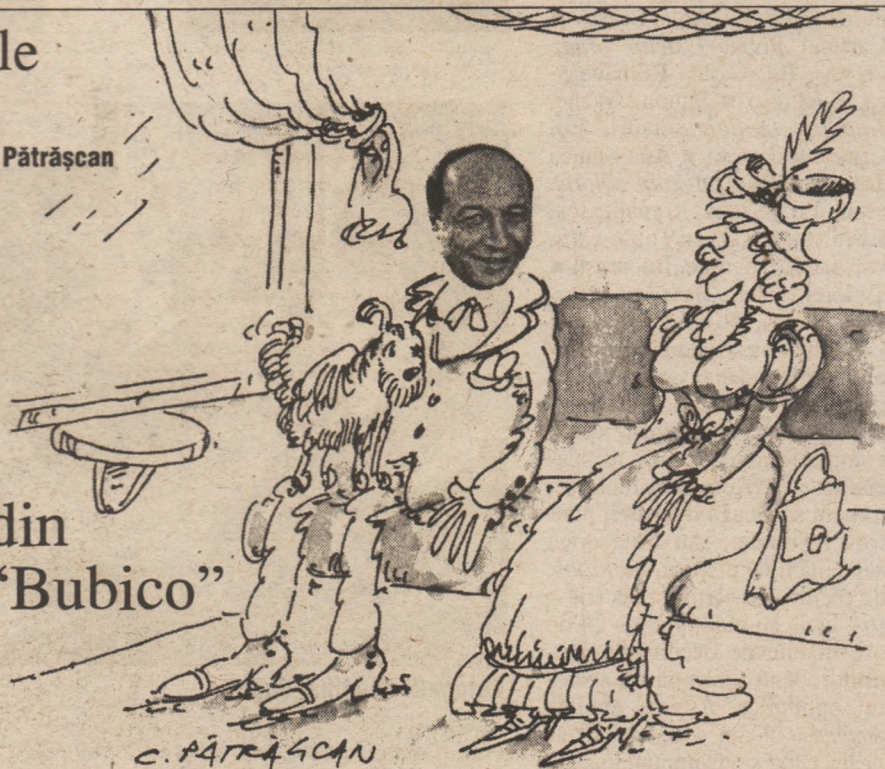
C. Vaicăr

Sărbători fericite!

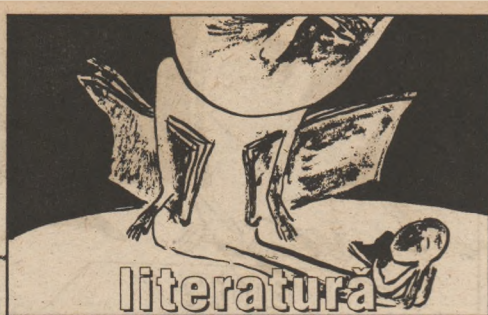
Caragiale și noi

Caricatură de C. Pătrășcan

Scenă din schița "Bubico"

PUBLICAT în 1999 la Editura Crater, jurnalul Elenei-Margareta Ionescu, soția lui Nae Ionescu, n-a stîrnit prea multe reacții. Cu totul altceva ar fi fost, pentru publicul hipnotizat de celebritați, mai ales malefice, jurnalul lui Nae Ionescu însuși. Cu toate acestea, dacă știi ce să cauți în el, *Jurnalul și fără Nae Ionescu* este un document de primă mărime. Aparține unei mari învinse, unei ciudate victime a sortii. Și cu, și fără Nae Ionescu, autoarea însemnărilor tot nefericită a fost.

Mi-aduc aminte din filozofia chineză: "A iubi fără a stima e a considera ființa iubită ca pe un animal domestic". Și asta e, de fapt, și situația mea față de bărbatul meu. Pentru el sînt un cîine credincios, chiar un cîine înțelegător, căruia i se pot spune anumite lucruri, dar un cîine! Și, ciudat, m-am obicinuit cu gîndul acesta și situația mea, care în alte împrejurări mi s-ar fi părut nespuse de înjositoare, nu mă înspăimîntă deloc. (München, 25 noembrie / 8 dec. 1918. Mütterheim.)

ÎNSEMNĂRILE Elenei-Margareta Ionescu acoperă, cu mari întreruperi, peste patru decenii, din 1918 pînă în 1960. Născută în 1889, Elena-Margareta Fotino se căsătorește cu Nae Ionescu la 25 noiembrie 1915, la Primăria Sectorului I Galben, București. (Despre corespondența lor de dragoste, publicată în 1997, a scris mai demult colegul meu Alex. Ștefănescu). Între 1916 și 1919 tinerii soți locuiesc la München, unde viitorul mentor al trăiriștilor venise să-și pregătească doctoratul. Însă după ce România renunță la neutralitate, ca toți românii aflați în Germania, Nae Ionescu este considerat prizonier de război și dus într-un lagăr de lîngă Hanovra, de unde va fi eliberat condiționat în anul următor, fără dreptul de a părăsi teritoriul Germaniei. În 1919, Nae Ionescu își susține teza de doctorat la Universitatea din München, apoi, după scurte perioade petrecute la Regensburg și Berlin, cei doi soți se reîntorc în țară. Aveau doi copii, Radu-Mircea și Răzvan, născuți la München. Cuplul divorțează în 1930, an după care Elena-Margareta trăiește mai mult singură. Deși studiase la Facultatea de Litere și Filozofie și frecventase, în paralel, unele cursuri ale Academiei de Muzică, soția lui Nae Ionescu nu are, se pare, nici un post, întreaga viață. De aceea, după divorț, trece

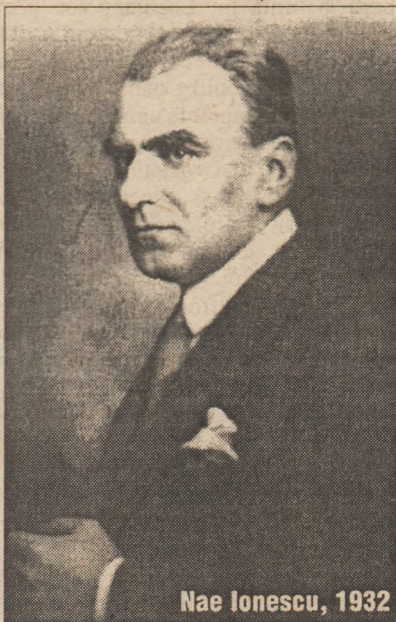

je est un autre

de Ioana Pârvulescu

Răzvan, fiul lui Nae Ionescu, în locuința de la Băneasa

Nae Ionescu, 1932

Vai învinselor!

prin perioade de umilitoare indigență, consemnate uneori și în jurnal. Fiul ei cel mare, Radu-Mircea, studiază la Viena și Berlin, unde își susține doctoratul în economie politică, în primăvara lui 1941, cu teza *Die Juden in der rumänischen Volkswirtschaft* („Evreii în economia națională românească”). Nu e greu de închipuit, dat fiind contextul, ce conține această teză. În toamna aceluiași an, așadar la un an după tatăl său, Radu moare, în război, luptînd pe frontul de răsărit. Mezinul, Răzvan, își ia doctoratul în medicină, participă și el la război, ca medic militar, tot pe frontul de răsărit, apoi devine medic la diverse spitale bucureștene. Corpul B al spitalului Victor Babeș îi poartă numele după moarte, în 1974. Elena-Margareta murise în 1971. (Am alcătuit această scurtă biografie a familiei lui Nae Ionescu, necunoscută publicului, din mai multe note, aparținînd Dorei Mezdrea și Anca-Irina Ionescu, care au îngrijit ediția; am scris cu altă ocazie despre tonul ostil din prefață și despre antipatia vădită pe care autoarea acesteia, Dora Mezdrea, o poartă diaristei, despre supărătoarea ei lipsă de obiectivitate care duce la răstălmăcirea multor paragrafe din jurnal).

Căsătoria cu Nae Ionescu devine curînd o dezamăgire pentru Elena-Margareta. Văzuse în el un ideal și începe să-l descopere pe bărbatul real. Pri-

mul șoc este misoginismul lui Nae Ionescu (îl va transmite și discipolilor), care o face să se simtă în preajma lui – o scrie în mai multe rînduri – ca un “animal domestic”. Mîndra de calitățile ei sufletești și intelectuale (uneori excesiv, poate ca reacție la subapreciere), femeia constată că ele nu sînt bîgate în seamă de bărbat. Comunicarea cu el eșuează: în discuții nu e luată în serios, iar în caietul pe care i-l dă, cu speranța că-i va scrie aici gînduri personale, Nae Ionescu preferă să copieze cite-

va citate reci din filozofii lumii.

Nae Ionescu nu este ținta acestor pagini, pe care femeia le scrie din nevoia de a-și controla masca pe care o poartă în prezența celorlalți. Totuși o “schiță de portret” a profesorului se conturează din cîteva fragmente disparate. În 1918 tînăra mamă nu-i pune la îndoială soțului ei “calitățile morale și intelectuale” și are încă încredere în el. O întristează numai prejudecățile pe care el le are “asupra femeii”. Mai tîrziu, după divorț, îl judecă, de la distanță, mai aspru: îi vede ambiția, vanitatea, nestatornicia și totuși continuă să-l socotească o ființă “deosebită de celelalte”. Cea mai aspră imagine apare într-o însemnare din 1938:

Nae e un om slab; e un om de cap, dar nu de acțiune. Strălucește ca aurul, dar nu ca diamantul: ca aurul se poate transforma în praf. Inteligența lui rară poate cuceri nenumărate spirite, dar mîna lui nu poate stăpîni pe nimeni; el e cel stăpînit de toți și de toate. Și în primul rînd e stăpînit de dorința de a stăpîni...” (Joi 24 februar 1938, București)

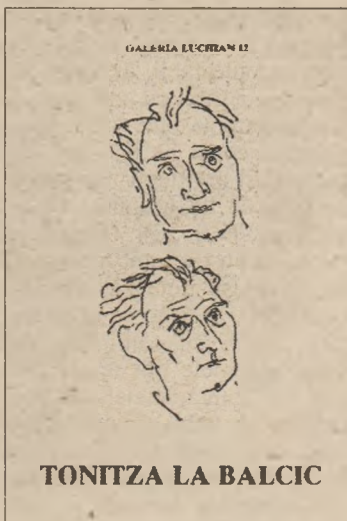
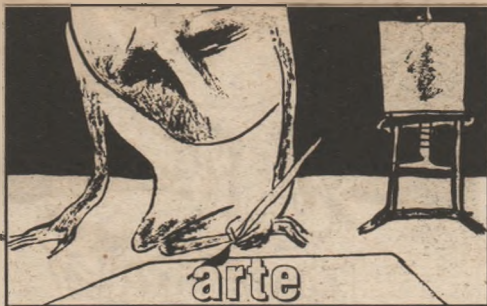
Elena-Margareta în 1914

SE VEDE ușor că această critică se naște totuși din dragoste, nu din ură. Există un paradox al paginilor scrise de Elena-Margareta: ele nu sînt obsedate de persoana lui Nae Ionescu,

prezența mai degrabă întîmplătoare în jurnal, în schimb sînt, incontestabil, ale unei femei care a iubit cu adevărat un singur bărbat, toată viața. Dragostea pentru el țîșnește ici-colo, cînd te aștepti mai puțin. În timp ce lui îi spune, la divorț, că nu-l mai iubește și poate că nu l-a iubit niciodată, în caiet își notează, febrilă, contrariul. În timp ce în societate poartă cu seninătate un chip de femeie liberă, are fliraturi și e flatată de atențiile bărbatilor, în taină țîșnește după viața în doi numai și numai cu el. În timp ce el face parte din alta lume (iar cercurile în care se aflaseră împreună o evită) ea se roagă pentru sănătatea copiilor ei și a lui. Iar la dispariția lui Nae Ionescu, cu tonul necontrolat al celui care se află față-n față cu moartea, Elena-Margareta scrie *pentru el*: “Niciodată n-o să te mai văd? Niciodată, niciodată. Tu să mori și eu să rămîn aici? Nu, Nae, nu. Nu tu ai murit azi, ci eu. Tineretea mea, viața mea toată se stinge azi. Toate iluziile mele și toate visurile mele au murit azi, fiindcă eu nu am trăit decît pentru tine și pentru copilașii noștri (Vineri 15 martie 1940)”.

Nefericirea o urmărește pe Elena-Margareta toată viața. Dar nu povestea în sine a nefericirii ei impresionează (s-ar putea întoarce cuvintele lui Tolstoi și spune că toți oamenii sînt nefericiți în același fel și că fiecare om este fericit în felul lui), ci maștile pe care femeia le poartă ca să-și păcălească semenii în tot timpul luptei cu propriul destin. Caietele de însemnări conțin povestea acestor măști purtate de-a lungul vieții, nu toate atrăgătoare. Dar strigătul de disperare care se aude atunci cînd ultima mască e dată jos este al unei eroine tragice. Rar am citit în jurnalele românești cuvinte de umilință revoltată de o asemenea intensitate: “Doamne, îndură-te! [...] Ce plăcere poți găsi în a chinui un om care nu mai face două parale? N-a mai rămas nimic bun în mine. Sînt adînc obosită, sînt și bătrîna; [...] Îndură-te odată, îndură-te și aruncă-mă în abis ca pe o jucărie stricată, strivește-mă ca pe o gînganie fără importanță, dar strivește-mă complet și prefă-mă din nou în pămînt, ca să se isprăvească odată! [...] Mă pedepsești zilnic, de dimineața pînă seara. De ce, Doamne? Eu nu mai înțeleg nimic. Și atunci de ce continui să mă chinuiesti, dacă tot nu pricep nici cauza, nici rostul acestei pedepse? Sînt tare obosită. Fă să adorm definitiv în noaptea asta. Îndură-te, îndură-te, îndură-te!”. Îndurarea a venit după 33 de ani. ■

TONITZA este unul dintre pictorii români despre care s-a scris cel mai mult, de la nenumarate articole la monografiile de serioasă ținută științifică și până la biografiile aproape romanțate. Scrierile lui Tonitza însuși care se ridică la impresionanta cifră de 754 de articole și îl recomandă drept gazetar profesionist au fost antologate, iar o parte importantă din bogata lui corespondență, riguros adnotată, a fost publicată.

Artist multiplu dotat – pictor, desenator, zugrav de biserici, critic de artă, jurnalist și nu în ultimul rând profesor, bântuit de contradicții și inconsecvențe, Tonitza s-a implicat febril în evenimentele culturale și politice ale timpului său. Pictura sa, mai ales după 1924, entuziasma, provoca superlative, iar colecționarii și-o disputau. Tonitza, o spune Han în amintirile sale, vindea tot.

Dacă rezervele în aprecierea lui, și vom vedea de ce natură au fost ele, n-au lipsit, totuși personalitatea sa a fost întotdeauna înconjurată de un interes special. Despre armoniile sale de culoare s-a putut spune, cam de prin 1924-25 încolo, că sunt „sculpturale”, „nemăiîntâlnite”, pline de „surprize și ispite”, „fragede” sau „arzătoare”. Pictura lui, cum de asemenea s-a spus, era „un fenomen cu totul neobișnuit”, măturarea un „temperament artistic excepțional”, atrăgea prin neliniște, neastâmpăr, neistovită vervă coloristică, efervescentă a imaginației.

Cu toate acestea pictura lui Tonitza nu a încetat să fie o problemă pentru critică. Dacă în opera mai tuturor artiștilor există ezitări, incongruențe, rupturi în unitatea, mai mult ideal postulat, a operei, pictura lui a deconcertat printr-o contradicție mai adâncă care ar putea fi formulată drept aceea dintre adevărul vieții și artificul artei.

Arta lui Tonitza pornește din exigențe etico-sociale, dintr-o participare profundă și patetică

la spectacolul suferințelor umane. Dominantă la începuturile artei sale, această orientare va stăruia latent, chiar și atunci când raporturile sale conflictuale cu societatea se vor estompa și esențele cromatice tari, solare, o picturalitate regăsită în bună parte datorită lui Luchian, vor institui iluzia unui univers senin.

Aproape tot ce desenează sau pictează Tonitza până către 1930 poartă amprenta unui spirit de revoltă, vehement inițial, apoi tot mai stins, mai voalat de efluvii sentimentale și spleen. Mai mult decât alți pictori Tonitza este marcat de dramatica experiență a frontului. Pictează prizonieri, răniți, dezertori, orfani, femei la cimitir, imagini din azile și ospicii, orbi, cerșetori. Tonitza are o acută conștiință a marginalității și, ca și Luchian, se simte, ca artist, parte acestei lumi a exclușilor. Imaginile din lumea circului, dar și cele de copii completează un repertoriu iconografic profund semnificativ. Tonitza se înscrie astfel pe o linie pregnant ilustrată la sfârșit de secol XIX de Van Gogh, solidar cu „dezdăcinații” și „victimele vieții”, pentru care „delegarea problemei vieții” nu era în nici un fel desprinsă de vocația sa artistică. Nu întâmplător atât Tonitza, cât și van Gogh admirau pictori ca Daumier și Millet.

În 1921, Tonitza deschidea o expoziție al cărei catalog are un motto semnificativ luat din Henri Barbusse: „Celui qui veut creuser jusqu' à la vérité doit simplifier”, cuvinte ce rezumă foarte exact crezul său existențial și artistic de tinerete. Tonitza expunea atunci o pictură protestatară care relua în bună măsură tiparele stilistice și tonul acuzator al desenelor pe care le publica dezlănțuit în ziarul timpului. Imaginea, gândită strict în termeni de eficiență a comunicării, trebuia să fie directă, cu impact instantaneu asupra privitorului. Fizionomiile sunt expresionist accentuate prin trăsături minime, incisive. Culoarea se reduce la zemuri spălate de albastru și ocre care lasă să transpară cartonul brut, nepreparat. Cvasimonocromia ca refuz al voluptăților cromatice e programatică. Avem de a face aici tocmai cu simplificările la care Tonitza înțelege să recurgă pentru „a ajunge la adevăr”.

De notat că Daumier, artist cu care Tonitza a fost mereu și întemeiat pus în legătură, recurgea și el la monocromie în uleiurile sale, în intenția similară de a provoca în spectator o reacție morală. Oricât ar părea de curios admiratorilor de astăzi ai lui Tonitza, ceea ce i s-a contestat cu ocazia acestei expoziții a fost tocmai calitatea de pictor. Referințele critice puse în joc pentru înțelegerea lui erau – pe lângă Daumier – Puvis de Chavannes,

Forain, Steinlen. Ultimul atinse o notorietate care se întindea de la Barcelona, unde îl entuziasma pe tânărul Picasso, până la Viena. Am putea adăuga, până la București. Monocromia picturii picassiene din fazele roz și bleu contestă senzorialitatea culorii și a fost pe bună dreptate interpretată ca o reacție mai mult ideologică decât estetică față de impresionism. E și cazul lui Tonitza, dar desigur analogiile se opresc aici. Ceea ce este însă incontestabil e că artistul român prin prima parte a activității sale participă la o ambianță culturală în care ecourile sensibilității simboliste erau încă puternice.

După 1920 pictura lui Tonitza își pierde treptat tăișul protestatar, descoperind în

Mangalia unde timp de mulți ani și-a petrecut verile, dar uneori și iernile pentru a scăpa de năvala vilegiaturistilor, îi erau realități profund familiare, pe care încearcă continuu să le interiorizeze. În tablourile cu turci și tătari, poate mai numeroase decât în opera oricărui alt pictor, dincolo de exotismul fizionomic – ochi bridăți, sprâncene arcuite, pomeți bine marcați – exotism căutat și accentuat cu bună știință, Tonitza descifrează întotdeauna un substrat de melancolie cu care simpatizează și se identifică. Ca și pentru alți pictori, Balcicul și exotismul balcanic au însemnat pentru Tonitza o regăsire a propriilor obsesii, remodelate într-o nouă dimensiune.

cazul tuturor acestor comunități, mai mult sau mai puțin organizate, de artiști care părăsesc, e drept nu pentru totdeauna ca celebrul lor predecesor, orașul și tumultul lui. Exodul spre natură se întemeia însă în egală măsură și pe convingeri cezaniene care la începutul secolului se bucurau de o audiență extraordinară. Cezanne e cel care îi convinsese pe pictori că educația ochiului se face în contact cu natura și că arta rezidă în dezvoltarea logică a ceea ce vezi și simți studiind-o.

Primele tablouri din arta românească pictate la Balcic datează din jur de 1913-1914 când orașelul, cândva sortit unei promițătoare dezvoltări economice nu mai era decât un mic port cu depozite de grâne părăsite, dar

plastică

Avanpremieră

Tonitza și întâmplările artei românești

schimb fastul, prospețimea, rafinamentele culorii, infinitele ei posibilități. Cunoaște acum succesul răsunător de critică și de public. Umanitarismul explicit se estompează, se sublimază în vibrație sentimentală, discretă, dar stăruitoare. Apar motivele de succes – capetele de copii cu „privirile dureroase, pupilele dilatate, de iscoadă, întoarse înăuntru de spaimă” cum le descria Aurel Broșteanu.

De la Balcic îi scrie cunoscutului colecționar Virgil Cioflec: „Vreau să pictez ochii triști ai copiilor de turci din Dobrogea.” Portretele, pictate sau desenate aici, nu sunt niciodată anonime. Modelele lui se numesc Ali Mehmet, Selim, Osman, Abibe, Cadie, Fatma etc. Natura și mediul uman de la Balcic sau

În capitolul pe care-l consacra artei românești în istoria sa din 1928 asupra picturii europene, Henri Focillon, cel mai influent istoric de artă francez din perioada interbelică, vorbea și despre „colonia independentă” de artiști care s-a stabilit la Balcic, pe malurile Mării Negre, unde, spune el, „se pictează mai bine decât la Neu-Dachau sau la Worpswede”. Balcicul era inclus într-o suită de locuri devenite celebre și în care se consuma un fenomen tipic al modernității: fuga în natură, evadarea, ca reacție față de un învățământ artistic osificat și ca încercare de recuperare a unei sensibilități și prospețimi aurorale. Apetitul pentru original, primitiv, arhaic a cărui figură emblematică devenise Gauguin, re trăiește în

care-și păstrase intactă atmosfera orientală, exotica și totuși familiară pentru ochiul pictorului român scolar la München sau Paris și hrănit cu un alt fel de exotism – cel breton de pildă. Jean Al. Steriadi, Ion Theodorescu-Sion, Iosif Iser, Camil Ressu, Nicolae Dărăscu, Al. Satmari, Dimitrie Ghiță, Cecilia Cuțescu-Storck, care pot fi socotiți „membri fondatori” ai exodului pictorilor spre Balcic, apoi Rodica Maniu, Nicolae Petrașcu, Vasile Popescu, Iorgulescu-Yor, Tonitza, Ștefan Dimițescu sunt numai câteva din numele importante ale artei românești legate de Balcic.

Peisajul fizic și uman al Dobrogei era spectaculos în toate privințele. Lumina strălucitoare îl facea comparabil cu zonele

meridionale care după părerea lui van Gogh constrâng în mod salutar paleta pictorului, obligându-l să izgonească griurile și să exalte culorile. În natura mai degrabă aspră și săracă decât luxuriantă, redusă la confruntarea între cer, apă și pământ, artiștii intuiau un sens al originarului. Nu întâmplător Tonitza își intitula una din imaginile sale dobrogene - o fâșie de apă între stânci cretoase - Calm etern. La Balcic timpul era suspendat. Turcii și tătarii în pitoreștile lor costume își continuau existența anistorică. Plutea în aer, cu vorba lui Busuioceanu "frisonul grav al fatalităților umane". Gustul romantic pentru Orient trăiește în pictura Balcicului un ultim și tardiv avatar. Dar mai

contribuit la succesul monden al micii localități de pe malul Mării Negre și Regina Maria care-și construise aici una din "casele ei de vis". Devenise o modă să pictezi la Balcic, Mangalia, Cavarna, Capul Caliacra, Tulcea etc. Eugen Ionescu, care s-a exersat în critica de artă înainte de a deveni celebru dramaturg francez, a inventat cuvântul "balcism" când în 1937, adică la mai mult de două decenii de la descoperirea Balcicului, scria: "Balcicul a devenit nici mai mult nici mai puțin decât un soi de anecdotă, repetată până la saturație de toți pictorii noștri - anecdotă cu turci, cu case turcești, cu corăbioare și "atmosferă orientală", "a monopolizat în mod ciudat

există o explicație pentru voga Balcicului. Noutatea temelor lui - minarete, moschei, cimitire cu pietre funerare ca niște menhiri, misterioasele siluete feminine drapate în feregea neagră și cu fața acoperită - oferea o alternativă și o posibilitate de reacție împotriva epigonilor lui Nicolae Grigorescu care banalizaseră până la sațietate țărâncuțele și carele cu boi. Să ne amintim că Tudor Vianu și George Călinescu vedeau în balcanismul poetului Ion Barbu, al cărui volum apărea în 1927, adică în plină epocă de glorie a școlii de pictură de la Balcic, o replică la tradiționalismul epigonic.

Așa cum s-a întâmplat și în alte cazuri, Balcicul nu a putut evita să devină o atracție pentru turismul artistic. Nu puțin a

tot picturalul, anecdotizând, cu subiectul și linia și culoarea."

O cercetare atentă a picturii inspirate de Balcic, dincolo de inevitabilul moment al decadentei, te obligă însă, și acesta e sensul interesului actual pentru artiștii Balcicului, să traversezi mai toate dilemele și aspirațiile artei românești dintr-un interval de timp cuprins între 1910 și 1940. Pentru că, așa cum a spus-o tot Busuioceanu, Balcicul "se confundă cu pictura românească".

Ioana Vlasiu

Textul face parte din catalogul expoziției *Tonitza la Balcic*, expoziție ce se va deschide în curând la Galeria *Luchian 12*.

d a n s

Maria Taglioni a secolului XXI

ARTA dansului se consumă ca o flacără pe scenă și orice înregistrare a ei, oricât de fidelă, este lipsită de acea infinitezimală pâlpare, pe care nu o poți surprinde decât acolo, în acel spațiu sacru, consacrat Artei. Numai acolo, în sala de spectacol se poate petrece cu adevărat, deplin, fericita întâlnire cu un mare artist dansator, un dar pe care îl primim doar de câteva ori în viață. Când suntem conștienți de darul ce ni se face, întreaga noastră ființă palpită și am dori ca acel moment efemer să se prelungească cât mai mult cu putință.

Un astfel de moment privilegiat ne-a fost oferit de Alina Cojocaru, prim solistă la *Royal Ballet Covent Garden*, din Londra, care a interpretat de curând, pe scena *Operei Naționale din București*, rolul titular din baletul *Giselle*, de Adolphe Adam, într-o coregrafie consacrată, de la mijlocul secolului XIX, jucată de toate companiile mari din lume și pusă în pagină, pe scena bucureșteană, de coregraful Vasile Marcu, în 1963.

În condițiile actuale, când informația a devenit un bun accesibil oricui se interesează de un domeniu anume, faima Alinei Cojocaru ajunsese până la noi, prin mass-media. Aflasem că sălile de la *Covent Garden* sunt neîncăpătoare, de câte ori Alina Cojocaru apare pe afiș, dar numai acum am înțeles în ce anume constă, de fapt, arta ei, de o sensibilitate și un inefabil greu de descris.

Baletul *Giselle* - inspirat din povestirile germane ale lui Heinrich Heine, care l-au entuziasmat pe Théophile Gautier, unul dintre autorii libretului - poartă desigur amprenta epocii în care a fost creat și, dacă actual al doilea poate fi socotit o capodoperă a epocii romantice, primul act are un aer de ușoară desuetudine, datorită abundenței de pantonimă. Această ușoară jenă a spectatorului contemporan a dispărut odată cu intrarea în scenă a Alinei Cojocaru,

care n-a fermecat prin firescul absolut al celui mai mic gest, din care dispăruse orice amprentă de artificial, de „făcut”, de „căutat” și prin faptul că nu ieșea nici o clipă din pielea personajului, cum se spune, nici atunci când alții dansau în scenă, iar ea, marginal, avea candidă și discrete uimiri pentru tot ce se petrecea în jur. Firescul gestului ei reîncărca cu sens cea mai banală pantonimă. Cu aceeași naturalețe, fără nici cea mai mică îngroșare, a interpretat și scena nebuliei de la finalul primului act, pentru ca în cel de al doilea act, să întruchieze deplin, acea ființă supranaturală, eterică, a rusaliilor sau sânzienelor, cum sunt numite la noi, ielele. De fapt, Alina Cojocaru ne-a dat șansa de a o vedea aieva chiar pe Giselle.

Dar ce se află dincolo de imaginea scenică, în laboratorul de studii și de creație? Se află niște calități fizice și psihice de excepție ale acestei balerine născute la București și apoi o școală severă și solidă, făcută la Kiev, datorită căreia a luat premiul I la *Concursul Internațional de Balet de la Lausanne*, Elveția, și astfel a câpătat o bursă la *Royal Ballet School*, din Londra, unde mișcarea ei a dobândit acea finețe de filigran, proprie numai acestei școli, care nu neglijează nici un detaliu. Tehnica impecabilă a Alinei Cojocaru nu se vede. Ea este undeva, bine așezată, în fiecare mușchi, încheietură sau tendon, iar ceea ce devine viziune scenică pare o joacă, un zbor, o succesiune de mișcări mărunte și rapide urmate de o amplă suspensie într-un arabesc, sau o plutare a mai multor arabescuri, care parcă nu ating pământul.

Repertoriul prim solistei londoneze însumează deja majoritatea baletelor clasice, dar și coregrafiile neoclasiche și moderne, de la sir Frederic Ashton până la William Forsythe. Și ea are numai douăzeci de ani.

Dansul Alinei Cojocaru mi-a amintit de toate acele însușiri pe care istoricii dansului le atribuie Mariei Taglioni, prima vedetă, în sensul de astăzi al cuvântului,

a baletului, a baletului european, din secolul XIX, socotită a fi fost modelul unei balerine de o „perfectă spiritualitate și poetică transfigurare” (*The Concise Oxford Dictionary of Ballet*, 1982), care „părea că se înalță și apoi planează” (Agnes de Milles, *L'âme de la Danse*, 1964, p. 104). Dacă evoluția Alinei Cojocaru va fi una firească, conformă cu toate darurile pe care le are, istoricii de balet ai acestui secol, al XXI-lea, în care abia am intrat, o vor putea cita ca pe o nouă Maria Taglioni, și oricum ca pe o mare personalitate a epocii sale.

Alina Cojocaru a primit din partea Președintelui țării sale de origine, domnul Ion Iliescu, *Ordinul Național pentru Merit, în grad de Cavaler*. Dacă în Anglia titlul de *Sir* a fost primit și de un coregraf, în România este pentru prima oară că se acordă unui dansator o distincție de acest grad. Bine ar fi dacă faptul ar atrage după sine o mai mare atenție acordată acestei arte, rămasă, în continuare, la noi o cenușăreasă a artelor, cel mai apropiat exemplu fiind premiile naționale acordate tuturor categoriilor de artiști, mai puțin celor din domeniul artei coregrafice. Și ar mai fi de atras atenția consilierilor prezidențiali, pentru probleme de cultură, că este necesar să furnizeze date corecte Președintelui țării, pentru a nu-l pune în situația de a felicita și pe coregraful spectacolului, răposat cu șaptesprezece ani în urmă.

Baletul Operei Naționale din București a meritat oricum felicitările primite, ca și partenerul Alinei Cojocaru, balerinul de origine rusă Anton Bogov, astăzi prim solist al *Teatrului Național Sloven*, dansator sensibil, cu o linie elegantă și o tehnică remarcabilă, în turăție, dar mai ales în săritură, răsplătit și de public cu aplauze susținute.

Întâlnirea cu un mare artist, cum este Alina Cojocaru, constituie o compensație pentru oricât de multe frustrări și o bucurie întreagă, deplină, care nu poate fi întunecată de umbra nici unui nor.

Liana Tugearu

*Subiectul piesei
(povestit de însuși
autorul)*

Să zicem că diavolul în persoană se hotărăște să viziteze România. Și vine sub înfățișarea unui jurnalist elvețian de origine română, desigur – din moment ce vorbește inepicabil românește. E însoțit de doi drăcușori, la fel de elvețieni și la fel de români împreună cu care urmează să facă un film despre România de azi. Nu-i trebuie mult timp să descopere că aici se simte ca acasă. Asta îi dă frisoane. Misiunea lui e deja îndeplinită, n-are pe cine să mai prăbușească, n-are ce să surpe. Și atunci, pentru că se teme să lenevească, începe să țină lecții de morală. Vlad Zografi despre Viitorul e maculatură.

ELUL în care scrie acest dramaturg, în care alătură cuvintele și prinde ideile în verb, în forme și formule memorabile, felul în care apare plutind în această lume, posedind-o de fapt pînă aproape de intimitatea fibrelor ei, aspectul inocent al unei replici care conține observații și sentințe usturătoare, virtejul perspectivelor, firesc, care te duce pe sus ca într-o nebunie oferindu-ți șansa distanțării ca să pricepi că ciudătenia se găsește în noi, în sistem, în fiecare clipă petrecută aici, toate acestea și încă multe altele l-au scos de la început pe Vlad Zografi din contextul obișnuit al exprimărilor dramaturgice. Din punctul meu de vedere, capodopera de pînă acum rămîne *Petru sau petele din soare*, o parabolă a societății cinice de peste tot și dintotdeauna, o analiză a unui tip de eșec care poate determina declinul societății: falsă ierarhie a valorilor. Tot o parabolă se prezintă a fi și *Viitorul e maculatură*, o piesă marcată de actualitatea imediată pe care nu știu dacă o depășește, o piesă ce dă titlul unui volum apărut în 1999 la Editura Humanitas. O parabolă a unei lumi prăbușite, în care esențele și omul esențial agonizează iar vitale rămîn minciuna, falsitatea, ipocrizia, prefăcătoria, mizeria, un joc pervers al aparențelor. Adică tot ce vedem și ni se întâmplă zilnic. Cine nu rezistă nu are decît o cale: bala-mucul. Fără să mai aibă timp să

Teatrul Mic - Viitorul e maculatură de Vlad Zografi. Regia: Nona Ciobanu. Scenografia: Ana Olteanu. Din distribuție: Gheorghe Visu, Mitică Popescu, Lelia Ciobanu, Claudiu Istodor ș.a. Premiera a avut loc sîmbătă 6 aprilie.

cronica dramatică

de Marina Constantinescu

Dracul vorbește românește

Foto Radu Alecsa

Imagini din spectacol

se întrebe unde se găsește granița între normalitate și anormalitate și cine anume îi împarte pe oameni în zdraveni și nebuni, cine numește și stabilește valoarea. Asta s-a întâmplat și cu Alexandru David, informatician la o fundație de binefacere. Dracul travestit într-un redactor la un canal de televiziune din Geneva îl ispitește să coboare din zona virtuală în cea mai picantă realitate, aceea în care trăia dar pe care o ignora, sustrăgîndu-se în ariditatea și abstracțiunea statisticilor. Oricum, s-a

dovedit, mai puțin nocive și viciate decît semenii.

Piesa este, cred, complicată, dezvoltată pe multe planuri în care glisează acțiunea, fragmentată, ciudată la nivelul substanței frazei, al conținutului, al vivacității ideilor, care se îneca uneori în prea mult balast. S-ar putea ca textul să fie mai bun decît îmi dau eu seama în acest moment, în acest timp. Observațiile ce urmează de aici încolo se subsumează paradoxurilor, coincidențelor, ciudăteniilor ce au precedat reprezentăția

de la Teatrul Mic, au însoțit-o și au prelungit-o, creîndu-mi o stare specială. Aș spune că regizoarea Nona Ciobanu (la a doua întîlnire cu scriitura lui Zografi) ar fi trebuit să reducă mai substanțial din piesă în folosul spectacolului, al tensiunii unor relații și a unor momente, să alcătuiască un final clar și să nu lase suita de finaluri din text (puse acolo pentru a opta pentru unul din ele, pentru o cale din cele cîteva trasate de dramaturg), să scoată din burțile care deformează spectacolul. E greu să rezisti greutateii cuvintelor lui Zografi. În același timp sînt părți parazitare care riscă să dilueze consistența pastei. Eu nu știu să spun dacă este un spectacol bun sau nu. Și dacă asta m-a interesat cel mai tare. Pe mine m-a prins, pe alocuri, această provocare țacănită a lui Zografi citit de Nona Ciobanu, care încearcă să țină pasul și ritmul cu vultele autorului. Ficțiunea și realitatea s-au confundat definitiv în mintea mea, pierzîndu-și identitatea. Cu cîteva ore înaintea începerii spectacolului de la Teatrul Mic se încheiaseră cele 24 h petre-

cute de TV5 la București. Reporterii, prezentatorii, cameramanii, inginerii de sunet au încercat într-un interval incredibil de scurt să prindă pe peliculă conturul chipului României, de la aurolici și cerșetori pînă la elementele de tradiție și spiritualitate. Unii s-au arătat indignați de anumite imagini, refuzînd să privească crudul și complexul adevăr în față. Zografi ne arată cam aceeași oglindă și cam aceleași linii - groase, delicate, subțiri, proeminente, tragice, comice - formează portretul. Un lucru absolut meritoriu este jocul autentic, aș spune, al fiecărui actor din distribuția Nonei Ciobanu, aleasă cu inspirațiune. Este și punctul forte al spectacolului pentru că se joacă cu chef. Incupluri, în grupuri, soliști, actorii acestei trupe trec cu bine confruntarea cu un text, repet, deloc simplu. Inocența, aroganța, șmecheria, prețiozitatea discursului și a atitudinii, derizoriul continuu în care se trăiește, goliciunea din minte, din jurul nostru s-au desprins, s-au decupat din realitate și au pășit, împreună cu personajele lui Zografi, pe scena Teatrului Mic într-o manieră post-modernă. Spațiile și modificările acestora sînt construite, grafic, pe calculator și proiectate pe un ecran uriaș astfel încît decorul propriu-zis, tradițional, rămîne reprezentat prin cîteva elemente de recuzită. Introducerea acestor proiecții, altădată realizate pe monitoare, creează un ritm alert al limbajului și reprezintă o soluție reală pentru vizualizarea tipologiei oamenilor statistici, în varianta masculină și feminină, interpretați cu umor, cinism, ironie și auto-ironie, într-un contur al aurei virtuale, de Florin Călinescu. Gheorghe Visu, Mitică Popescu, Lelia Ciobanu, Ovidiu Niculescu, Claudiu Istodor, Radu Zetu, Bogdan Talașman, Mihai Dinvalte, Mihaela Rădescu, Vitalie Bantaș, Ion Lupu, intervențiile muzicale originale și pertinente ale Adei Milea au trecut rampa, dincolo de lipsa unei structuri mai organizate, unei organicități depistabile. Publicul unei săli obișnuite, și nu una de premieră, a avut reacții prompte pe tot parcursul reprezentației, îndelung aplaudată. Viitorul nu mai e în ouă, zace de-a dreptul în maculatură. O Dacie ponosită, decorată pe ici, pe colo cu steagul tricolor, emanînd toxine cît pentru un cincinal, aiurită și grăbită, a trecut prin fața teatrului mai să calce spectatorii pe bombeu, păsîndu-i prea puțin că mai exista și altcineva pe pămînt decît ea și pasagerii ei. Să fi făcut parte din spectacol sau piesa lui Zografi din frusta realitate? ■

t e a t r u

Un japonez la București

ARTEA pictorului Toi Shozu, născut în 1923, înrolat în armata în 1943, trimis în China în martie 1945, ajuns prizonier, după ce Japonia a pierdut războiul, l-a inspirat pe dramaturgul Den Fujita, o adevărată conștiință a societății japoneze actuale, să scrie piesa *Ghidul războiului*. Marcând aniversarea a 100 de ani de relații româno-japoneze, *Compania 1980* din Tokio a întreprins, cu sprijinul Guvernului Japoniei un turneu în țara noastră, oferind două reprezentații cu *Ghidul războiului* în sala *Atelier* a Teatrului Național din București, în zilele de 27 și 28 aprilie 2002. În prezența ambasadorului Japoniei la București, Excelența Sa domnul Hidekata Mitsuhashi, care a salutat prezența trupei japoneze în țara noastră la începutul reprezentației din 27 aprilie, publicul român a asistat la o surprinzătoare poveste a Japoniei de ieri și de azi.

Tani Masami, un absolvent de medicină veterinară este recrutat de armata japoneză în 1934 și trimis să lupte undeva în nordul Chinei. Având formație de veterinar, devine medic asistent militar (căci, afirmă autorul "singura diferență dintre animal și om este creierul") și este transferat în sudul orașului Beijing, unde lucrează sub comanda colonelului chirurg militar Kamata Hiroyoshi. "Pacienții" spitalului erau prizonieri chinezi și rebeli japonezi. "Doctorii" supuneau acești "pacienți" la disecții pe viu pentru cercetări medicale. Ca asistent al lui Kamata, Tani era responsabil cu înregistrarea informațiilor. În 1945, Tani devine prizonier al sovieticilor, iar după ce China devine Republică Populară, în 1949, este acuzat de maltratarea prizonierilor și condamnat la 17 ani de închisoare. Kamata Hiroshi, însă revine acasă după război și, ascunzându-și trecutul, devine un reputat profesor la o Facultate de Medicină. Scrie lucrări strălucite în domeniul infecției bacteriologice, pe baza experimentelor făcute pe prizonieri în timpul războiului, căci "întreaga știință actuală se bazează pe aceste experimente" spune dramaturgul Den Fujita.

Piesa debutează cu întâlnirea dintre cei doi bătrâni, o reintâlnire dureroasă pentru Kamata, deoarece Tani redevine amintirile grozesti ale zilelor petrecute în China. Acțiunea se petrece în anul 2000, cei doi au peste 80 de ani. Japonia trece printr-o profundă criză economică. Fiul fostului colonel Kamata Hiroshi și nepotul sunt șomeri, companiile la care lucrau dând faliment. Nepoata este gravidă și nu e hotărâtă să țină copilul. În timp ce familia intră în haos, Tani Masami îl readuce înapoi în timp pe Kamata, pentru a-l confrunta cu ororile războiului, iar confuzia creată în familia lui Kamata la aflarea adevărului, stârnește furtuna. Acest adevăr cumplit, ascuns atâta vreme, iscă în sânul familiei un alt fel de război, fiindcă familia, consideră autorul, este o versiune în miniatură a unei națiuni.

AM SOLICITAT, la sfârșitul reprezentației, un interviu dramaturgului Den Fujita și am avut surpriza să descopăr o altă față a Japoniei.

Luminița Voinea-Răuț: De unde a apărut ideea de a scrie o piesă inspirată de cartea lui Shozo Toi?

Den Fujita: Când eram copil am trăit experiența războiului pe propria-mi piele; eu sunt născut în Manciuria și am copilărit în zgomotul cizmelor și al gloanțelor. Aceste amintiri sunt încă foarte vii. Războiul nu s-a terminat cu acel război, societatea actuală trăiește acum un altfel de război, în sensul de competiție socială. Familia însăși trăiește un război continuu, fiind confruntată zilnic cu multe drame. Războiul nu se limitează doar la puști și gloanțe, noul armament folosit în actualul război – psihologic – este competiția, pașii pe care fiecare vrea să-i facă înaintea celuilalt, cât mai repede și fără a mai privi în urmă.

L.V.R.: În piesa dumneavoastră se pune clar problema atitudinii în fața existenței. Nepoata este singura care pare să-și asume, cu curaj, existența.

D.F.: Cu cât omul înaintea în vârstă, cu atât este mai confruntat cu amintiri mai îndepărtate și acest curaj vine cu vârsta și cu liniștea sufletească pe care o ai mai târziu în viață, când ești într-un fel detașat de problemele de zi cu zi, familie, serviciu. În Japonia există un fel de ceremo-

nie religioasă, *zanghie*, te duci la templul budist și meditezi îndelung asupra problemelor pe care le ai în viață. Nepoata decide să păstreze copilul, care devine astfel simbolul nașterii unei noi generații în Japonia. Nu se știe ce fel de viitor va avea acest copil, unul frumos sau unul cumplit, fiindcă ororile trecutului se pot oricând repeta. Am vrut să-l fac pe spectator să reflecteze la această posibilitate, copilul va putea alege orice cale, nu neapărat cea mai fericită...

L.V.R.: Am citit de curând cartea prozatorului german Bernhard Schlink, *Cititorul*. Se vorbește acolo despre o problemă mereu actuală, vina părinților, a bunicilor care au pactizat sau au acceptat pasivi nazismul, o vină pe care generațiile actuale o mai resimt. Păstrând proporțiile, ce spun generațiile tinere din Japonia despre ororile făcute în timpul războiului de japonezi?

D.F.: În Germania de obicei părinții și bunicii vorbesc despre război și le spun copiilor adevărul; ce s-a întâmplat e un subiect liber, deschis. Însă în Japonia subiectul războiului, al atrocităților din trecut, e un subiect tabu. Nu se vorbește absolut deloc despre asta.

L.V.R.: Și atunci, piesa aceasta?

D.F.: Cu mine s-a întâmplat altceva. Eu am trăit în anii războiului și am simțit datoria să spun ceea ce s-a întâmplat, iar ca dramaturg m-am tot gândit cum să abordez acest subiect sensibil întregii Japonii, cum să povestesc toate astea tinerei generații care habar nu are despre ororile războiului? Reacția publicului în Japonia a fost de șoc total.

L.V.R.: În manualele de istorie nu scrie nimic? La școală nu se învață adevărata istorie a Japoniei?

D.F.: Nu, în manualele de istorie nu scrie nimic. Foarte multă lume nu știe nimic. Japonia a cunoscut o perioadă de înflorire fantastică. Acum nu se mai poate vorbi de înflorire economică, situația actuală fiind foarte grea. Multe companii au dat faliment, ceea ce e o rușine în societatea japoneză. Numai anul trecut s-au sinucis 30.000 oameni din cauza falimentării companiilor și în ziare a apărut doar o știre foarte mică, nici nu s-a comentat acest subiect. Și totuși s-au sinucis 30.000 de oameni!

L.V.R.: Deci e o politică de a menține oamenii în ignoranță?

D.F.: După război au fost multe victime și Japonia a trebuit să iasă din mizeria războiului și din sărăcie. Pentru bunăstarea Japoniei trebuiau folosiți mulți oameni. Acești oameni care au făcut atrocități în război au ajuns să ocupe posturi impor-

tante, în universități, în medicină, în politică. Japonia s-a sprijinit pe acești oameni. Ei au pus bazele Japoniei actuale.

L.V.R.: Vă felicit pentru scrierea acestei piese și consider că mesajul ei trebuie să ajungă în cât mai multe țări. Proiecte noi?

D.F.: Scriu acum o piesă despre acei oameni care n-au putut ține pasul cu dezvoltarea economică a Japoniei. Ei reprezintă marea majoritate a japonezilor. Există în Japonia doar câteva companii care sunt într-adevăr foarte bogate și puternice, dar majoritatea japonezilor n-a putut atinge prosperitatea pe care a atins-o țara. De aceea vreau să scriu despre acești oameni, care au fost lăsați în urmă, care își pun zilnic întrebarea: ce este prosperitatea? Fiindcă pentru acești oameni, prosperitatea nu a venit niciodată. Mi se pare interesant punctul lor de vedere și cum văd ei Japonia, o țară care a ajuns atât de departe, în vreme ce ei, locuitorii ei, au bătut pasul pe loc. Mulți japonezi nici nu realizează asta. Japonezul de rând e un om bun, care are multă încredere și din cauza asta, Statul profită. Statul le percepe multe taxe și oamenii sunt înșelați în așteptările lor. Există în mulți japonezi o tensiune interioară, o tensiune mocnită aș putea spune, și dacă japonezul se revoltă, poate oricând izbucni un nou război.

L.V.R.: Nu credeți că această tensiune este întreținută și fiindcă nu li se spune lucrurilor pe nume?

D.F.: Tocmai de aceea scriu. Răul trebuie exorcizat. Nu se vorbește despre războiul din trecut, nu se vorbește despre criza economică actuală și ce e mai dramatic, pe tineri nu-i interesează deloc politica, tot ce îi interesează este doar persoana lor, nimic din ceea ce se petrece în societate. Acest dezinteres îl găsesc periculos și lor mă adresez când scriu.

L.V.R.: N-aș vrea să încheie fără a sublinia un paradox: o piesă în care sunt abordate subiecte tabu, pe care autoritățile de la Tokio le trec sub tăcere a primit bani tocmai de la Guvernul Japoniei ca să efectueze un turneu prin Europa pentru a înfățișa lumii o altă față a Japoniei...

D.F.: Da, este chiar un paradox, dar asta înseamnă că în Japonia democrația mai funcționează încă. A fost un concurs pentru obținerea acestor fonduri din partea Guvernului Japoniei și dintre toate piesele prezentate, și s-au prezentat multe, tocmai această piesă, cu un subiect atât de delicat, a câștigat concursul. Autoritățile n-au avut încotro, au dat banii, și iată-ne aici.

Luminița Voinea-Răuț

România literară 25

Despre o istorie adevărată sau inventată

DESI inițialele J.R.R. rezonează în mintea cititorului cu abrevierile J.R. sau J.F.K., ele nu au de-a face nici cu odiseea petroliferă a familiei Ewing, nici cu destinul politic al fostului președinte Kennedy. Născut, din părinți englezi, la 3 ianuarie 1892 în Bloemfontein, Africa de Sud, J(ohn) R(onald) R(euel) Tolkien nu avea să joace vreun rol în Dallas -ul de simbătă seara al lui Jock Ewing și Digger Barnes și nici în cel real (dar, la rindul lui, televizat) al lui John Fitzgerald Kennedy. Cu toate acestea, faima lui Tolkien nu este departe de cea a serialului regizat de Leonard Katzman în anii '70, iar posteritatea operei sale literare e cel puțin la fel de complicată ca aceea politică a președintelui american asasinat în 1963.

Astăzi, J.R.R. Tolkien este considerat, nici mai mult, nici mai puțin, decît unul din cei mai importanți autori de universuri imaginare din istoria prozei universale, în timp ce *The Lord of the Rings* apare frecvent în topurile literare drept "cartea secolului 20". La granița dintre basm, epopee și ficțiune S.F., romanele lui Tolkien au generat apariția de cenacluri, grupuri de discuție și fan-club-uri în Europa și Statele Unite, susținătorii lumilor paralele inventate de autor apărându-i cu înverșunare pe Gandalf, Frodo sau Bilbo Baggins (pentru a numi doar cițiva din protagoniști) în paginile unor reviste sau ale site-urilor de Internet dedicate acestora. Adaptările cinematografice ale romanelor *The Hobbit* (sursă de inspirație pentru un desen animat) și *The Lord of the Rings* (transpus în 2001 de regizorul Peter Jackson într-un film cu 13 nominalizări la Oscar, dintre care 4 premiate) sporesc celebritatea lui Tolkien, mutînd centrul de interes dinspre literatura cultă spre cea populară a operei sale. Nu în ultimul rînd, cititorii se inghesuie să obțină hărți cît mai precise ale tînuturilor imaginare de autor, în speranța unei întîlniri neașteptate cu magicianul Gandalf și toiagul său fermecat sau cu *hobbitul* Frodo și Inelul Puterii Întunericului. Atunci cînd acest lucru nu e posibil, publicul apelează la machete (sau la ecranul computerului, după preferință), jucînd *Dungeons & Dragons*, *Warhammer* sau *Warmaster*, jocuri de roluri și enigme sau de strategie inspirate de cărțile lui Tolkien.

Spre deosebire de biografia lui Gandalf, care, ca a oricărui magician ce se respectă, se pierde în negura vremurilor, cea a lui Tolkien e mult mai exactă și mai accesibilă. Adevărata poveste a vieții lui J.R.R. începe în

Anglia, unde mama sa, Mabel Tolkien, îl aduce din Africa de Sud la vîrsta de trei ani. După unii exegeți, pasiunea sa pentru *hobbiți* și alte ființe de basm inventate ar data din vremea copilăriei și a școlii la Birmingham; după alții, ea s-ar cristaliza în jurul lui 1917, cînd Tolkien și-ar începe marele ciclu de legende și mituri ale lui Middle-earth (tînutul imaginar al aventurilor sale), desenînd o serie de hărți cu așezările, drumurile, munții, pădurile și apele cuprinse în universul său paralel. "Dacă vrei să dezvolti o poveste complicată," spune chiar autorul, "trebuie să lucrezi pornind de la o hartă; altfel, nu vei mai face niciodată harta la sfîrșit." În fine, istoria orală a *hobbiților* s-ar putea raporta și la anul 1933, cînd, pentru amuzamentul fiicei sale Priscilla, în vîrstă de patru ani, J.R.R. s-ar apuca să-i povestească acesteia isprăvile lui Bilbo Baggins.

"Harta" vieții lui J.R.R. Tolkien e la fel de diversă ca și cea urmată de personajul său principal, Frodo, în romanul *The Lord of the Rings*. După ce trece pe la Oxford, unde e trimis cu o bursă, își incheie studiile la Exeter, în 1915. Un an mai tîrziu, se căsătorește cu Edith Bratt, care va deveni mama devotată a celor patru copii ai săi: John (născut în 1917), Michael (1920), Christopher (1924, viitorul legatar testamentar al operei tatălui) și Priscilla (1929). Căsătoria lor se întinde pe 55 de ani, fiind întreruptă doar de moartea lui Edith, în 1971, care îl va afecta pe J.R.R. Tolkien pînă la sfîrșitul vieții.

Primul Război Mondial îi amină o vreme planurile legate de viața academică pe care și-ar fi dorit-o la Oxford: înrolat în regimentul de pușcași Lancashire, Tolkien ajunge pe frontul francez, unde participă la bătălia de la Somme. De acolo, traumatizat de "șocul obuzelor", e trimis acasă, perioada de însănătoșire îngăduindu-i să se întoarcă la Oxford. Este momentul de început al unei strălucite cariere didactice, Tolkien predînd pe rînd engleza și anglo-saxona la University of Leeds și, din nou, la Oxford University, unde se împrietenește cu C.S. Lewis și Charles Williams, două din cele mai cunoscute figuri literare ale epocii. Întîlnirile celor trei în cadrul grupului de discuții *Inklings* le pun în valoare interesul comun pentru creștinism și proza fantastică, Clive Staples Lewis scriînd romane populare pentru copii (în forma alegoriei creștine axate pe tema călătoriei spațio-temporale), iar Charles Williams fiind, printre altele, autor de *thriller*-uri fantastice (pe tema călătoriei multi-dimensionale mijlocite de magie).

Pasiunea lui Tolkien pentru folclor, mitologie și lingvistică veche, combinată cu un solid simț al moralei creștine (autorul

afirmîndu-și în repetate rînduri credința romano-catolică), se regăsește deopotrivă în viața academică și în prozele ample pe care le scrie în toată perioada activității sale la catedră. De altfel, construite pe tema *căutării misterioase într-o lume paralelă* inventată pînă în cele mai mici detalii (inclusiv cu referințe literare la istorie, religie, calendar, alfabet, genealogie etc.) romanele lui Tolkien imbină stilul exotic al literaturii de aventuri a unui Robert Louis Stevenson cu rigoarea academică a istoriilor inexistente alcătuite de Borges. Prin ideea *universului paralel* al

hobbiților, ele mai pot fi comparate cu *Wonderland*-ul imaginat de Lewis Carroll, iar prin cea a *societăților alternative*, cu *Islandia* inventată de Austin Tappan Wright.

Cu toată acuratețea datelor biografice, în jurul profesorului Tolkien realitatea se imbină adeseori cu povestea. Prozele sale, avînd în centru universul fantastic al lui Middle-earth, încep să fie legate de diverse evenimente ale cotidianului, într-o încercare disperată a publicului de a justifica precizia lumii ficționale altfel decît printr-un imaginar auctorial suspect de exact. Speculațiile critice nu întîrzie nici ele să apară, dînd naștere unei biografii semi-ficțive: romanul *The Hobbit* ar fi fost inspirat de foaia albă de hirtie primită, la capătul unei examinări scrise, de la unul din studenți (și pe care autorul ar fi mîzgălit cuvintele: "In a hole in the ground there lived a hobbit", ulterior apărute în deschiderea primului capitol), iar *The Lord of the Rings* ar fi codificat alegoric, în termeni de *heroic fantasy*, devastările celui de-al Doilea Război Mondial (explicație respinsă în prefața la a doua ediție a romanului chiar de către Tolkien, care nu putea suferi alegoriile: "Alegoria îmi displace, în mod cordial - ce-i drept, în toate manifestările ei și lucrul acesta s-a petrecut încă de cînd am crescut suficient de mult pentru a fi în stare să-i detectez prezența. Prefer de departe istoria, adevărată sau inventată [...]"). Cit despre autor, el ar fi fost hărțuit telefonic de sute de admiratori ai operei sale, pregătiți chiar și la miezul nopții

să-i pună întrebări de genul: "Domnule Tolkien, avea Balrog [monstru al focului din romanul *The Lord of the Rings*, n. I.M.] aripi sau nu?"

La capătul acestor speculații, singurele certitudini care rămîn sînt obținerea unui premiu literar prestigios (*International Fantasy Award*, decernat în 1957 pentru romanul *The Lord of the Rings*) și intrarea în istoriile literare (ca și în marile dicționare, cum ar fi *Larousse*) a unui prozator de geniu, unanim considerat cel mai sofisticat autor de lumi inventate din întreaga proză a secolului 20. In-

cenusă al Stăpînului Întunericului. Astfel, cronicile (și, mai tîrziu, dicționarele și enciclopediile) vorbesc în mod eronat despre o *trilogie*, cînd, de fapt, Tolkien scrie *un singur roman* (alcătuit din șase cărți și un apendice) pe care îl publică în trei volume: *The Lord of the Rings. Part One. The Fellowship of the Ring* (1954, Marea Britanie și SUA), *The Lord of the Rings. Part Two. The Two Towers* (1954, Marea Britanie; 1955, SUA) și *The Lord of the Rings. Part Three. The Return of the King* (1955, Marea Britanie; 1956, SUA).

O POVESTE CU UN TOLKIEN

— Aventurile unui roman —

diferent că este vorba despre legenda *elfilor*, a giuvaericalelor furate și a răutății lui Morgoth, Stăpînul Întunericului din *The Silmarillion* (apariție postumă, în 1977), prima narațiune legată de lumea lui Middle-earth în cronologia imaginată a lui Tolkien, despre isprăvile lui Gandalf și Bilbo Baggins în confruntarea cu vorbărețul dragon Smaug, păstrător al comorii piticilor din *The Hobbit or There and Back Again* (1937) sau despre peripețiile unui *hobbit* curajos (Frodo Baggins) în lupta cu Sauron, ultimul Stăpîn al Întunericului din *The Lord of the Rings* (1954-1955), romanele lui Tolkien se bucură astăzi de o popularitate și o atenție critică demnă de seriozitatea și prestigiul unor *elfi*. Cum aceștia din urmă apar "încă înainte de începuturile Istoriei" și, fiind nemuritori, trăiesc și vor mai trăi multă vreme de acum încolo, e de presupus că longevitatea creatorului lor ficțional va trece dincolo de bariera ei concretă (2 septembrie 1973), mai departe, în povestea eternă și diafană a basmului.

Aventurile unui roman

PERIPETIILE capodoperei ficționale a lui Tolkien, *The Lord of the Rings*, sînt demne de aventurile oricărui dintre eroii imaginați de autor. Încă de la apariție, romanul are parte de probleme de încadrare, editorii, criticii și istoricii literari supunînd-o la probe mai grele decît cele ale "Frăției Inelului" în drumul spre Mordor, tînutul de piatră și

Apoi, autorul și primii săi editori (Allen & Unwin, pentru Marea Britanie și Houghton Mifflin, pentru SUA) nu reușese să se pună de acord asupra conținutului textual, hărțile, alfabetul și limbile inventate de Tolkien și întrebunțate de narator și personaje ridicînd mari probleme de reproducere tipografică. Practic, obstacolul transcrierii tipografice a termenilor imaginați sau bricolați de autor (la rîndul lui, un corector al propriilor variante, în maniera perfecționistă a lui Urmuz sau Camil Petrescu) se dovedește atît de greu de surmontat, încît, nici pînă în prezent, nu există o *ediție completă* a romanului *The Lord of the Rings* (în sens de *fidelitate* deopotrivă față de textul inițial și față de intervențiile ulterioare ale lui Tolkien). Degeaba a promis autorul, în prefața primului volum (1954), un "index de nume și cuvinte stranii" la sfîrșitul cărții, pentru a ușura cititorului accesul la limba *elvish* (folosită în Rivendell, așezarea cu munți și cascade paradisiace a regelui Elrond) sau a-i înlesni orientarea pe hărțile lui Middle-earth (tînutul imaginar străbătut de cei nouă membri ai "Frăției Inelului", în confruntarea cu Puterile Răului); apendicele a fost abandonat (dimensiunile și costurile editării sale fiind considerate prea mari), iar cel de-al treilea volum a apărut decalat (1955) și doar cu un cuvînt de scuze din partea editorului.

Pentru a mări suspansul și dificultatea receptării, pe fondul unor ambiguități ale legii americane de *copyright*, în 1965

Miquel Martí i Pol

MIQUEL MARTÍ I POL este cel mai cunoscut și mai popular dintre poeții în viață ai Cataluniei. S-a născut în anul 1929 într-un mediu modest de muncitori, la Roda de Ter (Osona), unde trăiește, fără întreruperi, până astăzi. S-a format ca autodidact. El aparține generației de literați apărută după cel de-al doilea război mondial în anii dictaturii, generație care marchează un triumf al continuității culturii catalane, în pofida enormelor dificultăți ale acesteia de a supraviețui ca entitate spirituală autonomă. În anul 1970 poetul este lovit de o scleroză multiplă, care-i diminuează treptat capacitățile de mișcare și de vorbire. Începând cu 1975, când boala se stabilizează, el reușește, în limitele celor mai dure privațiuni fizice, să susțină din scaunul cu rotile o activitate creatoare prolifică. În opera sa își face loc acum o atitudine interiorizată de analiză a realităților personale. Se remarcă în scrisul său puterea de a-și domina condiția, de a o accepta. Totodată are loc o nouă deschidere a lumii sale interioare, prin voința de a participa la viața cetății. Mai presus de preocuparea pentru boală și de reflecția obsesivă asupra

morții, artistul își exprimă încrederea în capacitatea de regenerare a ființei umane.

Ca expresie a recunoașterii și a popularității de care se bucură, Parlamentul Cataluniei i-a recomandat candidatura la Premiul Nobel pentru Literatură în anul 2000.

Poemele de față au fost selectate din volumul Martí i Pol, *Antologie Poetică*, în curs de apariție la Biblioteca de Cultură Catalană a Editurii Meronia.

Fugarul

Sunt nou venit în orice loc,
hogeac mi-e scara din antreu
și, cum nu am aripi deloc,
dormind pe jos bolesc mereu.
Fugar, nu știu de unde-aname,
pierdui nord, vînt, busola iarăși,
De cit am stat afar' din lume,
cu mine însumi ca tovarăș.
Nimic nu mi-a rămas, doar
vocea
și un profetic gest fanat,
de far' delegea mea, atrocea,
toți polițiștii au aflat,
pe cînd, pe străzi și pe terase,
de-obscură doamne-s repetate
litanii unor odioase
ce nu le-am fost comis, păcate,
ciinii-mi fac rău, lătrînd în
noapte,
prin beciuri cînd mă cuibăresc.
Atita larmă cin' să rabde;
nici pielea nu mi-o mai feresc
și-s tot rînit de-un vînt de sare.
Și dacă încă mai trăiesc
cuvintele îmi sunt salvare
născînd furtuna fiecare.
Cum teama mea e mult prea
mare,
de teamă strînge-voi farime.
De v-o-ntreba un oarecare
ce drag i-a fost să mă dărîme
de tot la ultima-ncercare,
să-i povestiți cum mă răpise
moartea, de foame și uitare
pe pragul unei uși închise.

Nu suntem niciodată singuri

Nu suntem niciodată singuri.
Există mereu
patruzeci și șase de
supraveghetori
și faimoasele filatoare
de la-nceput de veac.

Teama ne e înfiptă în trup;
zilele fericite sunt atît de rare!

Munca pe frînte pielea ne-o
pătează
cu ulei de mașini,
cu praf de mașini,
cu putoare de mașini.

Ne contamineză epilepsia
dărăcitoarelor
și dinamismul excesiv
al fălțuitorilor elvețieni
și monotonul zgomot al
scărmănațoarei.

Nu suntem niciodată singuri.
Există mereu
cam douăzeci și trei de mii de
dinți
cu sechela lor teribilă;
și-atît de rigidele orare
și-atît de tiranicele suplimentări.

Nu suntem niciodată singuri.
Există mereu
lumea; dar lumea nu contează.
Ceea ce contează-i doar spațiul
pe care-l ocupă
și ritmul neîntrerupt.

Toți acceptă că tandrețea
prejudiciază progresul.
Fiți siguri de asta: se apropie
ziua
în care avea-vom cu toții un
suflet mecanic.

Poemul

Poemul este noaptea
și un leagăn pe terasă
și eu,
încercînd să spun lucruri pe
șoptite.

Dacă s-ar stînge acuma luminile
de pe străzi

și de-asemeni luminile podului
și cele din case,
satul ar deveni
însăpăimîntător de mare,
vulnerabil în mod tragic.

Poemul este noaptea,
noaptea din sat,
satul din noapte într-o
miraculoasă armonie,

și eu pe terasă,
stînd în balansoar
înăuntrul satului și-al nopții,
încercînd să spun lucruri pe
șoptite.

Autoportret

Mestec idei, cuvinte și cite-o
frunză
de mentă ca să-mi alin
stomacul.
Sunt lovituri – nu puține – pe
care le-nghit
cu noduri și mă înec. Aș tuși,
atunci, dacă aș mai fi așa de
circumspect
cum am fost mereu. Mi-aș pune
o batistă albă în fața gurii
și aș da din cap, iar cei care m-ar
vedea
ar zice: E bine educat, nici o
îndoială.
Însă acum nu pot. Acum cînd
tușesc
fac un zgomot ciudat, mi se
zguduie
tot corpul și gîfii cu o furie
incontrolabilă și agresivă. Toată
furia, de data asta, pe care o
ascundeam
îndărătul batistei, cu ani în urmă.

Prezentare și traducere de
Nicolae Coman

apare în SUA o ediție-pirat din *The Lord of the Rings*. Editorul (Ace Books) procedează discreționar și așază textul în format *paperback*, fără a avea autorizarea lui Tolkien; cu această scuză, în forma romanului apar greșeli de tipărire care creează destule confuzii și neclarități în raport cu ediția din 1954-55.

Ce-i drept, odată cu apariția oficială a ediției a doua, revizuite de autor și tipărite de Balantine Books în octombrie 1965, Tolkien întreprinde o serie de corecturi pe text, înlocuiește prefața originală cu una nouă și adaugă un index de nume și trimi-

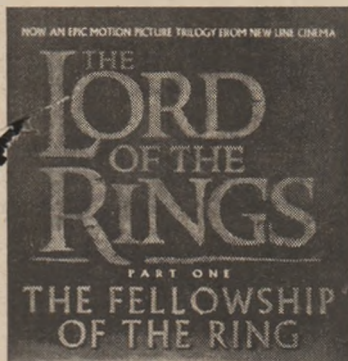
hărilor, îmbogățesc conținutul romanului prin inserția unor noi detalii obținute din arhiva tatălui, dar, în același timp, complică munca editorilor, a istoricilor literari și a cititorilor pasionați de adnotarea riguroasă a lumii lui Tolkien.

Misterul, fascinația aventurii (literare sau literale) și, mai ales, așteptarea unui deznodămînt clar și definitiv nu par să ocolească nici lumea filmului inspirat de cartea lui J.R.R. Tolkien. Deși cu încasări de peste 18 milioane \$ în prima zi și peste 95 de milioane \$ în prima săptămînă, filmul lui Peter Jackson își lasă, la rîndul lui, publicul în coadă de pește. Frustrați de un final în care Frodo Baggins și prietenul său devotat, Samwise Gamgee, privesc în zare spre Ținutul Umbrei, fără a pătrunde în acesta, spectatorii vor trebui să aștepte luna decembrie 2002 pentru a vedea a doua parte (*The Two Towers*) și decembrie 2003 pentru cel de-a treilea segment al peliculei (*The Return of the King*).

Supărarea lor și a noastră, a cititorilor nemulțumiți de suprimarea bu-nului Gandalf în primul volum (tirît de Balrog, monstrul minelor, în hăurile Umbrei) sau de re-apariția negrei creaturi Gollum (o mai veche posesoare a Inelului Răului) în cel de-al doilea volum, nu poate fi însă decît de scurtă durată, atîta timp cît Tolkien a avut grijă

să spună (în prefața ediției din 1965 a romanului) ce crede despre cei nemulțumiți de strategiile sale: "Unii care au citit cartea sau, în cel mai bun caz, au scris despre ea, au găsit-o plictisitoare, absurdă sau demnă de dispreț; și nu văd nici un motiv să mă plîng, din moment ce și eu am păreri similare despre operele lor sau despre tipurile de scrieri pe care le preferă într-un mod atît de ostentativ." La urma-urmei, poate că, așa cum observă ironic și auto-ironic chiar autorul, singurul mare regret rămîne acela că, mai devreme sau mai tîrziu, orice poveste se încheie și toată așteptarea (plăcută sau iritantă) ne pare atunci, paradoxal, că a durat prea puțin: "Cel mai critic cititor dintre toți, eu însumi, descoperă acum multe defecte, mici și mari, dar, neavînd, din fericire, nici obligația de a revizui cartea, nici pe aceea de a o scrie din nou, el le va trece pe toate sub tăcere, mai puțin pe unul care a fost remarcat de ceilalți: cartea e prea scurtă."

Ion Manolescu

teri la pagină, însă într-o variantă abreviată. Este momentul în care, asemeni magicianului Gandalf, confruntat cu o șaradă inscripționată în piatra Porților închise ale Minelor Moria, cititorul trebuie să dezlege enigma cuvintelor autobiografice ale lui Tolkien, pentru a realiza dificultatea situației și a merge mai departe cu sufletul împăcat: "Cînd, în cele din urmă, cuvîntul «sfîrșit» a apărut, întreaga poveste a trebuit să fie revizuită și, într-adevăr, în mare măsură rescrisă de la coadă la cap. Și ea a mai trebuit, de asemenea, să fie dactilografiată și re-dactilografiată: de către mine, costul unei dactilografieri executate de ființele-cu-zece-degete fiind peste puterile mele financiare."

În ciuda bunelor-intenții ale lui Tolkien, nici una din edițiile ulterioare din *The Lord of the Rings* nu întrunește condițiile tipografice dorite de acesta. Munca de compoziție a romanului, realizată, după propriile spuse, într-o perioadă amplă de timp (1936-1949), nu se vede astfel răsplatită printr-o editare exactă și unitară. Mai mult, după moartea autorului (1973), corecturile grafice și tipografice efectuate de cel de-al treilea fiu al său, Christopher, inclusiv la nivelul

Un interviu cu José Luiz FIORÍN („Jornal do Brasil“)

Limba portugheză OK

RECENT, în „Jornal do Brasil“, a apărut un interviu cu lingvistul brazilian José Luiz Fiorin despre „străinism“, adică introducerea și asimilarea – sau neasimilarea – cuvintelor și expresiilor străine în limba maternă. Interviul a fost ocazionat de promovarea, în Brazilia, a unui proiect de lege asupra „purității limbii“, care prevede aplicarea de amenzi celor care folosesc „străinisme“. Cum subiectul nu este lipsit de interes pentru noi – el fiind chiar, la un moment dat, pus în discuție destul de „acut“ și în Parlamentul României, iar multe dintre ideile expuse ni se potrivesc, *mutatis mutandi*, ca o mânășă – credem oportună publicarea acestui interviu, cu atât mai mult cu cât José Luiz Fiorin, profesor la Departamentul de Lingvistică al Universității din São Paulo, a petrecut 6 luni în România, ca bursier, prilej cu care a învățat uimitor de bine românește și și-a făcut mulți prieteni.

Interviul, consemnat de Eliane Azevedo, a avut drept titlu *Limba portugheză OK*.

Proiectul de lege al deputatului federal Aldo Rebelo (PCB – São Paulo) care urmărește să protejeze limba portugheză de folosirea unor termeni străini – prevăzând chiar și amenzi – a trecut prin Camera Deputaților și așteaptă doar votul Senatului. Propunerea a primit aprobarea generală a celor preocupați de invazia yankee pe teritoriul limbii patriei. Dar lingvistul José Luiz Fiorin, de 54 ani, profesor la USP, se detașează de acest cor. „Nu există rațiune lingvistică pentru justificarea proiectului, care nu este viabil din punctul de vedere al formării lexicului și este politic greșit“, fulminează el care, săptămâna trecută, a publicat în revista „Gragotă“, a Facultății de Litere a Universității din Rio de Janeiro, un articol în care și susține punctul de vedere. Pentru Fiorin, împrumuturile fac parte din istoria unui popor și nu pot fi eliminate prin lege. Mai mult: el nu observă violări ale gramaticii, foneticii sau vocabularului care să justifice o atitudine protecționistă – și se teme că baza ideologică a apărării limbii se află într-un nationalism xenofob. Profesorul asigură că limba nu e amenințată: „Cât timp portugheza va fi limba pe care o utilizăm în momentele mai importante și mai intime ale vieții, ea nu riscă nimic.“

Ce critici aduceți proiectului deus de deputatul Aldo Rebelo?

Mai întâi, aș vrea să explic ce înseamnă politică lingvistică. Este vorba de o intervenție deliberată, ca atunci când trebuie să se aleagă între două sau mai multe limbi. Un exemplu a fost alegerea limbii folosite de Dante în *Divina Comedie* drept limbă oficială când s-a făcut unificarea Italiei. Planificarea lingvistică este grupul de acțiuni destinate să implementeze această politică. Deputatul Aldo Rebelo încearcă să stabilească următoarea politică lingvistică: Vom apăra portugheza; în acest scop vom exclude „străinismele“. Iar planificarea constă în amenzi aplicate celor care folosesc cuvinte străine pentru care există corespondente în portugheză. Ei bine, acest lucru se justifică doar când este identificată o problemă lingvistică.

Și care ar fi această problemă?

Prima indicată de deputat ar fi că, o dată cu invazia termenilor străini, în special a celor legați de producția și publicitatea bunurilor și serviciilor, omul simplu din popor ar avea dificultăți de comunicare.

Sunteți de acord?

Eu cred că există o prejudecată în legătură cu capacitatea populației de a-și însuși anumite sectoare din lexic, din vocabularul limbii. Până când tenismanul Guga nu a ajuns pe primele locuri în tenisul mondial, nimeni nu știa ce înseamnă *game* sau *match point*. Astăzi, în orice dugheană se discută despre *games* și *match points*. De ce? Pentru că, atunci când o parte din lexic devine importantă pentru o persoană, aceasta învață. Nimeni nu mai ignoră astăzi ce înseamnă *sale*, *delivery*, *off*, chiar dacă nu vorbește engleza.

Care ar fi a doua problemă lingvistică cuprinsă în proiect?

Ar fi eliminarea caracterului specific al limbii. Dar ce anume caracterizează o limbă? Mai întâi, sistemul fonologic, adică sunetele. Ei bine, fiecare limbă are un sistem de sunete pentru compunerea cuvintelor, cu reguli. În portugheză, regula spune că nu există cuvinte care se termină în *t* sau *g*. Când apare un *t* sau *g* final într-un cuvânt străin, tendința noastră este să adăugăm un *i*. Lumea cumpără *hot dog*, dar spune *roti dogui*. Asta înseamnă că importăm cuvintele străine, dar adaptându-le sistemului fonologic portughez.

Ce altceva mai caracteri-

zează o limbă?

Sistemul său gramatical. Ceea ce se întâmplă, de exemplu, când creăm verbe după cuvinte străine, este că urmăm regula conform căreia singura conjugare posibilă este conjugarea întâi (verbe care se termină în *-ar*), ca în *deletar* sau *printar*. Și cum se conjugă ele? Bineînțeles: *am printat*, *voi printa*, *printasem* etc. Termenii englezești intră în limba noastră prin conjugarea întâi, fără să violeze, deci, sistemul gramatical. Iar, până la urmă, ceea ce caracterizează o limbă este fondul lexical comun.

Ce înseamnă asta?

Acest fond este compus din cuvintele cele mai vechi ale limbii, care exprimă noțiuni ce provin din timpuri îndepărtate, fără modificări. Aparțin fondului lexical comun cuvinte care definesc părți ale corpului (cap, braț); termeni de înrudire fundamentală (tată, mamă, frate); noțiuni religioase ancestrale (suflet, Dumnezeu); denumiri de culori; cuvinte care indică vicii sau virtuți (bunătate, răutate, mândrie). Există vreun cuvânt englezesc intrat în acest moment în limbă care să substituie un cuvânt din fondul lexical comun? Nu. Uite, asistăm la incorporarea termenului *brother* (frate). Doar că, în portugheză, *brother* înseamnă *amic*. Așadar, limba nu-și pierde caracterul specific, fiindcă nu este atinsă în sistemul ei fonetic, în sistemul gramatical sau în fondul lexical comun.

Dar cu un brother pe aici, un printat pe colo, nu deschidem oare poarta pentru o amenințare mai profundă a limbii?

Lexicul, care reprezintă cristalizarea întregii vieți materiale și spirituale a unui popor, se formează pe trei căi. Prima este limba de origine care, în cazul portughezei, e latina. A doua, termenii derivați din portugheză însăși. De exemplu, de la *bun* a apărut *bunătate*. În al treilea rând, vin împrumuturile lingvistice, care apar în funcție de contactele culturale dintre popoare. În portugheză, avem împrumuturi lingvistice din arabă. De ce? Fiindcă ei au ocupat Peninsula Iberică timp de șapte secole. Există împrumuturi din limbi africane, fiindcă am adus la noi sclavi africani. Nu se pot elimina din lexic aceste cuvinte. Ele fac parte din istoria formării poporului brazilian. Nu există nici un mod de a închide poarta.

Dar poate că ceea ce se discută sunt împrumuturile mai recente, din engleză.

Asta vine de la faptul că limba care furnizează cele mai multe cuvinte prin împrumut este cea care aparține unui popor hegemonic într-o anumită perioadă istorică. Astăzi, ea este engleza, din cauza rolului exercitat de Statele Unite în lume. Dar a fost cândva și franceza. La începutul secolului trecut, lingviștii noștri erau preocupați de împrumuturile din franceză, de galicisme. Cartile didactice din epocă prezentau liste de galicisme care nu era recomandat să se folosească, având alături forma portugheză corespunzătoare. Și ce s-a întâmplat? Acele liste au fost absolut inutile. Ce a rămas până la urmă, *abajur* sau *lucivelo* („vâl pe lumină“)? *Restaurante* sau *casa de pasto* („casă de mâncare“)? *Etapa* sau *lanço* („tronson de drum“)? *Maiô* sau *fato de malha* („îmbrăcăminte din ochiuri“)?

Atunci, nu merită să se creze legi contra împrumuturilor?

Eu am locuit în România și, sub guvernarea comunistă a lui Ceaușescu, s-a interzis utilizarea cuvintelor *domn*, *doamnă*. Nu se putea folosi decât termenul „tovarăș“. O dată cu căderea regimului, s-a schimbat totul. Folosirea cuvintelor nu se poate hotări prin decret.

Proiectul lui Aldo Rebelo prezintă protecția portugheză drept o chestiune de apărare a suveranității naționale. Ce credeți despre asta?

Limba are această funcție simbolică. Am un profund respect pentru deputat dar proiectul său este o greșală politică. Toate legile de apărare a limbii din secolul 20 au fost promovate de dreapta. Așa s-a întâmplat în Italia fascistă, în Spania franchistă. Iar legea aprobată în Franța, deși fusese aprobată în timpul guvernării Mitterand (socialistă), a fost prezentată de un deputat de dreapta. Baza ideologică a politicii de apărare a limbii este naționalismul. Cred că naționalismul duce la genocid, barbarie, xenofobie. Stânga a fost întotdeauna internaționalistă. În fine, găsesc că nu există o rațiune lingvistică pentru justificarea proiectului, care nu este viabil din punctul de vedere al formării lexicului și este politic greșit.

Prin această apropiere, engleza care se vorbește în Brazilia nu sfârșește ea prin a fi utilizată cu greșeli?

În procesul de constituire a lexicului, cuvintele străine își schimbă sensul. *Batom*, în originalul francez, este *bâton*, adică baston. Ceea ce cunoaștem noi

azi ca *batom* este rujul de buze, prezentat sub formă de „baston“. Există o dinamică în incorporarea cuvântului.

Oare nu este vorba și de o anumită lene în această incorporare atât de ușoară a termenilor din engleză?

Poate că nu e vorba de lene, ci de un anume snobism în folosirea cuvintelor în engleză. Și pe mine mă deranjează să aud pe un important economist al guvernului folosind termenul *bidar* (verbul format de la *bit*, n.tr.). Dar faptul că mă deranjează nu-mi dă dreptul să propun politici inconsistente din punct de vedere lingvistic și greșite din punct de vedere politic.

Sunteți de părere că Brazilia are nevoie de o politică lingvistică?

Sunt de părere că putem avea o politică de promovare a portughezei. Dar, sub acest aspect, proiectul deputatului este absolut vag. Politică de promovare înseamnă: biblioteci publice în toate municipiile din Brazilia; toate principalele ziare din Brazilia în aceste biblioteci; investiții în predarea portughezei în Brazilia, prin schimbarea metodelor, reciclarea profesorilor; predarea portughezei prin mijloacele de comunicare de masă, dar nu predarea învechită a unor mici reguli despre ce se poate sau nu se poate spune, ci cu lecturi, interpretare și producere de texte; răspândirea portughezei în lume, cu catedre de portugheză în universitățile străine; o politică mai agresivă de burse de studiu oferite studenților străini ca să studieze portugheza. Asta ar fi o lege pe care mi-ar placea să o văd.

Așadar, pentru dumneavoastră portugheza nu are nevoie de protecție și apărare?

Sub dictatura franchistă era interzisă folosirea limbilor bască, catalană și galiciană, dar aceste limbi au supraviețuit. Stalin a încercat rusificarea Uniunii Sovietice, dar lituaniana, vorbită de o națiune mică, a dăinuit. Chiar și Horațiu spunea că suprema lege a limbii este folosirea ei. Portughezei îi merge bine merci. Poetului Fernando Pessoa i se atribuie propoziția „patria mea este limba mea.“ Or, limba reflectă ceea ce este Brazilia astăzi: hegemonia nord-americană. Dar limba portugheză este cea pe care o folosim în cuvintele de dragoste, de rugăciune, de poezie, de tandrețe și de consolare. Engleza este circumscrisă la *shopping centers*, la informatică. Cât timp portugheza va fi limba pe care o utilizăm în momentele mai importante și mai intime ale vieții, ea nu riscă nimic.

Prezentare și traducere de Micaela Ghițescu

ÎN ACEEAȘI zi de 23 aprilie 1616, printr-un hazard al destinului se stingeau din viață, în Spania și Marea Britanie, două genii ale literaturii universale: Miguel de Cervantes și William Shakespeare. Simbolic, în chip de omagiu, în anii noștri la această dată se sărbătorește Ziua Mondială a Cărții.

Manifestările prin care cultura spaniolă își cinstește scriitorul emblematic au devenit tot mai numeroase și variate, cu precădere în ultimele trei decenii. Astfel, în 1975, Ministerul spaniol al Culturii a creat Premiul Cervantes, varianta hispanică a Premiului Nobel pentru literatură, care încununează opera în ansamblu a celor mai de seamă scriitori de expresie spaniolă, de-a lungul anilor fiind decernat deopotrivă unor personalități din Spania (Rafael Alberti, Miguel Delibes, C.J. Cela, Jorge Guillén, Francisco Umbral etc.); și din America hispanică (argentinienii J.L. Borges, Adolfo Bioy Casares și E. Sabato, paraguayeanul A. Roa Bastos, uruguayeanul Juan Carlos Onetti, mexicanii Octavio Paz și Carlos Fuentes, cubanezul Alejo Carpentier, peruanul M. Vargas Llosa etc.).

Ultimul laureat, pe 2001, este columbianul Álvaro Mutis, poet și romancier, neîndoios cel mai însemnat scriitor din Columbia, după compatriotul și prietenul său, celebrul Gabriel García Márquez.

Într-o ceremonie devenită tradițională, pe 23 aprilie regele Juan Carlos a înminat Premiul Cervantes câștigătorului, desemnat de un juriu prestigios la sfârșitul anului trecut, în frumosul salon de festivități al Universității Alcalá de Henares, oraș în apropierea Madridului, unde s-a născut, în 1547, Miguel de Cervantes.

În ultimii cinci ani, tot în aceste zile are loc la Madrid un alt eveniment cultural de amplă rezonanță, dedicat lui Cervantes și Zilei Cărții: lectura publică a romanului *Don Quijote de la Mancha*, capodoperă a literelor spaniole și universale, în impunătoarea Sală a Coloanelor din cunoscutul lăcaș de cultură care este Cercul de Arte Frumoase, din centrul capitalei Spaniei. Lectura începe la miezul zilei de 22 aprilie și se derulează fără întreruperi 48 de ore. În fața unui auditoriu entuziast, provenind din toate straturile sociale și profesionale, care, desigur, este mereu altul, se perindă cei care citesc unul câte unul un scurt fragment din roman, în ordine, de la primul la ultimul său capitol. Onoarea de a inaugura solemnitatea revine, conform uzanțelor, recentului câștigător

al Premiului Cervantes, urmat de personalități din variate domenii: politică, administrație, artă, educație, cultură, dar și de cititori anonimi care îl omagiază cu fervoare pe Cervantes.

Anul acesta Álvaro Mutis a citit începutul lui *Don Quijote*, urmînd apoi ministrul de In-

unilor, oricum numeroase și de calitate, organizate de comunități și entuziasta sa directoare, Juana Zlotescu Simatu, însuflețită desigur și de condiția ideală pentru cineva aflat la conducerea unei instituții cu asemenea profil – aceea de a cunoaște la fel de bine limba, cultura,

une în universul celor mai de preț opere din pictură, sculptură și arhitectura barocă spaniolă. A intervenit de asemenea acad. C. Balăceanu-Stolnici.

Programul zilei de 23 aprilie a cuprins o paletă bogată de manifestări. Cu prilejul Zilei Mondiale a Cărții și a Drepturi-

ambasadorul Spaniei, Jesús Atienza Serna, de cel chilian, Manuel Hinojosa Muñoz și de Antonio Correa Bonet. Timp de patru ceasuri s-a dat glas unor crîmpeie din faimosul roman, alese după voința fiecăruia și reproduse în principal în limba lui Cervantes și în română, dar și în germană, franceză, engleză, catalană și bulgară. Astfel, au intervenit: Directorii de la Institutul Goethe – Hans Georg Thönges, Institutul Francez – Jean-Marc Colombani, Consiliul Britanic – Stephan Roman, Teresa Vicente, consilier lingvistic și cultural al Ambasadei Spaniei, profesori și elevi de la Institutul Cervantes – una din principalele meniri ale acestuia fiind tocmai predarea limbii spaniole – și de la liceele bucureștene “Cervantes”, “Uruguay”, “Iulia Hasdeu”, “Sadoveanu” și de la Colegiul “Sf. Sava”, hispaniști, profesori universitari, traducători, cetățeni spanioli aflați în trecere prin București. Actorii Valeria Cociaș și Florin Piersic jr. au citit capitolul final (în frumoasa tălmăcire românească a lui Edgar Papu și Ion Frunzetti).

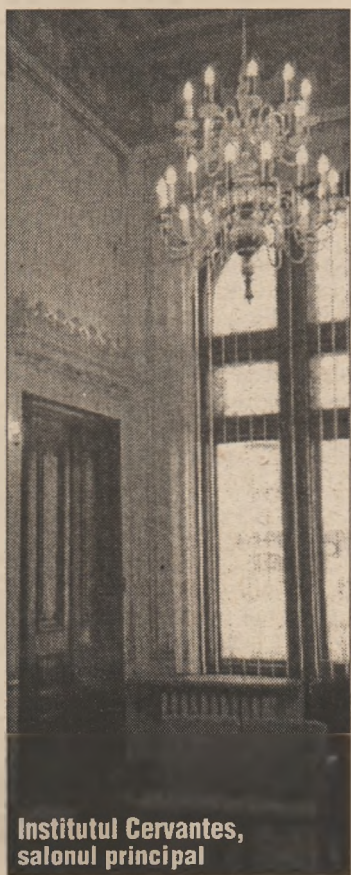
SHAKESPEARE, celălalt geniu omagiat al serii, a fost de asemenea prezent prin recitarea în original a citorva din nepieritoare sale sonete, iar Ion Caraculă a oferit un adevărat recital de versuri, în engleză și română, din opera marelui Will, precum și din Eminescu și Marin Sorescu.

Inspirată lectură publică neîntreruptă a dăruit numerosului auditoriu, mereu receptiv, momente de frumusețe artistică desăvîrșită și de adîncă vibrație umană.

Conferința scriitorului Octavian Paler, *A fost Don Quijote nebun?* (25 aprilie) și o Masă rotundă în jurul emisiunii radiofonice de predare a limbii spaniole, la care au participat: redactora Teodora Stanciu, profesorii Anton Filip, Alexandru Negoescu și, de la Institutul Cervantes, care colaborează la realizarea emisiunii, Juana Zlotescu Simatu, Diana Krenn Espinosa și Maria Petrescu (26 aprilie) au întregit panorama Zilelor Cervantiene la București concepută și înfăptuită de Institutul Cervantes, care s-a constituit astfel într-o valoroasă, rodnică și emoționantă experiență.

Tudora Șandru Mehedintzi

Un amănunt din biografia sa, semnificativ pentru istoria hispanistică românească; unchiul lui, Evaristo Correa Calderón, a fost primul lector de limbă spaniolă din România, la Universitatea din București (în 1930).

Institutul Cervantes, salonul principal

Institutul Cervantes din București

“Capella de Ministrers” din Valencia la Ateneul Român

Madrid - București: Zilele Cervantes

terne, Mariano Rajoy, ministrul Culturii, Pilar-del Castillo, purtătorul de cuvînt al Guvernului, primarul Madridului, directorul Academiei Regale Spaniole și mulți alții.

Semnificația acestui act, de transcendență singulară în universul cultural hispanic, reiese pregnant din cuvintele rostite de Álvaro Mutis: “Este vorba de un eveniment nespun de frumos. Este întocmai prinosul care se cuvine a fi adus lui don Miguel de Cervantes. Sunt incredințat că, oriunde s-ar afla, după vrerea Domnului, este foarte fericit din pricina acestei lecturi”.

Institutul Cervantes din București, inaugurat în 1991 – alături de cel din Varșovia singurele din Europa Centrală și de Est – s-a raliat în chip fericit acestei inspirate inițiative, sărbătorind Zilele Cervantes, între 20 și 26 aprilie, printr-o serie de varii evenimente culturale care, prin interesul și succesul de care s-au bucurat, au propulsat această săptămînă în topul acți-

viunea și experiența de viață a două lumi: Spania și România.

Zilele Cervantes la București au debutat sub semnul nobil al muzicii și poeziei, pe 20 aprilie avînd loc la Sala mică a Ateneului Român un concert de excepție susținut de formația din Valencia *Capella de Ministrers*, cu piese instrumentale și vocale din muzica barocă spaniolă, unele pe versuri de mari poeți contemporani cu Cervantes: Lope de Vega, Góngora, Calderón de la Barca. Concertul a fost prima transmisie în direct a noului canal “TV Cultural”.

ACELAȘI strălucitor Secol de Aur al artelor și literelor spaniole a fost ilustrat și prin prisma artelor plastice. Pe 22 aprilie, directorul Muzeului Academiei Regale de Arte Frumoase din Madrid, Antonio Bonet Correa, specialist reputat în istoria artelor, a oferit o magistrală conferință însoțită de diapozitive, intitulată “Arta în epoca lui Cervantes”, fascinantă incursi-

lor de Autor, Comisia Națională a României pentru UNESCO a prezentat în sinteză legislația în domeniul destul de nou în țara noastră a drepturilor de autor. A urmat o lansare de cărți apărute la Editura VOX și un micrecital de muzică spaniolă, interpretat la chitară de foarte tinărul și talentatul Mircea Ștefan Gogonea.

Lectura publică din nemuritorul roman *Don Quijote...* care s-a desfășurat apoi în Salonul de festivități al Institutului Cervantes a fost dublată, în Sala de proiecții, de prezentarea fără întrerupere a filmelor “El Quijote” (regia Manuel Gutiérrez Aragón, 1998); “Don Quijote” (regia Cătălina Buzoianu, 1997) și “Shakespeare in love” (regia John Madden, 1998).

În virtutea faptului că cel care poartă laurii actualei ediții a Premiului Cervantes este columbianul Álvaro Mutis, primul care a citit fragmentul inițial al capodoperei cervantine a fost ambasadorul Columbiei, Enrique Arias Jiménez, urmat de

actualitatea

post-restant

de Constanța Buzea

ÎNCA înainte de a vă citi versurile, în tratativele cu dl Ioan T.M., care au precedat acum câteva săptămâni primirea lor, el recomandându-vă cu interes și convingere, i-am solicitat cu cele mai bune intenții să-mi aducă o scurtă prezentare (semnată de el sau, poate de altcineva și el se gândise instantaneu la dl Mihaies) și o fotografie a dvs., să-mi fie la îndemână, pentru orice eventualitate. Am primit între timp poemele, le-am citit cu atenție și cu un ciudat sentiment că le-am mai avut cândva sub ochi. Nu sunteți o începătoare, lucrați cu rafinament, experimentând cu detașată siguranță stări rare în arhitecturi expresive interesante, chiar dacă nu întotdeauna perfecte. Este evidentă pregătirea culturală de foarte bun nivel și care vă da o plăcută degajare și subtilitate în economia fiecărui poem. Poate, totuși, prea multe dedicații, rămâne să meditați la starea de dependență și subordonare față de autori cu imensă autoritate, de la care vă alegeți cu bucurii și stări de grație și întemeiere. Dar este, cred, mai bine la un moment dat să ștergeți dedicațiile, lăsându-l pe cititor să-și dea seama din aluzii despre ce și cine anume este vorba. Orgoliul, în proba singurătății asumate pe care v-o recomand, va fi benefic și obligatoriu. În alta ordine de idei, sectorul poeziei fiind veșnic aglomerat iar momentul unui debut, incert încă în perspectiva cea plină de surprize, și cu multe amânări nedrepte uneori, cum nici prezentarea, solicitată de mine, n-a aparut deocamdată, prefer să transcriu aici câteva din poemele care mi-au lăsat o impresie excelentă. "Mâna poetului desenează/Volute largi, albastre, Prin aer./Frumusețea neașteptată a lumii./Mâinile noastre lipite, cu o mie de degete./Gurile cu o mie de buze/Și

frica, mai ales frica" (*Versuri scrise în starea de grație*), "Mă vei privi odată și vei vedea că sunt toată/o hartă străbătută de vene vineții./de urme de buze și dinți./de tandre degete./de tresăriri, aceleași și aceleași de când mă știu". (*Corinteni 8*), "Mâinile de abur întinse spre cer./Aripile de fum printre pomi./Tălpile prinse în catarame de fildeș./Pământul răsucit./Degetele de abur abia tremurând./Părul de fum prins în coroana de fildeș./I ar i ar i ar". (*Dansul pentru Demetra*), "Unde sunt bărbații aceia cu oasele moi/Ca apele din care nu se mai întorceau/Bărbații aceia de apă și de sare/Cu piepturi argintii și-ndrăznețe./Născuți să dea o noimă ploilor din pustiile apelor./Ajunși la capătul lumii, la capătul lipsit de rușine al lumii./Mocnind de pasiunile noastre lumești, alal!, atât de comune./Și unde le sunt femeile acelea, adoratoare ale acelorazi zei./Așteptând și însemnându-și în lume iubirile pentru ei atât de comune?" (*Variație pe o temă de Januș*), "Îngerul singur a obosit./cu degetele legate/de inima lui aproape transparentă și grea./așa tânăr și obosit./mă privea cu privirea cea mai tristă din lume./dragul meu înger, îi dădeam de știre în șoaptă, în limba română./ne vom despărți într-o zi./da, zisese și el în limba română, în șoaptă, desigur./era atât de trist că aproape nu era./Mă întreb ce face el acum, când au trecut o mie de zile./o mie de sori și o mie de luni uriașe au apus/de când eu nu mai sunt" (*Il pleut sur Santiago*). Sunt acestea doar câteva din piesele care alcătuiesc ciclul *Poemelor dedicate*, în viitor rămânând deschisă calea pentru mai multe și pentru un loc mai în față în ierarhia paginilor revistei noastre. (*Lorena Armulescu, Timișoara*) ■

cronica tv

Stadioane și munți

NOUL program *Cultural* al Televiziunii Române demarează greu, dar promițător. În primul rând, avem și noi, ore în șir, muzică, literatură, operă, dans, talk-show-uri și știri culturale, recitari, concerte, cărți etc. Baza documentară e folosită intens. La un talk-show

Dezbateri: dosarele istoriei, pe lângă invitați și telefoane în direct, am văzut filme documentare din anii '40 care ne-au dat fiori. Tehnic, mai sînt multe de făcut. Emisiunea cu pricina a fost lentă, lipsită de nerv, statică și cu prea multă vorbă (orișicît de *talk* ar fi fiind ea!). Moderatorul, cam didactic. La varietatea domeniilor, sperăm să putem adăuga nu peste mult timp și profesionalismul. Care, deocamdată, e în suferință. Și să ne convingem de independența noului canal: T.V.R. Unu devenit quasioficial, T.V.R. Cultural trebuie să rămână nepăsător la interesele de partid și de stat.

* *

În week-end, pe toate canalele românești (Unu, Pro, Antena, B1), sport. Mai exact, fotbal. Și *live*. (Nu înregistrat ca Potra și ai săi, totuși campioni europeni în premieră la gimnastică masculină: echipe, individual compus, cal cu minere și sol. Plus un argint și un bronz. Bașca un aur la juniori. Prevederea celor care cumpără drepturile de transmitere n-a mers pînă la Patras, în Grecia, mai ales că fetele noastre de aur lipseau, tot în premieră, de la apel). A propos de fotbal: transmisiile ne permit, în cazul lui, să facem comparațism spontan. Ne uităm la un meci precum Sportul-Oțelul ca la

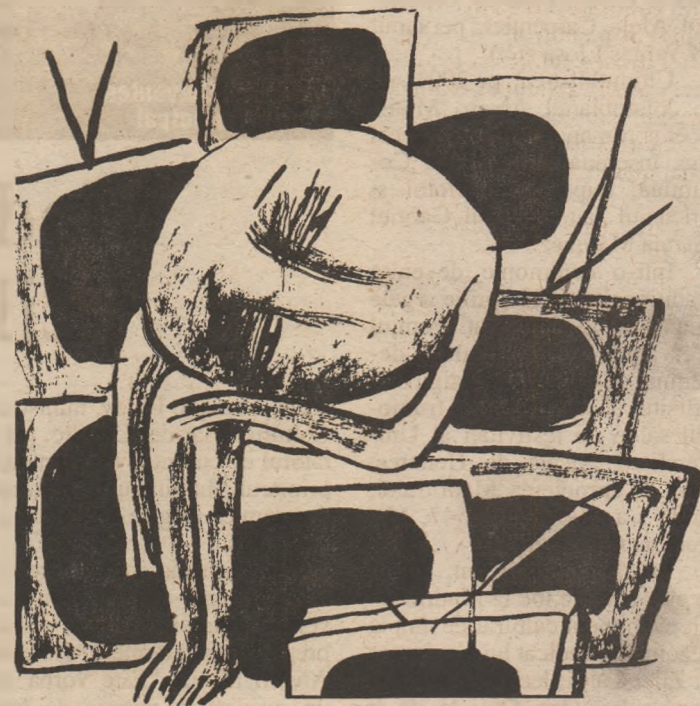
unul din anii '50; apoi la unul din Primera Divizion unde se joacă alt joc, de prin anii 2001. Cădem peste Național-Rapid, cu stopuri de trei metri și maximum două pase succesive reușite. Dar imediat ne spală ochii un meci din Premier League cu un angajament teribil, dar fără faulturi, și cu goluri de C.N.N. (Să fim drepti: și golul din foarfecă pe spate al lui Cătălin Cursaru a fost de C.N.N.). Și să nu uităm: frica de pedeapsă pentru blaturi a adus fotbalul românesc la ora adevărului. De câteva etape se joacă *pe bune*, dar *prost*. Se vede treaba că echipele din A erau mult mai apropiate ca valoare decît credeam: apropiate însă de U.M.T., nu de Dinamo.

* *

Telefilul continuă să aibă o problemă cu *Știrile*. El e convins că la noi nu e încă limpede ce e o știre (de presă ori televizată). Faptul că o, probabil,

domnișoară, cu aer sănătos și viguros de nemțoaică și cu nume franco-român s-a cocotat cu trenulețul pînă la Garmisch Partenkirchen nu reprezintă o știre. Chiar dacă probabila d-ra ne tot arăta cu mîna ("uite acolo, la stînga!") unde se află România, adică noi, telespectatorii, dincolo de niscai piscuri cu zăpezi eterne n-are absolut nici o legătură cu *Știrile*. Unde mai punem că probabila d-ra pronunța *Garmisch* cu *h* la urmă în loc de *ș* și *Parkenkirchen* în loc de *Partenkirchen*. Nici cu ierarhia *Știrilor* nu stăm grozav. Nu poți începe, pe toate canalele, seara cu fapte diverse interne (incendii ori violuri) și lăsa la urma urmelor rezultatul alegerilor din două țări importante ale Europei. Ierarhia asta nu e doar o prostie, ci și o dovadă de provincialism. Ca pe vremea celei mai scurte televiziuni din lume, aceea cu un singur personaj. Știți dv. care.

Telefil

Adunarea Generală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor

DIN patru în patru ani – Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor se întrunește pentru a-și analiza parcursul și a-și reorganiza structurile. Cu câteva zile în urmă, Adunarea generală a luat în discuție raportul de activitate și și-a reales reprezentanții. Realizările materiale remarcabile (recuperări de proprietăți, dotări tehnice, îmbunătățirea statutului legal, revigorarea Editurii Muzicale inițierea unor serii de CD-uri etc.) sunt demne de apreciat, chiar dacă unii consideră că activitatea managerială a luat în Uniune o pondere mai mare decît interesul pentru creație și că nu se face destul pentru promovarea muzicii românești. Punctul de vedere poate fi discutat, dar fără un management bun, fără mijloace propagarea creației nu este posibilă.

Din dezbateri s-au desprins câteva idei care par să contureze obiective importante pentru viitor: întinerirea Uniunii, eficientizarea strategiei de propagare a creației, îmbunătățirea comunicării în interiorul Uniunii și a bătăliei pentru imagine în afara ei.

S-au votat câteva modificări în Statut și a fost ales Consiliul de conducere; președinte a fost reales Adrian Iorgulescu. (**E.Z.**)

scrisori portugheze

de Mihai Zamfir

NEC

EXISTĂ în Portugalia fundații culturale private al căror prestigiu a depășit de multă vreme frontierele dreptunghiului național: prin bogăția și, în consecință, prin muzeele lor, prin spectacolele la care invită marile nume ale artei contemporane, prin bibliotecile fondate, prin cărțile editate, ele fac mai mult pentru cultura portugheză decât face statul (adică Ministerul Culturii, victima eternă și predilectă a restrîngerilor bugetare).

Fundația Calouste Gulbenkian, Fundația Espírito Santo, Fundația Oriente – toate din Lisabona, Fundația Serralves – din Porto: iată tot atâtea nume sonore, care au intrat în memoria culturală colectivă, portugheză și nu numai.

La baza tuturor acestor binefăcătoare instituții s-a aflat, evident, enorma avere personală pe care fondatorul lor, în loc s-o cheltuiască, a lăsat-o prin legat culturii. Dintotdeauna au existat asemenea persoane excentrice, dar în Portugalia ele au fost la fel de numeroase ca aiurea. Bine administrată, averea donată s-a multiplicat de două, de patru sau de cinci ori. Astăzi, bugetul Fundației Gulbenkian este perfect comparabil cu bugetul Ministerului portughez al Culturii. Cu alte cuvinte, o instituție strict particulară face statului concurență directă și loială. Numai că banii Fundației Gulbenkian cresc văzînd cu ochii, în timp ce banii Ministerului Culturii au fost deseori aruncați pe fereastră prin finanțarea unor proiecte dubioase, susținute în-

să de clientela politică a partidului aflat la putere. Condiția Ministerelor Culturii din majoritatea țărilor rămîne, se vede, aceeași... Așa că soliștii, orchestrele, scriitorii, expozițiile care se succed, rapid, în discret-somptuosul palat modernist Gulbenkian din centrul Lisabonei se situează la un nivel pe care manifestările patronate de diversele ministere (adică de Guvern, adică de stat) nu-l vor atinge nici măcar în vis.

În țara noastră, nu avem vreun echivalent al Gulbenkianului sau al celorlalte fundații portugheze private: pentru moment, bogătașii români – toți de dată recentă - au alte preocupări decât finanțarea culturii. Totuși, există de cîțiva ani și în România o instituție ciudată - echivalent parțial al fundațiilor amintite, dar și mai mult decât atât. E vorba de *New Europe College*, NEC, Centrul de Studii Avansate pentru tot ceea ce, secole la rînd, s-au numit "științe umaniste". E un experiment unic în Europa de Est.

Fondatorul? O singură persoană, Andrei Pleșu. Modelul? Inexistent, deoarece formula NEC a fost inventată de însuși fondatorul instituției. Beneficiarii? Cei mai buni absolvenți, masteranzi, doctoranzi și tineri doctori din toată țara. Finanțarea? Din premiile pe care Andrei Pleșu le-a primit de-a lungul ultimilor zece ani și din fondurile obținute, cu titlu strict personal, de către același Andrei Pleșu de la fundații particulare elvețiene și germane. Dacă apariția NEC poate fi privită drept o fericită întimplare, permanentizarea activității sale ține mai degrabă de miracol.

După cum se vede, există și în vremea noastră miracole, mai ales dacă sunt provocate de un "specialist în îngeri".

Rămîne o întrebare importantă: ce relație s-a stabilit între NEC și statul român? La Lisabona, adresa Gulbenkianului e mai bine cunoscută decât cea a Ministerului Culturii. Dar la noi? Abia de acum încolo situația devine cu adevărat originală: statul român ignoră în mod suveran NEC și pare a nu fi fost încă informat că activitatea lui se desfășoară pe teritoriul național. O ciudată "extraterritorialitate" s-a instalat în acest caz. Străinul care se adresează unei instituții oficiale și cere detalii despre NEC este rugat să consulte cartea de telefon.

Fundațiile culturale portugheze la care m-am referit s-au gândit la spectacole, biblioteci, expoziții; au cheltuit pînă acum miliarde de dolari, mai ales pentru luminile rampei. Nici una însă n-a creat vreo școală, nu a investit bani în vreun proiect didactic. NEC a avut, prin fondatorul său, o idee extrem de simplă: aceea de a începe cu începutul. Iar începutul oricărei forme evaluate de cultură l-a reprezentat întotdeauna școala. Cu fiecare nouă promoție NEC, speranțele într-o modernizare de substanță a culturii noastre cresc.

Dacă NEC trăiește, în România, în cel mai bizar dintre anonimate, acest anonim dispăre imediat ce depășești granițele țării. Ce înseamnă o instituție ca NEC pentru faza istorică traversată acum de țara noastră - se pare că mulți străini au înțeles-o înaintea românilor înșiși. Altfel nu se explică faptul că fondatorul NEC a primit Premiul Joseph-Bech pe anul 2001, același Premiu care, în anii precedenți, distinsese și alte personalități. ■

P.S.: În aceste condiții, n-a mai mirat probabil pe nimeni faptul că, la ceremonia de înmînare a premiului, care a avut loc la București pe 27 aprilie a.c., nici o instituție oficială a statului român n-a fost reprezentată.

Europeanul Andrei Pleșu

SIMBĂTĂ, 27 aprilie, a avut loc decernarea de către Fundația Alfred Toepfer a Premiului Joseph-Bech pe anul 2001 domnului prof.dr.dr.h.c.mult. Andrei Pleșu, rector al New Europe College, București. Între laureatii premiului care poartă numele unuia dintre susținătorii cei mai fervenți ai ideii unei Europe unite - încă din anii '50 - se numără: Arpad Gónz, Ungaria, François Mitterrand, Franța, Gro Harlem Brundtland, Norvegia, Lord Howe of Aberavon, Marea Britanie ș.a. Două dintre discursurile ținute cu acest prilej au fost aplaudate, cu un plus de entuziasm, de către publicul prezent la ceremonie: o splendidă *laudatio*, construită după toate regulile retoricii, dar și cu o căldură și o prietenie vădite, de către profesorul Izo Camartin din

Zürich și discursul laureatului însuși, o viziune lucidă asupra "europenismului", lipsită de locurile comune și formulele seci ale rostirilor de gen.

Comparația dintre lista de premii care i-au fost acordate domnului Andrei Pleșu de către compatrioții noștri și premiile acordate de către "străini" ar trebui să ne pună pe gînduri. În timp ce premiul cel mai important luat de Andrei Pleșu în România este cel al Uniunii Scriitorilor, premiile și distincțiile internaționale fac din cel mai recent laureat "Joseph-Bech" un european sută la sută: Commandeur des Arts et des Lettres, Paris, 1990; Premiul New Europe, Berlin, 1993; Premiul Academiei Brandenburgice de Științe, Berlin, 1996, membru al World Academy of Art and Science, 1997 etc. (I.P.)

la microscop

de

Cristian Teodorescu

O viață de om la ultima strigare

TOATĂ suflarea din România a urmărit ce se întîmplă cu brașoveanul Dan Tartagă. Mass-media l-au transformat în urmăritul numărul 1 al țării. Săptămîna trecută s-a scris și s-a vorbit despre el, chiar și după ce s-a predat la poliție. Acest Tartagă, care a omorît - beat - doi bătrîni cu mașina, fusese condamnat inițial la cinci ani de închisoare. Și-a strămutat procesul, a făcut recurs și în cele din urmă pedeapsa i-a scăzut la trei ani și jumătate. Omul e miliardar și presa îl acuză că și-ar fi agonisit miliardele prin mijloace necurate. Dar asta e altă treabă, care n-are legătură cu accidentul de automobil.

După sentința dispăre Tartagă. E dat în urmărire generală, ajunge și pe lista Interpolului, iar ziarele dau ca sigur că a fugit în străinătate. De fapt, Tartagă era în România. Se internase în spital, pentru analize, mai avusese niște afaceri de rezolvat - cînd a terminat s-a dus să se predea, chiar de 1 Mai, făcîndu-le astfel poliștilor o bucurie de ziua internațională a celor ce muncesc într-un fel sau altul.

Ca într-un roman prost, în ziua în care Tartagă s-a predat, tatăl lui provoacă un accident de mașină în care moare o persoană.

Tartagă fiul a făcut tot ce a putut ca să petreacă în pușcărie cît mai puțin timp. Mi se pare de înțeles. Chiar și amărîtul care conduce o Dacie veche de 20 de ani încearcă să scape cît mai ieftin după un accident de mașină. Spre meritul Justiției române, amărîtul înfundă pușcăriile pentru mulți ani, de la prima strigare, iar dacă face recurs se alege cu un supliment de pedeapsă, ca să-i intre în cap că *Dura lex...* Dacă în schimb e vorba de o personalitate de tip Tartagă, Justiția devine gînditoare și înțelegătoare și iertătoare. Astfel că o viață de om îl cos-

tă pe Tartagă numai 21 de luni de pușcărie. Ca la *second hand*. Poate că judecătorii s-ar fi gîndit că cei doi bătrîni pe care i-a ucis Tartagă cu automobilul, beat de nici n-a apucat să frîneze, nu mai aveau mult de trăit și or fi fost și săraci. Așa că omul de afaceri brașovean a făcut un gest de filantropie scurtîndu-le viața. Că altfel nu pot înțelege cum de la o pedeapsă de cinci ani, mică și aceea, întreprinzătorul din Brașov s-a ales cu această condamnare de doi bani. După această dovadă de clemență a Justiției, care n-a contrariat Parchetul General, ocupat în ultima vreme cu recursuri în anulare, mai vine și Poliția care nu știe unde să-l găsească pe Tartagă. Nu cred că poliștii români e atît de lipsit de minte pe cît vrea să pară în acest caz. Un sectorist mai insistent afla într-o jumătate de oră unde se află mușterii săi, dacă avea chef și, mai ales, ordin să-i dea de urmă.

Iar dacă n-ar fi vuit presa, cine știe cîtă vreme ar mai fi trecut pînă ar fi catadicsit Tartagă să se predea.

N-aș fi scris despre această înfiorătoare mizerie, dacă între timp presa n-ar fi schimbat accentul, declarîndu-se mulțumită că Tartagă s-a dat prins, dar ignorînd precedentul pe care îl creează acest caz. Cine are bani și omoară beat oameni cu mașina în România nu stă în pușcărie nici doi ani, pentru o viață de om. O asemenea pedeapsă e aproape o invitație la reglări de conturi cu automobilul. Ceea ce s-ar putea întoarce chiar împotriva lui Tartagă, în ipoteza că după ce va ieși din pușcărie pe capul lui se va pune un preț atrăgător, care să merite douăzeci și una de luni de închisoare. Asta mi se pare adevărata morală a cazului Tartagă și a bunăvoinței judecătorilor față de el. Judecătorii care cu un minim efort de imaginație ar trebui să se sperie de sentința pe care au dat-o. ■

Jurnalul lui Negoïtescu

NTR-UN interviu acordat **OBSERVATORULUI CULTURAL** (nr. 112), dl Emil Hurezeanu vorbește despre existența unui jurnal intim al lui Ion Negoïtescu ("al cărui unic cititor sînt"): "Jurnalul este închis încă 20 de ani. Anul viitor se împlinesc 10 ani de la moartea lui Negoïtescu. Interdicția a fost stabilită pentru 30 de ani. Jurnalul este în custodie sigură care va funcționa indiferent de soarta custozilor". Împartășim opinia dlui Hurezeanu: "Păcat că acesta va fi citit peste atîta timp, putea fi citit și mai repede, fiindcă lămurește foarte multe lucruri. Negoïtescu era o pasăre rară în literatura română. Era un personaj care și-ar fi găsit loc fără atîta zarvă în cultura germană sau franceză. Ar fi putut fi asemeni lui Gide sau Montherlant." ● După ce și-a declarat frustrarea pe toate tonurile (era să zic: toanele) în scrisori particulare, publicate generos de **CONTEMPORANUL**, dl D. Țepeneag revine acum în paginile aceleiași reviste (nr. 16) într-un dialog cu dl Ion Simuț. Dl Țepeneag are o viziune războinică despre viața literară: lupte, tabere, armistiții etc. D-sa povestește, fără pic de umor, cum a vrut să facă o Asociație a Scriitorilor Români din Exil, nu cu mult timp înainte de 1989, în care d-na Monica Lovinescu nu și-ar fi găsit locul, nepublicînd pînă la acea dată decît o singură carte, în loc de două, cite prevedea statutul. Vă imaginați Asociația fă-

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

revista revistelor

ră unul din liderii literari de opinie cei mai importanți din exilul românesc! Și fără, din diverse pricini, dl Paul Goma. Din care ar fi făcut în schimb, parte dl N. Breban, care nu era, la drept vorbind, exilat. Poate că e mai bine că Revoluția i-a scutit pe inițiatori de ridicol: au survenit evenimentele cunoscute și Asociația nu s-a mai făcut. ● Numărul unu, ianuarie, februarie, martie 2002 al revistei sibieni **EUPHORION** (din care, vai, lipsește Iustin Panța) e consacrat în bună măsură unei anchete referitoare la *Critica literară, azi* (de citit!). Semnalăm un interesant interviu cu dl N. Breban, poeziile lui Adrian Alui Gheorghe și o justă și moderată în observații cronică literară a dlui Andrei Terian (despre care Cronicarul nu știe nimic) avînd ca obiect *Lista lui Manolescu*. ● De la Cluj ne sosește un al doilea volum al *Caietelor Echinoc: Teoria și practica imaginii. Imaginar cultural* cu bune texte de dnii Ștefan Borbély, Ovidiu Pecican și alții. De remarcat un extraordinar de interesant studiu al dnei Anca Muntean intitulat *Tarot et littérature: imagini ale jocului de cărți cu pricina în romane, piese de teatru etc. din literatura europeană și americană a secolului XX*.

Epurări

N NUMĂRUL 3-4, adică ultimul pe 2001, frumoasa revistă **ARHIPELAG** de la Deva publică două texte inedite (și o mulțime de fotografii) din arhiva regretatilor Liviu Petrescu și Ioana Em. Petrescu. Cel dintîi scrie despre romanele lui Ivasiuc. Dl Mircea Borcilă l-a

descoperit într-un fond de manuscrise universitare. E cel de al cincilea inedit, după cele patru publicate în *Echinoc* acum trei ani. Din Ioana Em. Petrescu, dna Elena Neagoe publică emoționante pagini de jurnal. Ioana Em. Petrescu a lăsat mai multe caiete. Jurnalul se întinde pe mai bine de 30 de ani (1958-1990), deși ani buni, între 1966 și 1979, jurnalul a fost abandonat. Paginile din *Arhipelag* sînt de la reluarea lui în toamna lui 1980. În același număr, de semnalat mai multe interviuri (între care unul cu dl Pavel Șușară, colaboratorul nostru permanent) și un editorial al redactorului șef, prozatorul Radu Ciobanu, care ar merita citat pe de-a-ntregul. E vorba în el de un "obicei al pămintului" în politica românească, aceea dintotdeauna, de a face loc clientelei de partid după fiecare schimbare de guvern. Pornind de la o scrisoare a dnei Anamaria Pop, pe care am citit-o și noi în *Observatorul cultural* nr. 77, dl Ciobanu dă numele multor funcționari culturali, interni sau internaționali, îndepărtați prostește din funcții de administrația actuală. Am putea adăuga și noi citeva. De exemplu pe dna Grete Tartler și pe dnii Mihai Zamfir și Vasile Popovici, scriitori toți și extraordinare prezențe în diplomația din anii din urmă.

Vizită la fratele Le Pen

M AI NOU, în România a apărut și editorialistul expert în Săptămîna Patimilor, din specia ziaris-

tilor gureși care își dau cu presupusul despre orice. Probabil că în pană de idei, Lelia Munteanu de la **ADEVĂRUL** a produs o meditație discutabilă biblică, suferind sincer că Iisus a fost trădat de compatrioții săi. D-na Lelia Munteanu poate suferi pe orice temă vrea, întrebarea e dacă un editorialist își poate permite să trateze, lumește, chestiuni religioase asupra cărora nu are expertiză. Un editorial cu iz de predică scrie și editorialista ziarului **AZI**, Iulia Roșca, uitînd poate că ziaristul are parohia sa, iar preotul are altă parohie. E ridicol ca ziaristul să încerce să mănince piinea preotului, în ziare laice, maimuțărînd limbajul predicilor. ● Emisiunea realizată de TV5 despre România a stîrnit în presa autohtonă două editoriale care se bat cap în cap. În **COTIDIANUL**, Ioana Lupea e de părere că "Realizatorii francezi au dorit probabil să surprindă România postcomunistă, contradictorie, pierdută pe drumul dintre Nicolae Ceaușescu și capitalism, dar nu au reușit să-i înțeleagă complexitatea, tipică Estului Europei. Nu noi am fost subiectul maratonului TV5, ci ceea ce cred francezii despre noi, iar percepția lor nu este cu mult diferită față de 1990, în șabloanele de după Revoluție. Selecția documentarelor, cele mai multe realizate acum mai mulți ani, dovedește că, indiferent cît ne-ar fi de prieteni, producătorii emisiunii nu au depășit prejudecățile de tip "copii ai străzii", deși dacă ar fi dorit reportaje de senzație, societatea zilelor noastre le-ar fi oferit o mulțime de subiecte șocante, ca noua subcultură de cartier cu a sa producție muzicală".

Cu totul altfel vede aceeași emisiune maraton Tia Șerbănescu în **CURRENTUL**: "Faptul că de cînd l-au votat pe Le Pen, francezii fac penitență, ieșînd zilnic în stradă pentru a ispăși primul tur de scrutin, n-a împiedicat televiziunea franceză (TV5) să transmită 24 de ore neîntrerupt o emisiune despre România – un tur de forță al cărui profesionalism ne-a făcut și pe noi să ne privim altfel. Trebuie să recunoaștem: arătăm mult mai bine la televiziunea franceză decît la televiziunile noastre. Părem chiar normali. Jos pălăria!" Cronicarul recunoaște că n-a putut urmări 24 de ore din 24 emisiunea de la TV5, așa că nu poate ști dacă nu cumva și cele două editorialiste n-or fi văzut cum arată România la acest post de televiziune la ore și cu imagini diferite. În ceea ce îl privește Cronicarul e de părere că au făcut o emisiune în care România își poate recunoaște și copiii străzii, dar și imaginile care o pot ajuta să pară țară normală. ● Un editorial peste care nu putem trece e cel apărut în **JURNALUL NAȚIONAL** și intitulat *Vadim, trădător de neam și de țară* semnat de Florin Diaconu. Cităm finalul acestui editorial: "Vadim nu ofensează numai Franța, ci și pe toți democrații și moderații din Europa.(...) Vizita lui Vadim la Le Pen nu-i doar o simplă gafă politică, ci un act de trădare față de neamul românesc și față de țară." Aceasta e reacția editorialistului de la *Jurnalul național* față de vizita, chipuri personale, a lui CVTudor făcut liderului ultranaționalist Le Pen, înaintea celui de-al doilea tur de scrutin din Franța. Cronicarul reamintește că CVTudor și-a declarat în repetate rînduri, înainte de această vizită personală, amiciția ideologică față de Le Pen și a primit încurajări din partea acestuia din urmă. Dacă CVTudor ar fi fost liderul unui partid insignifiant în România, probabil că vizita sa "amicală" la Le Pen ar fi trecut neobservată. Dar șeful celui mai important, numeric, partid din opoziție din România s-a dus să-i ridice moralul lui Le Pen, ignorînd că "prietenul său" a răscolit Franța democratică ajungînd în cel de-al doilea scrutin al *prezidențialelor*. Cine se aseamănă se adună. Le Pen a pierdut în turul doi și precursorul, și sprijinitorul lui, CVT, încearcă să pară ce nu e – un democrat și un doritor de integrare a României în structurile Euro-Atlantice, după ce s-a străduit să împiedice aceasta integrare din toate puterile.

Cronicar

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.79.86. Tel./Fax: 212.79.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13. Abonamente în 2002: 3 luni - 130.000 lei; 6 luni - 260.000 lei; 1 an - 510.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
Tipografia A na

32 pag. - 10.000 lei
La redacție: 8.000 lei